

UKRAIŃSKIE PISMO
PODLASIA
3 (43)

MAJ
-CZERWIEC **1999**

Cena 2 zł

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

free.ngo.pl/nadbuhom

НАД БУГОМ І НАРВОЮ

Miejska Biblioteka Publiczna
w Białej Podlaskiej
DZIAŁ INFORMACJI, BIBLIOGRAFII
I WIEDZY O REGIONIE
ul. Warszawską 12a
21-500 Biała Podlaska
tel. (083) 343-61-11

26 квітня 1999р. в церкві Св. Духа
в Білостоці станули під вінці

Йоанна Левчук

та

Петро Копчук

Молодій парі многая літа у мирі,
щасті і злагоді
бажають
друзі з білостоцького відділу
Союзу українців Підляшшя

Романові Авраменку

18 червня ц.р. виповнилось 72 роки
життя та 60 років письменницької
праці.

З тої нагоди нашому постійному
читачеві та земляку міцного здоров'я
та всіх благ
бажає редакція
Над Бугом і Нарвою
Хай щастить, пане Романе!

*Союз українців Підляшшя, Гмінний осередок культури в Черемусі
запрошують на*

POLSKO-UKRAIŃSKIE SPOTKANIA MUZYCZNE

Черемуха, 24-25 липня 1999 р.

субота,

год. 17⁰⁰ - концерт фольклорних та фолькових ансамблів

год. 22⁰⁰ - показ феєрверків та забава

неділя

год. 15⁰⁰ - концерт флькових ансамблів та

супроводжаючі концерти в Більську Підляському і Нарві

Учасники:

Галицькі забави - Івано-Франківськ, Криниченька - Рівне, Рідна пісня - Київ,
Дует Peri - Рівне, Горина - Рівне, Черемшина - Черемха, Родина - Дуб'яжин,
Ранок - Більськ, Хутір - Гданськ, The Bumpers - Білосток

Adres internetowy <http://free.ngo.pl/nadbuhom>

Poczta elektroniczna e-mail nadbuhom@free.ngo.pl

НАД БУГОМ І НАРВОЮ

Український часопис Підляшшя

Видає: Союз українців Підляшшя

Редакція: Іван Хвашевський (головний редактор), Іван Бакунович (секретар редакції), Андрій Давидюк (інтернетівська обслуга).

Співпрацівники редакції: Роман Висоцький, Юрій Гаврилюк, Олена Годун, Іван Кирилюк, Андрій Петрович, Микола Рощенко, Євген Рижик (Radio Białystok S.A.), Славомір Савчук (Radio Białystok S.A.).

Номер закрито 5 липня 1999 р.

Часопис субсидований Міністерством культури і мистецтва Республіки Польща. Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право скорочувати та змінювати заголовки надісланих текстів.

За зміст поміщених reklam та оголошень редакція не відповідає.

NAD BUHOM I NARWOJU

Ukraińskie pismo Podlasia

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia

Redakcja: Jan Chwaszczewski (redaktor naczelny), Janusz Bakunowicz (sekretarz redakcji), Andrzej Dawidziuk (obsługa internetowa).

Współpraca: Helena Godun, Jerzy Hawryluk, Jan Kiryziuk, Andrzej Piotrowicz, Mikołaj Roszczenko, Eugeniusz Ryzyk (Radio Białystok S.A.), Sławomir Sawczuk (Radio Białystok S.A.), Roman Wysocki.

Numer zamknięto 5 lipca 1999 r.

Pismo jest wydawane przy wsparciu finansowym Ministerstwa Kultury i Sztuki RP. Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo skracania oraz zmiany tytułów nadesłanych tekstów.

Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Адреса редакції: / Adres redakcji: „Nad Buhom i Narwoju”, ul. Widowska 4, skr. poczt. 77, 17-100 Bielsk Podlaski.

Тел./факс Tel./fax (085) 730-89-29.

Банковий рахунок: / Konto bankowe: Związek Ukraińców Podlasia, Powszechny Bank Kredytowy S.A., Oddział Bielsk Podlaski, nr 11101167-5018-2700-1-24.

Склад komputerowy i makietowanie: Redakcja „NBiN”.

Друк: / Druk: Usługowy Zakład Poligraficzny, Bielsk Podlaski, ul. Okrężna 24, tel./fax (0-85) 730-33-67, tel. 730-96-92, 868-44-40, 868-44-41.

Хоч від закінчення востаннього Загальнопольського фестивалю білоруської пісні минуло вже трохи часу, хочу на коротку хвилину повернутися до цієї імпрези. Щороку оживляє вона розкинутих в більшості по україномовній частині Північного Підляшшя білоруських діячів до зорганізування округових переглядів „білоруських” пісень, яких переможці в нагороду виступляють на „Галаконцерті” в залі білостоцького спортивного клубу „Włókniarz” перед присутнім в першому ряду Уладзіміром Цімашевічем і членами його партії, яку сміло можна назвати „фанклубом білоруської культури”, за що зустрічає їх нагорода в постаті майже 100 процентної підтримки у виборах.

З другого боку Фестиваль викликає в українській частині підляшуків реакцію, яка головне проявляється хвилею статей про використання українських пісень в творчості „беларуських калектываў”, не тільки з україномовної частини Підляшшя, але востаннім разом також з білоруських околиць Городка іт.д. Про співання як білоруських пісень про козаків, чумаків та інших героїв України писало вже багато авторів. Зокрема на сторінках „Над Бугом і Нарвою”. Хоч також в пресі українців Берестейщини, яких ця проблематика торкається в ще більшій мірі, та в загальноукраїнському журналі „Пам’ятки України”, з якого стаття про піснєкратство була передрукована в одному з останніх номерів нашого двомісячника.

Тема ця є вже відома широкому колу читачів, однак в більшості описувалося саме явище, не торкаючись його причин. А саме ті є хіба найцікавіші, бо ніщо не діється без причини.

А причини є по моему дуже прості. Тягне вовка до ліса. В ситуації, коли переважаюча більшість білоруських діячів в підляському воевідстві має свої коріння в селас околиць Більська, Гайнівки і Сім’ятич, де, на жаль, населення не вживає, як говорять поляки – мішанини польської, російської та білоруської мови, ані, як говорять білоруси – білоруської говірки, чи востаннім часом, що вже вкладає в горячку знавців теми, – старобілоруської говірки, а просто українських говірок. Українська культура у виді пісень та звичаїв мусить вийти на верх. Навіть якщо вона офіційно через десятки літ була названа білоруською. Але, як написав в своїй книжці „Ukraina – polityka i mistyka” Володимир Павлючук (соціолог родом з Риболиє) – „etniczność jest duchowością zakorzenioną w tradycji i praktyce (...) wspólnot” і не можна її прикрити назвою, нп. „білорус”, бо і так має вона для користувачів інші значення, що в іншій своїй праці „Światopogląd jednostki w warunkach rozpadu społeczności tradycyjnej” підкреслює вищче згаданий автор. І так діється з підляськими білорусами. Офіційно те, що має бути білоруське, в своєму товаристві повертає до „нормальності” – всі говорять собі українською говіркою, на імпрезах співають від „Ропрагайте хлопці коні” до „Несе Галя воду”. І щоб виглядало це все на білоруське переводиться пісні на якусь говірку білорусько-українську, яка має нагадувати білоруську мову, тлумачиться народом, який все-таки щось прочуває, що говірки між Бугом і Нарвою є старобілоруські, тим самим вкладаючи до білоруського мішка (свідомо чи ні) людність з окраїн України віддалених часто о сотні кілометрів від Підляшшя, де вживається говірок подібних до підляських. В цій ситуації не дивує також факт повороту білоруських діячів до місцевої культури в її оригінальній формі. Роблять це передусім діячі „демократичного напрямку”, які зрозуміли, що навіть кількадесятилітня, часто вимушена, білорутенізація не дає результатів. У відрізненні від БСКТ, яке старається або вводити білоруську культуру, або білорутенізувати українську. Викликає це ситуацію подібну до тої, яку описав в своїй книжці

закінчення на 8 стор.

Зміст * Spis treści

НАШЕ СЬОГОДЕННЯ

Іван Бакунович, Чи дійде до розширення інформаційного простору?	2
Jacek Prokopiuk, Komu sprzedać firmę?	3
Papież Jan Paweł II na Podlasiu	
To tu narodził się praktyczny ekumenizm	
Słowa arcybiskupa Sawy do Jana Pawła II.....	5
Jesteśmy wezwani, aby budować jedność	
Liturgia Słowa Jana Pawła II w Drohiczynie.....	6

УКРАЇНЦІ В СВІТІ

Українці у Сибіру - розмова з Петром Яремчуком	8
--	---

МЕНШИНИ В СВІТІ

Jerzy eligiusz Wieluński, Foroyar (Wyspy Owcze)	9
---	---

ЦЕРКВА І НАРОД

Іван Бакунович, Нові храми на Підляшші	11
Юрій Гаврилюк, В Криночці на Труйцю як маку народу	12
Jerzy Hawryluk, Podlaski Cud Bożestwennych pieśni	13

З МИНУЛОГО

Слідами пам’яті - Сичина, спогади Івана Давидюка	15
Ewa Piotrowska, Społeczność Ryboł	
w II połowie XVIII wieku	18
Jerzy Hawryluk, Pomiedzy dwoma wojnami	19
Mikołaj Roszczenko, Lustracja, czyli rewizja Bielska	23
Andrzej Bożyk, Polonizacja Chełmszczyzny	
i Południowego Podlasia w XIX-XX wieku	26

БЕРЕСТЕЙЩИНА

Андрій Давидюк, 50-ліття Просвіти Берестейщини	22
--	----

РЕЦЕНЗІЯ

Степан Семенюк, На полиці з книжками	29
--	----

ХОЛМЩИНА

Олександр Попко, На відстані десятиліть.....	30
--	----

З НАРОДНОЇ СКАРБНИЦІ

Іван Ігнатюк, Надбужанське весілля	32
--	----

ПОГЛЯДИ

Mikołaj Korczuk, Pamięci szlachetnego Polaka	34
--	----

ЛІТЕРАТУРА

Bazyli Białokozowicz, Ekumenizm słowa poetyckiego	38
Aleksandra Szewello-Nowacka, Przesłania	39

ХРОНІКА

Хроніка земель над Бугом і Нарвою	40
---	----

На першій сторінці обкладинки - На святі „На Івана, на Купала” в Дубичах Церковних (фото: І. Бакунович)
На останній сторінці обкладинки - Придорожній хрест неподалік села Чорна Велика коло Сім’ятич (фото: Ю. Гаврилюк.)

Чи дійде до розширення інформаційного простору?

Семінар керівників засобів масової інформації зарубіжжя.

Друга половина травня стала ареною подій, які у цей час відбувалися у столичному граді Києві. 14 травня відбувся з'їзд Конгресу Української Інтелігенції, 17-19 травня проходив Семінар керівників українських засобів масової інформації, а 19-20 травня відбувались збори Української Всесвітньої Координаційної Ради.

Товариство „Україна - Світ” спільно з Державним комітетом інформаційної політики України й Державним комітетом України у справах національностей та міграції провели 17-19 травня 1999 року Семінар керівників засобів масової інформації зарубіжжя. Учасниками семінару були редактори українських газет, представники радіо та телебачення, які функціонують по-за кордоном України. У залі засідань колегії Держкомінформполітики зібрались представники засобів масової інформації 17 країн світу, в основному країн бувшого Радянського Союзу.

Делегацію з Підляшши репрезентували Євген Рижик з радіопроеграми „Українська Думка”, Юрій Місіюк представник українського видання телепрограми „Самі про себе” та Іван Бакунович секретар редакції часопису „Над Бугом і Нарвою”. Від представників з Польщі на конференції брали участь Наталя Кравчук від редакції українського тижневика „Наше Слово”

та Петро Тима – автор загальнопольської передачі „Теленовини” і одночасно секретар Об'єднання українців у Польщі.

Головною темою, яка домінувала на конференції була проблема створення інформаційної мережі, якою могли б користуватись усі українські засоби масової інформації з багатьох країн світу. Дотепер такої мережі немає. Україна досі не має супутникового телебачення, яке було б одним з основних носіїв інформації по цілому світу. На швидкому переказі інформації залежить в основному представникам щоденників та тижневи-

Юрій Місіюк як представник телепрограми „Самі про себе”

ків. Інформації, які отримують на відеокасетах чи з преси є застарілими і не надаються до використання. Іншою проблемою є відсутність конкретного змісту, на що звернув увагу Юрій Місіюк. На приклад українці у Канаді, які отримують відеопередачі з України, змушені їх переробляти з огляду на перевагу форми над змістом. Канадський глядач очікує збільшеної дози конкретних інформацій.

На вулицях Києва рекламується ось ...смак волі

Іншою проблемою є проблема фінансування радіо-, телепередач чи преси. Українці деяких країн (Польща, Литва, Естонія) вирішили ці проблеми без допомоги України. Отримують вони кошти на функціонування масмедіа від держави у формі дофінансування. Однак не всі держави є такі сприятливі. Проблеми мають українці в Білорусії, де одинокі газету „Берестейський край” змушені за свої кошти друкувати в Україні на Волині. Кризу переживає також і літературно-публіцистичний альманах русинів-українців Словаччини „Дукля”. Через ненадання фінансових дотацій журналу, який видається від 60-тих років, загрожує їй зникнення з видавничих полиць. Українці Словаччини очікують від України моральної підтримки для своїх заходів.

На форумі конференції знайшлося також місце для видавничих тем. Було представлено ряд українських часописів, журналів і газет, які видаються в Україні. Були також запрошені представники деяких видавництв, щоби представити свою видавничу діяльність за востанній час. І так, зразу з уст учасників конференції падають запитання: чому в Україні такий великий відсоток преси чи книговидавань видається саме російською мовою? Чому цієї українськомовної преси чи книжок неможливо придбати у інших країнах, де проживають українці. На території Польщі якраз є книгарні, які займаються висилковою продажем українських книжок. Гірше є з отриманням української преси, хіба що за принципами приватних контактів та взаємообміну.

Проблем, які порушено в ході семінару вислухали представники українського парламенту в особах голови Української Всесвітньої Координаційної Ради Івана Драча та Петра Мовчана. *Пріоритетним напрямком діяльності УВКР, поряд з інформаційним, є освітній напрям* – сказав Іван Драч. *Нашою програмою передбачено: підтримка українського шкільництва, передусім у пострадянських і постсоціалістичних країнах; допомога в розробці й виданні нових підручників; організація й фінансова підтримка навчання та стажування українців зарубіжжя у навчальних і наукових закладах України.* Наскільки воно буде здійснене – час покаже.

Іван Бакунович
фото автора

Jakie będą losy bielskiego BEP-u

Komu sprzedać firmę?

W niespełna trzydziestotysięcznym Bielsku Podlaskim firmy budowlane stanowią swoisty fenomen. Zatrudniają razem przeszło tysiąc osób. Jednak w ostatnim czasie nie wszystkim z nich wiedzie się najlepiej. Przykładem tego jest Przedsiębiorstwo Budowlane BEP Sp. z o.o. w Bielsku Podlaskim. Firma została sprywatyzowana niewiele ponad pół roku temu. Pod koniec maja bieżącego roku organ założycielski BEP-u, czyli Gmina Miejska Bielska Podlaskiego postanowił pozbyć się swoich udziałów w firmie, gdyż uważa, że przedsiębiorstwo w dotychczasowym kształcie nie rokuje szans na rozwój.

Bielsk poszukuje inwestora

Polityka Urzędu Miasta wydaje się jasna, miasto chce pozbyć się majątku, który – jego zdaniem – nie gwarantuje pewnych dochodów, a jego utrzymanie w obecnym kształcie wiązałoby się z dodatkowymi kosztami. Poza tym uzyskanie dodatkowych dochodów zwiększy budżet gminy i pozwoli na nowe inwestycje w Bielsku, co poprawi niewątpliwie wizerunek władz w oczach mieszkańców.

Przedsiębiorstwo Budowlane BEP jest jednoosobową Spółką Gminy Miejskiej Bielsk Podlaski, która powstała w

mów z organami przedsiębiorstwa i uzyskaniu od nich przychylnej opinii, Zarząd Miasta na podstawie przepisów określonych w art. 20 ust. 2 ustawy o gospodarce komunalnej, podjął decyzję o zbyciu udziałów Przedsiębiorstwa Komunalnego BEP Sp. z o.o.

Podstawowym celem zbycia udziałów – jak uzasadnił burmistrz Bielska Podlaskiego Andrzej Stepaniuk – jest chęć pozyskania inwestora strategicznego, który dofinansowuje i zrestrukturyzuje Przedsiębiorstwo oraz zapewni zbyt dla usług świadczonych przez spółkę.

Wykonana na zlecenie Zarządu Mia-

grudniu 1998 roku po przekształceniu dokonany na bazie majątku Bielskiego Podlaskiego Przedsiębiorstwa Budowlanego. Zarząd Miasta stwierdził, biorąc pod uwagę dużą konkurencję na rynku oraz słabnącą kondycję finansową firmy, która w ubiegłym roku całkowicie utraciła swoją rentowność, że dalsze samodzielne istnienie Przedsiębiorstwa będzie bardzo trudne. Po przeprowadzeniu roz-

sta analiza ekonomiczna Przedsiębiorstwa obejmująca okres działania za lata 1996-1998 ujawniła, że przedsiębiorstwo utraciło rentowność już na poziomie wyniku działalności operacyjnej, zaś wskaźniki gospodarowania majątkiem i kapitałem za rok 1998 r. wykazują wartość ujemną, co w efekcie może prowadzić do utraty płynności finansowej przez firmę.

Dlatego na kolejnym posiedzeniu Za-

rządu Miasta zdecydowano, że najbardziej korzystną formą sprzedaży udziałów w Przedsiębiorstwie Budowlanym BEP będą rokowania. Tryb rokowań daje możliwość negocjacji ceny udziałów, warunków socjalnych pracownikom spółki, zobowiązań finansowych, sposobu zapłaty oraz zabezpieczenia zobowiązań. Daje też możliwość odstąpienia od rokowań bez podania przyczyny.

Pod koniec maja w dziennikach o zasięgu ogólnopolskim w „Gazecie Wyborczej” i „Rzeczpospolitej” ukazały się ogłoszenia o zaproszeniu do rokowań. Rozesłano ponadto zaproszenia do potencjalnych nabywców.

Nie bankrut, ale...

Z kolei prezes BEP-u Aleksander Kubajewski zaprzecza, że jego firmie grozi bankructwo. Uważa, że Zarząd Miasta nie w pełni uwzględnił fakt, że w roku bieżącym jego firma jako spółka z o.o. przynosi niewielkie, ale jednak zyski. Prezes przyznaje się do trudności z płynnością finansową firmy, która na działalność operacyjną w tym roku musiała zaciągnąć poważny kredyt w banku, ale uważa że jest to kwestia możliwości wyegzekwowania pieniędzy od dłużników, z których najpoważniejszym jest Spółdzielnia Mieszkaniowa w Bielsku Podlaskim.

– Nie udało się nam dojść do porozumienia ze spółdzielnią w Bielsku Podlaskim, dlatego skierowaliśmy sprawę do sądu. Są też inni dłużnicy, tacy jak Urząd Gminy w Ciechanowcu, Spółdzielnia Mieszkaniowa „Elemencik” w Białymstoku i inni, ale negocjacje z nimi pozwalają sądzić, że wcześniej czy później pieniądze odzyskamy – powiedział prezes.

Jednak spór sądowy ze Spółdzielnią Mieszkaniową nie rokuje szybkiego zakończenia. Prezes SM Jan Kondratiuk nie ma zamiaru płacić firmie naliczonych odsetek. Grozi nawet, że w wypadku kiedy BEP upierał się będzie przy odsetkach zażąda od sądu wykonania oceny jakości usług BEP-u, co jak twierdzi spowoduje, że firma poniesie jeszcze większe stra-

Jedna z ostatnich budów bielskiego BEP-u – budynek ZUS w Bielsku Podlaskim

ty niż wynoszą odsetki. Na razie na pierwszym posiedzeniu sąd wezwał obie strony do ugody w tej sprawie.

Spóźniona prywatyzacja

Poważniejszy problem, który w większym stopniu przyczynił się do obecnej sytuacji przedsiębiorstwa była zapóźniona jego prywatyzacja. Wyniki finansowe, z wyjątkiem 1998 r., nie były najgorsze, dlatego rada pracownicza, w której było więcej pracowników fizycznych niż umysłowych, nie widziała potrzeby restrukturyzacji przedsiębiorstwa, koncentrując się przede wszystkim na postulatach płacowych. Dopiero ustawa o prywatyzacji i komercjalizacji przedsiębiorstw położyła kres istnieniu państwowej hybrydy.

Do dzisiaj firma zatrudnia ok. 480 osób, tylko 5 proc z nich to pracownicy sezonowi, a że latem sezon budowlany jest w pełni, prezes nie ma zamiaru zwalniać żadnego z pracowników. Zresztą średnie zarobki w firmie nie są wysokie – około 1200 zł brutto, a wypłacone dochody nie pozwalały na wypłacanie trzy-

nastek. Kiedy jednak prezes postanowił przesunąć kilku pracowników z biura na budowę, zakończyło się to kolejnym procesem, tym razem w sądzie pracy.

Nie znaczy to wcale, że BEP był słabeuszem na lokalnym rynku budowlanym. W samym Bielsku spośród firm budowlanych BEP (jeszcze jako przedsiębiorstwo państwowe) budował najwięcej. Jego dziełem jest większość bloków mieszkalnych, szkoły, szpital, dworzec PKP/PKS oraz budynek ZUS-u.

Niemal co roku zdobywał wyróżnienia w konkursie „budowa roku”, zarówno w regionie północno-wschodnim jak i w całym kraju. Tak np. firma została laureatem tego konkursu w 1994 roku w regionie północno-wschodnim (budynek Banku PKO w Hajnówce), została wyróżniona za Kolejowe przejście graniczne z Litwą w Trakiszkach, zaś w roku 1997 zajęła III

miejsce w konkursie ogólnokrajowym za Budynek hotelowo-gastronomiczny dla PKP w Warszawie, by w ubiegłym roku zostać laureatem konkursu za budynek Szkoły Podstawowej w Narewce.

Czy Unibud pomoże?

Prezes Kubajewski zdaje sobie jednak sprawę, że w obecnych warunkach znalezienie inwestora strategicznego jest dla firmy absolutną koniecznością. Najchętniej związałby losy swojej firmy z Unibudem, z którym od jakiegoś czasu BEP zaczął kooperować. Już dzisiaj ta najbardziej znana bielska firma budowlana jest zleceniodawcą najpoważniejszej tego-rocznej inwestycji przedsiębiorstwa tj. budowy budynku biurowego dla niemieckiej firmy „Berken” w Warszawie. Czy jednak Unibud sam zacieśniający swoje więzy z Budimexem, będzie miał środki na inwestycje w BEP-ie, czy tylko będzie chciał przejąć pracowników firmy, a jego mienie odsprzedać – tego nie wiadomo.

Jacek Prokopiuk

Papież Jan Paweł II na Podlasiu

Wizyta papieża Jana Pawła II w Polsce w czerwcu br. bogata była w elementy ekumeniczne. Do najbardziej znaczącego należy wspólna modlitwa ekumeniczna w Drohiczynie, w której, obok katolików i prawosławnych z Metropolitą Sawą na czele, uczestniczyli przedstawiciele Kościołów i Wspólnot chrześcijańskich, jak też wyznawcy islamu. W nabożeństwie wzięli udział wyznawcy Kościołów: ewangelicko-augsburskiego, polskokatolickiego, anglikańskiego, ewangelicko-metodystycznego, ewangelicko-reformowanego, Ewangelicznych Chrześcijan, Wolnych Chrześcijan, Zborów Chrystusowych. Obok Tatarów polskich przybył również przedstawiciel muftiego Rosji.

Po powitaniu Jana Pawła II przez biskupa drohiczyńskiego Antoniego Pacyfika Dydycza, słowa powitania do papieża skierował zwierzchnik Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego arcybiskup Sawa. Treść wystąpień metropolity Sawy oraz papieża Jana Pawła II (ze skrótami) publikujemy poniżej. Tytuły pochodzą od redakcji.

To tu narodził się praktyczny ekumenizm

Słowa arcybiskupa Sawy do Jana Pawła II

*Wasza Świątobliwość,
Eminencjo, Księżę Prymasie,
Eminencje, Ekscelencje,
Bracia Kapłani,
Przedstawiciele Najwyższych
Władz Państwowych
i Samorządowych,
Bracia i Siostry!*

W imieniu Polskiej Rady Ekumenicznej i Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego wyrażam radość z dzisiejszego modlitewnego spotkania z Waszą Świątobliwością. Spotkanie to ma szczególny wymiar, odbywa się bowiem u progu 2000 roku od daty narodzenia naszego Zbawiciela Jezusa Chrystusa. Na początku obecnego tysiąclecia Kościoły nasze zaczęły oddalać się od siebie. Pragniemy ofiarować sobie nawzajem szacunek i miłość.

Wasza Świątobliwość!

Po raz drugi mam zaszczyt jako biskup prawosławny, spotykać Waszą Świątobliwość w Polsce. Pierwszy raz miało to miejsce w prawosławnej Katedrze w Białymstoku w 1991 roku. Dzisiaj wraz ze Zwierzchnikami Kościołów zrzeszo-

nych w PRE na czele z jej przewodniczącym witam w centrum ziemi podlaskiej – Drohiczynie.

Ziemia ta jest bowiem odwiecznym miejscem przenikania się wielu tradycji, kultur religii i wyznań chrześcijańskich. Od wieków na terenach tych w przyjaźni i zgodzie mieszkali razem obok siebie prawosławni katolicy. To tu w Drohiczynie koronował się w 1253 r. prawosławny Książe Daniel. Ta różnorodność była zawsze największym bogactwem Podlasia i prawdziwym skarbem naszej Ojczyzny. To właśnie tu narodził się praktyczny ekumenizm. Mieszkańcy miast i wiosek Podlasia potrafili na co dzień żyć w zgodzie, miłości i przyjaźni, realizując przykazania naszego Pana Jezusa Chrystusa wychwalając Go w różnoraki sposób i w różnych językach. Swoim codziennym życiem dowodzili i nadal dowodzą, że różnorodność chrześcijaństwa nie musi być źródłem podziałów i nienawiści. Uczą szukać jedności w różnorodności. Pokazują, iż nieporozumienia biorą się nie z „inności” i wielości wyznań, lecz z nieprzestrzegania Bożego przykazania wzajemnej miłości. Mieszkańcy Podlasia całą swą historią udowadniają, że można kochać i szanować innych bez względu, w jakim języku i w jakim Kościele się modlą. Wystarczy jedynie widzieć w dru-

gim człowieku swego brata.

Również i dziś chrześcijanie tej ziemi potrafią realizować to wielkie powołanie głoszenia świata przebaczenia, jedności i zaufania. Jedność i zgoda są wielkimi darami Ducha Świętego. Darami trudnymi do zrealizowania. Ufamy jednak, że On, Duch Święty, wszystkim nam pomoże przezwyciężać istniejące podziały, daruje nam Swą moc, wzmocni w miłości, tchnie twórczą inspirację jedności, cierpliwość i wytrwałość.

Wiemy, że na początku obecnego tysiąclecia w chrześcijaństwie zaczęły narastać problemy, które doprowadziły do podziału Kościoła na Wschodni i Zachodni. Doprowadziły do wzajemnej niechęci, oskarżeń, a niekiedy i do ustania daru miłości. Przy końcu drugiego zaś tysiąclecia chrześcijanie aktywnie poszukują dróg prowadzących do jedności. Można stwierdzić, że koniec XX wieku rokuje na przezwycięzenie, jeśli nie w całości, to przynajmniej tych wielkich rozdarć między Kościołami, które rodziły wzajemną nienawiść i wrogość. Świadczą o tym, pomimo wielu trudności, dialogi teologiczne prowadzone pomiędzy poszczególnymi Kościołami. Jest to pocieszające. Dobrze się bowiem dzieje, jeśli ludzie spotykają się i rozmawiają ze sobą. Ufamy, że i dzisiejsze spotkanie zaowocuje na tej ziemi kolejnymi krokami zbliżenia. Pomoże nam szczerze ze sobą rozmawiać. Przypomni, iż wszyscy jesteśmy dziećmi Ojca Niebieskiego.

W obliczu tej niezaprzeczalnej prawdy naszego duchowego pokrewieństwa należy przypomnieć sobie wezwanie do pojednania na przełomie tysiącleci drugiego Europejskiego Zgromadzenia Ekumenicznego z Grazu, które brzmi: „Pojednanie – dar Boży i źródło nowego życia”. Do tego samego wzywa i Wasza Świątobliwość.

Duch prawdziwego pojednania wymaga od nas, abyśmy walczyli z egocentrycznym indywidualizmem w przeświadczeniu, że różnice są darem, który pomaga nam odkrywać zdumiewającą różnorodność niepowtarzalnego stworzenia Bożego. Dzieło pojednania jest trudnym duchowym wysiłkiem, wymaga umiejętności wzajemnego zrozumienia, otwarcia, często rezygnacji, a nade wszystkim wzajemnego szacunku. Szkoda, że w naszym kraju jest mało tych darów. Braku-

je zrozumienia i rzeczywistej przyjaźni Kościołów. Jedność przecież możliwa jest tylko w różnorodności, w akceptacji darów Ducha Świętego, które posiada każdy wierzący w Niego.

Wiemy, że dialog prawosławno-katolicki znajduje się w kryzysie. Bardzo słuszne pytanie stawia jeden z czołowych ekumenistów polskich. Pyta on: „Czy z Polski mają wychodzić zagrożenia dla jego kontynuacji? Zdajemy przecież egzamin ekumeniczny na oczach świata”. Rzeczywiście od naszej ekumenicznej postawy tu i teraz zależy dialog prawosławno-katolicki i każdy inny. Od tego, co zrobimy dziś, zależy, czy nasze dzieci będą się nas wstydić, czy też z dumą będą mówić o nas jako o ojcach pokoju.

Dziś w trudnych i niespokojnych czasach bardziej niż kiedykolwiek potrzebne jest ekumeniczne nawrócenie się. Nie bójmy się innego niż dotychczas spojrzenia na prawdę Bożą. Odrzućmy niewłaściwe stereotypy. Dotyczy to wszystkich nas. Wspólnym wysiłkiem możemy wiele zdziałać. Ostateczna decyzja zaś zależy od samego Boga, gdyż jedynie On jest Panem naszego Kościoła. Nie możemy znać ostatecznego rezultatu, konkretnej daty zrealizowania naszych zamysłów. To wie tylko Bóg. Nic jednak nie stoi na przeszkodzie w dawaniu wspólnego świadectwa w realizowaniu wspólnych nam wszystkim ideałów Ewangelii. Szczególnie w wymiarze społecznym, w naszym codziennym życiu jest wręcz nieodzowne. Nic więc dziwnego, że dzisiejsi światli ekumeniści o to zabiegają.

Jedności potrzebuje bowiem nie tylko podzielone chrześcijaństwo, ale cała ludzkość.

Jednoczy się dzisiejsza Europa. Nie czujemy się w niej obcymi. Zawsze byliśmy i jesteśmy w Europie. Dzisiejsza jedność Europy budowana jest niestety na bardzo krótkich podstawach ekonomicznych, politycznych, militarnych. Ta kruchość uwidoczniła się w marcu br. na Bałkanach. Zamiast pokoju i jedności doszło do wojny i podziałów. Europie brakuje punktu oparcia, fundamentu jedności. To my, ludzie wiary, powinniśmy stale wskazywać Europie ten fundament. A jest nim Jezus Chrystus i Jego Ewangelia. Ona głosi: „Jeśli Pan nie zbuduje domu, próżno trzaskają się budowniczowie”. Jesteśmy w drodze do Królestwa Bożego i blask tego właśnie Królestwa powinien oświeć drogę ku jedności narodów i państw. My zaś, dzieci Chrystusa Pana, musimy

ukazać Europie Niebieskiego Ojca i zgromadzić Europę wokół Chrystusa.

Jego Świątobliwość, patriarcha Konstantynopola Bartolomeusz wezwał do budowania „Katedry Europy”, a nie „Fabryki Europy”. Europa, w tym ujęciu, powinna stać się Katedrą Bożego humanizmu. Musimy więc głosić wszystkim ludziom, iż: życie silniejsze jest niż śmierć, życie nieprzemijające: „Słowo stało się ciałem... w Nim było życie, a życie było światłością ludzi... była światłość prawdziwa, która oświeca każdego człowieka, gdy na świat przychodzi”. Jedynie światłość Chrystusa może oświecić wszystkich ludzi i pozwolić im w pełni rozwijać swoje człowieczeństwo. Musimy jednak dobrowolnie przyjąć ten dar. Jest to zadanie dla wszystkich chrześcijan, które otwiera przed nami możliwości daleko idącej współpracy. Kościoły zrzeszone w Polskiej Radzie Ekumenicznej właśnie takiej współpracy oczekują. Przypominają o tym nam jakże wymowne słowa Zbawiciela: „Po tym wszyscy poznają: żeście uczniami moimi, jeśli będziecie się wzajemnie miłowali”.

Miłość nie uznaje przymusu. Rezygnując z władzy, prozelityzmu i wszelkiego rodzaju nacisków, chrześcijanie powinni stać się pokojowymi sługami Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego. W Nim zakorzeniona jest ludzka wolność. Wolność naśladowców Boga przynoszącego siebie w ofierze za zbawienie człowieka wymaga od nas skruchy. Wzywa po wiekach wojen i prześladowań do miłości, sprawiedliwego podziału dóbr i poszanowania życia. Powinniśmy być głosicielami życzliwości w stosunkach międzyludzkich. Dążeniem jednoczącej się Europy powinno więc być ukształtowanie człowieka, dla którego ważniejsze są inne wartości niż konsumpcja dóbr. Dla którego najważniejszą wartością będzie właśnie drugi człowiek – chrześcijanin głoszący zmartwychwstałego Chrystusa. Nie można żyć bowiem bez tego, który jest samym Życiem.

Wasza Świątobliwość!

Na ziemi podlaskiej nie po raz pierwszy spotyka się chrześcijański Zachód i chrześcijański Wschód. Na tej ziemi takie spotkania odbywały się nieustannie. W drugim człowieku widzieliśmy bowiem zawsze swego brata, dziecko Boże, budowniczego świata miłości i pojednania. Oby Bóg zechciał w swoim miłosier-

dziu pobłogosławić nasze wysiłki, abyśmy mogli dać światu świadectwo naszej wiary. Abyśmy ideał podlaskiej różnorodności minionych wieków realizowali dzisiaj w całej Europie. Wyrazimy naszą nadzieję, że podróż Waszej Świątobliwości do Ojczyzny u progu 2000 roku – przyczyni się do realizacji tego celu.

Wasza Świątobliwość!

W imieniu Polskiej Rady Ekumenicznej, Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego i własnym życiem, by pielgrzymka Waszej Świątobliwości do Ojczyzny przyczyniła się do budowania w Polsce mostów porozumienia i jedności budowania wielkiej wspólnoty ludzi dobrej woli, którzy, ufni w swoją wiarę, będą dawać świadectwo swej nadziei, zakorzenionej w Królestwie Bożym. W dziele tym współpracować będą z braćmi bez względu na ich wyznanie.

Będą ukazywać Światu Chrystusa i Jego Królestwo. Oby pobyt Waszej Świątobliwości w Polsce przyniósł błogosławione owoce.

Niech dobry Bóg otacza Waszą Świątobliwość opieką i zachowa na długie lata w trudnej posłudze apostołskiej.

Wypowiedziane myśli pragnę zakończyć Chrystusowym wezwaniem: „Błogosławieni czyniący pokój, albowiem oni będą nazwani synami Bożymi” (Mt. 5,9).

Arcybiskup SAWA

Ekumeniczna Liturgia Słowa wygłoszona w Drohiczynie przez papieża Jana Pawła II

„Panie, naucz nas dróg swoich, byśmy kroczyli Twoimi ścieżkami” (Iz. 2, 3). Prorok Izajasz w pierwszym czytaniu dzisiejszej liturgii ukazuje nam w swoim widzeniu mnogość ludów i narodów zgromadzonych wokół góry Syjon. Symbolizuje ona obecność Boga. Proroctwo zaś przepowiada powszechne królestwo sprawiedliwości i pokoju. Można je odnieść do Kościoła takiego, jakim go chciał mieć Chrystus – to znaczy Kościoła, w którym panuje niewzruszona zasada jedności.

Trzeba nam, chrześcijanom zgromadzonym dziś na tej wspólnej modlitwie, wołać słowami Izajasza: „Panie, naucz nas dróg swoich, byśmy kroczyli Twoimi ścieżkami”. Abyśmy mogli wspólnie, jako wyznawcy Chrystusa, kroczyć tymi ścieżkami ku przyszłości. Bliskość wielkiego jubileuszu w

Jesteśmy wezwani, aby budować jedność

sposób szczególny powinna nas mobilizować do podejmowania trudu szukania nowych dróg w życiu Kościoła, który jest przecież wspólną Matką wszystkich chrześcijan. W liście apostołskim „Tetrio millennio adveniente” wyraziłem gorące życzenia, które dziś ponawiam: „aby jubileusz stał się okazją do owocnej współpracy w celu odkrycia tego, co nas jeszcze dzieli”.

Wiara mówi nam, że jedność Kościoła to nie tylko nadzieja na przyszłość: ta jedność w jakiejś mierze już istnieje! Nie osiągnęła ona jednak jeszcze swego w pełni widzialnego kształtu pośród chrześcijan. Jej budowanie stanowi więc „imperatyw chrześcijańskiego sumienia oświeconego wiarą i kierowanego miłością”. Albowiem wierzyć w Chrystusa znaczy pragnąć jedności; pragnąć jedności znaczy pragnąć Kościoła; pragnąć Kościoła – znaczy pragnąć komunii łaski, która odpowiada zamysłowi Ojca powziętemu przed wszystkimi wiekami”.

Jesteśmy zatem wezwani, aby budować jedność. Obecna u początków życia Kościoła jedność nie może nigdy stracić swojej istotnej wartości. Trzeba jednak ze smutkiem stwierdzić, że ta pierwotna jedność została na przestrzeni wieków, zwłaszcza w ostatnim tysiącleciu, poważnie osłabiona.

Droga Kościoła nie jest drogą łatwą. „Możemy przyrównać ją do krzyżowej drogi Chrystusa. Nie trwa ona jednak kilka godzin, trwa wieki” – napisał teolog prawosławny Paweł Evdokimov. Tam, gdzie wzmagają podziały pośród uczniów Chrystusa, ranione jest Jego Mistyczne Ciało. Pojawiają się kolejne „stacje bolesne” na dziejowej drodze Kościoła. A przecież Chrystus założył jeden jedyny Kościół i pragnie, aby takim był zawsze. Musimy więc wszyscy, stojący u bram nowego okresu dziejów, uczynić rachunek sumienia z odpowiedzialności za istniejące podziały. Musimy przyznać się do popełnionych win i wybaczyć je sobie nawzajem. Otrzymaliśmy wszakże nowe przykazanie – przykazanie miłości wzajemnej, która ma swe źródło w miłości Chrystusa. Św. Paweł przynagla nas do tej miłości w słowach: „Chrystus was umiłował i samego siebie wydał za nas w ofierze. Bądźcie więc naśladowcami Boga i postępujcie drogą miłości” (Ef. 5, 1-2).

Miłość powinna nakłaniać nas do wspólnego przemyślenia przeszłości, by

zdecydowanie i odważnie iść drogą ku jedności.

Miłość jest jedyną siłą, która otwiera serca na słowa Jezusa i na łaskę Odkupienia. Jest jedyną siłą zdolną do tego, by nas skłonić do dzielenia się po bratersku tym wszystkim, czym jesteśmy i co mamy z woli Chrystusa. Ona jest potężnym bodźcem do dialogu, w którym słuchamy siebie i poznajemy siebie wzajemnie.

Miłość otwiera na drugiego człowieka, stając się tym samym podstawą ludzkiej relacji. Uzdalnia do przekraczania bariery własnych słabości i uprzedzeń. Oczyszcza pamięć, uczy nowych dróg, otwiera perspektywę prawdziwego pojednania, którego istotnym owocem jest wspólne dawanie świadectwa Ewangelii, tak bardzo potrzebne współczesnemu światu.

W przeddzień trzeciego tysiąclecia trzeba nam przyspieszyć kroku ku doskonałemu i braterskiemu pojednaniu, abyśmy w przyszłym milenium mogli, ramię przy ramieniu, świadczyć o zbawieniu wobec świata, który czeka na ten znak jedności.

Dobrze, że o wielkiej sprawie ekumenizmu mówimy właśnie w Drohiczynie, w sercu Podlasia, gdzie od wieków spotykają się chrześcijańskie tradycje Wschodu i Zachodu. To miasto było zawsze otwarte na katolików, prawosławnych i protestantów. Jest jednak wiele momentów w historii tej ziemi, które bardziej niż gdziekolwiek indziej uwypuklają potrzebę dialogu w dążeniu do jedności chrześcijan. W encyklice „Ut unum sint” podkreśliłem, iż „dialog jest naturalnym środkiem, który pozwala porównać różne punkty widzenia, a przede wszystkim przeanalizować te rozbieżności, jakie stanowią przeszkodę dla pełnej komunii między chrześcijanami”. Ów dialog winien odznaczać się umiłowaniem prawdy, gdyż „umiłowanie prawdy jest najgłębszym wymiarem autentycznego dążenia do pełnej komunii między chrześcijanami. Bez tej miłości nie można by stawiać czoła obiektywnym trudnościom teologicznym, kulturowym, psychologicznym i społecznym, jakie się napotyka przy omawianiu istniejących różnic. Z tym wymiarem zewnętrznym i osobowym musi się zawsze łączyć duch miłości i pokory. Miłości do rozmówcy i pokory wobec prawdy, która się odkrywa i która może się domagać zmiany poglądów i postaw”.

Niech więc miłość buduje mosty między

naszymi brzegami i zachęca nas do czynienia wszystkiego, co tylko jest możliwe. Niech miłość wzajemna i umiłowanie prawdy będą odpowiedzią na istniejące trudności i tworzące się niekiedy napięcia. Zwracam się dziś do siostr i braci wszystkich Kościołów: otwórzmy się na jedyną miłość Boga. Otwórzmy drzwi naszych umysłów i serc, Kościołów i Wspólnot, Bóg naszej wiary, Ten, którego przyzywamy jako naszego Ojca, to „Bóg Abrahama, Izaaka i Jakuba”; to Bóg Mojżesza, a nade wszystko Bóg i Ojciec naszego wspólnego Pana – Jezusa Chrystusa, w którym stał się On „Bogiem z nami”. Złóżmy naszemu Ojcu, Ojcu wszystkich chrześcijan, nasz dar szczerzej woli pojednania. Niech to będzie też dar konkretnych czynów. Odpowiedzmy Bogu, „który jest miłością”, naszą ludzką miłością, która patrzy na drugich z życzliwością i okazuje szczerą pragnienie współpracy wszędzie tam, gdzie jest to możliwe, i pozwala docenić to, co jest dobre i co zasługuje na pochwałę i naśladowanie.

„Chodźcie, wstąpmy na Górę Pańską do świątyni Boga Jakubowego!” (Iz. 2, 3). Oto wołanie jakie Prorok Izajasz wkłada w usta ludów i narodów spragnionych jedności i pokoju. Siostry i Bracia, nie lepiej i skuteczniej nie wyrazi tej troski, jak wielka modlitwa o zjednoczenie, o braterstwo, o wspólnotę rodzinną wszystkich chrześcijan. Miłość Chrystusa przynagla nas do tej modlitwy. Sam Chrystus nakazuje nam modlić się do Ojca: „Przyjdź królestwo Twoje” (Mt. 6, 10). To królestwo Boże, które On w sobie przyniósł, kiedy stał się człowiekiem, to królestwo trwa w Kościele jako rzeczywistość już istniejąca i równocześnie jako zadanie do spełnienia.

Wzywam więc wszystkich tu zgromadzonych do żarliwej modlitwy o pełną wspólnotę naszych Kościołów. Postęp na drodze do jedności wymaga naszego wysiłku, wzajemnej życzliwości i autentycznego przeżywania braterstwa w Chrystusie.

Błagajmy Pana o łaskę. Błagajmy Go, aby usunął przeszkody, które opóźniają dojście do pełnej jedności. Błagajmy Go, aby tym wszystkim, którzy współpracują w dziele zbliżenia, dał swojego Ducha, który poprowadzi ku pełnej prawdzie, obdarzy miłością i rozpali w nas pragnienie dążenia do jedności. Błagajmy Go, abyśmy wszyscy byli dobrymi wykonawcami Jego zamierzeń, aby jutrenka tego nowego tysiąclecia weszła nad uczniami Chrystusa bardziej zjednoczonymi między sobą.

„Przykazanie nowe daję wam” (J. 13, 34). Przykazanie nowe. „Abyśmy wszyscy stanowili jedno, aby świat uwierzył” (J. 17, 21). Amen.

Jan Paweł II, papież

Українці у Сибіру

Розмову з **Петром Яремчуком** - головою Регіональної української національно-культурної автономії Ханті-Мансійського автономного округу міста Сургут провів **Іван Бакунович**. Нагодою до цього був Семінар керівників засобів масової інформації зарубіжжя, який проходив у Києві в травні цього року.

Звідки взялась українська діаспора в Західній Сибірі і яка її історія?

За історичними даними перші українці з'явилися на теренах нашого краю ще в 1593 році коли Єрмак завоював Західний Сибір. Разом з Єрмаком появились перші українці, яких колись називали Черкаси. Саме в нашому місті, де я проживаю, в Сургуті козацький загін Черкас з'явився в 1601 році. Через два роки ми будемо відмічати річницю 400 років, як українці живуть та існують на наших теренах. Основна маса приїхала з часів, коли була найдена нафта та газ на теренах Західного Сибіру.

Петро Яремчук - голова Регіональної української національно-культурної автономії Ханті-Мансійського автономного округу, міста Сургут

Яка є ваша ситуація, коли мова про фінансування ваших культурних заходів?

Культурні засоби, Слава Богу дякувати, згідно з федеральним законом про національно-культурні автономії маємо

право требувати від державного правління державної підтримки своїх культурних програм. І тому зараз уже з цього року місцева організація отримує невеликі кошти, еквівалентом 2 тис. доларів у рік.

Як виглядає справа шкільництва?

На теренах нашого краю, нашого автономного округу існують дві недільні школи, в яких навчається близько 350 дітей. В пропорціях до загалу маси українців - це тільки три відсотки.

Чи існують музичні колективи?

В Товаристві нашої національно-культурної автономії існує три великі ансамблі, два самодіяльні хори. Ансамблі, які мають наснагу і добру славу, це Ансамбль Сло-в'янської Музики „Зоряна”, а також вокально-інструментальний ансамбль „Світанок”, хор міста Сургута, є хор у місті Нафтоіванську, Ніжновартовську. Ансамбль „Зоряна” уже побував в Англії, Голандії, Нідерландах.

А засоби масової інформації?

В нас існують засоби масової інформації таки, як щомісячна газета „Українська родина”, яка випускається з 1993 року, телевізійні програми на місцевому телебаченні, приватна телекомпанія „Сургут Інтерновини”.

Скажіть, які програми з'являються, хто є основним редактором і на яку територію вони розповсюджуються, скільки глядачів має ваша програма?

Ця програма розповсюджується на теренах нашого автономного округу, який за площею більший, мабуть як чотири Польщі. Офіційно за переписом 1989 року на наших теренах проживає 148 тис. українців. І, мабуть, не менше 2/3 українців слухають програми нашого радіо і телебачення.

Які ваші очікування відносно семінару?

Основні сподівання це те, що ми будемо спільно співпрацювати між засобами масової інформації України і нашими засобами, взагалі північної території Тюменської області. Там проживає більш як 600 тис. українців. І тому ми чекаємо від цього семінару більш плідної праці, постійного контакту між засобами масової інформації України і зворотнього контакту від нашої громади.

Які проблеми мусить поборювати ваша діаспора?

Основна проблема це підтримувати національну культуру, національну свідомість, вивчати рідну мову, не забувати що ми є українці.

Дякую за розмову.

закінчення з 1 стор.

„1984 рік” Джордж Орвелл - двомислення. Люди що інше думають і що інше роблять заперчуючи тим самі собі. Мова їх є не до кінця білоруська, культура також. Але що ж бідні мають робити, коли їх в натуральний спосіб не тягне до того, що білоруське, а до українськості? В кінці треба вирішити, чи хочеться бути етнічною групою „білорусів”, яка з білоруським народом має тільки спільну назву, чи просто стати частиною тої нації. А то вимагає трохи відваги.

Пояснювання, що культура пограниччя викликає культурний обмін є не до кінця правдивим. Бо так як українська пісня переважає на „білоруських фестивалях”, так на жаль білоруська не зустрічається з таким самим зацікавленням серед південних сусідів.

Андрій Давидюк

Jerzy Eligiusz Wieluński

FØROYAR (WYSPY OWCZE)

Część II

W poprzednim numerze publikowaliśmy część pierwszą „Wysp Owczych” autorstwa Jerzego Eligiusza Wieluńskiego. Dotyczyła ona m. in. literatury oraz historii dążeń Farerczyków do osiągnięcia statusu niepodległości Wysp Owczych. Autor pisał:

„(...) Walka o kulturową autonomię Wysp Owczych rozpoczęła się w 1889 r. Utworzona wtedy została Unia Farerska, partia polityczna żądająca już w 1906 r. autonomii dla kraju. w 1946 r. wola niepodległości była tak silna, że odbyło się referendum w tej kwestii. Większość wypowiedziała się za niepodległością. Kiedy fererski parlament przegłosował wniosek za niepodległością dla kraju, tzw. demokratyczne władze władze duńskie nakazały rozwiązanie parlamentu (...)”

Heðin Brú napisał w jednym z opowiadań: „Od czasu zasiedlenia upłynęło ponad 1000 lat. Podczas tego okresu bardzo wiele nowej krwi utoczyli z Farerczyków piraci, żołnierze, zagubieni marynarze, obcy rybacy i obcy urzędnicy...”. Obcy, tzn. w tym przypadku głównie duńscy.

Jednym z takich Farerczyków był człowiek, o którym wie dzisiaj każdy na Wyspach – Magnus Heinason, urodzony w 1545 roku. Został on fałszywie oskarżony o piractwo a następnie ścięty toporem w Kopenhadze w 1588 r. z rozkazu duńskiej władzy, królewskiej a zarazem i Boskiej.² Kat chciał mu związać oczy, lecz Magnus Heinason odrzekł: „Widziałem miecze o wiele bliżej karku; uważaj lepiej, żeby ci ręka nie zadrżała, gdy będziesz ścinał niewinnego człowieka.”

Christian Matras:

STERKUR VAR HUGURIN

WIELKI BYŁ UMYSŁ ÓW

Sterkur var hugurin tann
ið breyt
gjøgnum herðaðan grótheim
vanvirði
longdir og tíð
sorlaði
byrgjandi garð
Óraðist
hann av verki
og skapaði
fjöldunum sjónir
gjordi varðar
og veg
fyri ta gangandi ætt

Wielki był umysł ów,
który szedł
Przez bezkresny świat-ogrom:
Dlań niczym
Przestrzeń, czas chwil.
Roztarł był
Przeszkód wszech glaz,
Przejął się
Swoim dziełem,
Wytwarzać jął
Ziemi wód morza,
Przebił szlaki -
Jak nerw -
By je przyszłości miał człek

Sterkur var hugurin tann
ið loysti
hvørt lögundið samband
treiv um verunnar hjól
steðgaði fjøru og flóð

Wielki był umysł ów, co
Rozwiązał
Tajemnic wszech prawa.
Wziął istnienia ster w dłoń,
Kiełznał powodzi fal prąd;

Sterkur hann var
so at foldin sær kendi
ein nýggjari hjartslátt
mól við syngjandi ferð
gjøgnum eitt ørandi rúm

Wielki był tak -
Ziemia w sobie poczuła
Krew żywszą i żwawszą,
Mknąc, śpiewając swą pieśń,
W kresów Wszechświata niw głusz.

Christian Matras (ur. 1900) był dyrektorem *Fróðskaparsetur Føroya* w latach 1965-1970. Obszerny artykuł o osobie i twórczości Christiana Matrasy zamieścił miesięcznik literacki „Brá”.³ Jeden z filozoficznych wierszy Matrasy:

Í HESUM HEIMI⁴

TU NA TYM ŚWIECIE

Summi vita so væl at siga
frá øðrum heimi
Hatta veit eg einki um
Men í hesum heimi
byr menniskjan
og hvussu dugir hon at liva?

Ludzie wiedzą nieomal wszystko
O tamtym świecie,
Ja zaś o nim nie wiem nic,
Lecz to na tym świecie -
Ludzkości dom.
A jak się tu w nim ludziom żyje?

Wszystkim zniewolonym narodom żyje się tu podobnie, rzekłby Matras. 1 VI 1992 r.: Parlament Krymu zrezygnował z uchwalonego poprzednio zadania przyznania Krymowi niepodległości. Jest to kolejny dowód na niezmiennność strategii państw wobec mniejszości – niezależnie od systemu politycznego. Gdzie Krym, a gdzie Wyspy Owcze? A jednak – pod względem zniewolenia – Tatarzy Krymscy i Farerczycy są bardzo blisko. Byłoby naiwnością sądzić, że tylko Farerczycy zażądali referendum i tylko im odmówiono prawa do samostanowienia po 1945 r. podobnie zresztą, jak i Łużyczanom.

Autor waldostański, Henri Armand, pisze:⁵ *A la fin de la guerre les Valdôtains aussi veulent, par un plébiscite, décider de leur destin: on leur nie toute possibilité de décider; leur plébiscite n'a pas lieu! Et pour le moment les Valdôtains se contentent de leur autonomie administrative [...]* (Waldostańscy pod koniec II wojny światowej też chcieli zdecydować o swoim losie, uciekając się do plebiscytu, ale nie pozwolono im go zorganizować! Muszą się chwilowo zadowolić autonomią administracyjną.)

W wolnym demokratycznym świecie pogwałcono prawo do

samostanowienia Aosty, Łużyc i Wysp Owczych, ale te fakty podaje się w izolacji, traktując jako odosobnione (nigdzie nie spotkałem omawiania tychże trzech przypadków na raz). Ciekawe, czy są to jedyne trzy przypadki. Według wszelkiego prawdopodobieństwa: są to trzy mnie znane przypadki. Pisałem już na ten temat.⁶ Niepodległość Słowenii trwała tylko dwa dni: 3 – 4 maja 1945 roku.⁷ Kiedy naród marzy o wolności – „demokratyczna” władza organizuje referendum, by przyznać narodowi... autonomię (jak w przypadku Katalonii). Ostatnio zaś, internacjonalizm zastępuje się w Jugosławii interNATOalizmem...

Farerczycy świadomi są swej historii i swej narodowej tożsamości. Poetycką, a zarazem polityczną syntezę ich dziejów przedstawił H.A. Djurhuus w znanym poemacie *Vit livdu i ótta* (dosł. Żyliśmy w strachu), skąd przytaczam urywek:

VIT LIVDU I ÓTTA WIEK ŻYŁA W NAS BOJAŻŃ

Vit livdu i ótta th leingi var so, at ei funnu skjól vit i neyð. Og okkara søga ber sárastu boð, at ofta var lívsvón sum deyð, Vit ræddust hvønn vanda, vårt dirvi var veikt; tó ny flygur orn yvir heyg, Og nú er tað so, at óttin, ið stjól vårt dirvi á myrkastu nátt og setti seg tryggan i hásetisstól og völdi, vit fullu i fátt, hann verður at tynast go hvørva av breyt, vit reka tann gest út um gátt. Tí fylkingin mennist, og merkið er frítt, og nú hoyrist treystari lag. Hitt havgirda landið, ið mitt er og titt, skal liva sín fagraста dag. Við ljómandi lúðrum i strálendi sól stevnir ungmannaliðið av stað. Tað angar av vári og grør um tín fót, nú lysir av vilja og vón. Nú riða vit reystir teim risum ímót, ið ráða teim londum i nón. Nú tváast av andliti roykstovusót, og nú setast stórverk á stovn. Tað gellir i hamri, tað svarar i skor so kveikjandi, eggjandi reyst. Mest ræður um framferð og minni um orð; ny ræður at tola ein brest Nú ræður at riða hvørt stongsil i sor. Tú saðli tín goysandi hest.	Wiek żyła w nas bojażń Nieszczęśny nasz los, Nie było nam schronić się gdzie, Bo w wysp naszych dziejach Bolesne jest to - Najczęstszą w nas wiarą: ta w śmierć Byt-trud nas przerażał, Hart zniknął nam z serc; Choć znów sfrunął orzeł nad chelmem. I znowu jest tak to, Że strach on – co wziął Nam dziarskość, Gdy mrok stał, noc szła Wyległszy spokojnie Na władzy swej tron Chcąc rządzić, gdy duch już nam padł Nareszcie przemija, Ucieka stąd precz; Idź precz, gościu, leć, połam kark. Dziś ludzie kształceni, Bez więzów kraj, żyw, I znów słyhać śmieiej brzmi marsz. Morzami oblany, Kraj snów mych i twych, Ma żyć w najpiękniejszych swych dniach. Przy trąb naszych huku, Gdy słońca lśni krąg Rusza huf młodych ludzi: Raz, dwa! Tak pachnie wiośnianie, Zielenią wprost z łąk, Chcesz iść ku nadziejom i snom Przeciwko olbrzymom Głos wznosząc tym co, Władają tu nami zza mórz Zmywamy już z twarzy tę Kurnych izb woń, Do dzieł czas ogromnych się wziąć. Zadźwięczy wśród skały A jar niesie głos, Tak żywą odpowiedź jak zew. Rzecz pierwsza – iść naprzód, Gadania już dość, I zimną zachować masz krew, Przeszkody czas wszystkie rozetrzeć na proch. Rumaki idź siodłać i pędź!
--	--

So stevni tú fram og haldi tú á
legg knørrin við knarraborð,
og víkur so einhvør
merkinum frá,
hann sendi tú niður og norð.
Eins væl bregda brand tín, og
Sigmundur brá,
tá Bua hond reyk fyrri borð.
Vit livdu i ótta, vart dirvi var veikt;
tó nú flygur orn yvir heyg,
og rodnad er andlit, ið áður
var bleikt
av máttloysiskulda og neyð.
Ein javndøgursstormur
fer fram yvir lond,
og sól risur glógvandi reyð.

Við sameindum huga
nú haldið tit leið
mót rodnandi, glógvandi sól,
og siglið nú fram yvir høvni
skeið
og pryðið vár hásetisstól.
Og skriva tú søguna,
unglingafjöld,
til tess var tað,
landið teg ól.

W wierszu jest bardzo wyraźny akcent polityczny:

Nú riða vit reystir	Przeciwko olbrzymom
teim risum ímót	Głos wznosząc tym, co
ið ráða teim londum i nón ⁹	Władają tu nami zza mórz

Kilkumilionowa Dania jest olbrzymem w stosunku do trzydziestu paru tysięcy Farerczyków. Stosunki pomiędzy narodami (nie, nie mam tu na myśli państw ale narody, bez względu na ich liczebność) nie mogą być układane na zasadach wywodzących się bezpośrednio z epoki maczugi i kapienia lupanego.

Farerska autonomia może być jedynie chwilowym (oby jak najkrótszym) etapem dla drodze do pełnej suwerenności Wysp Owczych.

Jerzy Eligiusz Wieluński

¹ H. Brú, *Der Färingar – ein Verlierer, der siegte* [w:] „Føroyar 74”, Anders Nyborg A/S International Publishers Ltd, Denmark, 1974, s. 21.

² Magnus Heinason [w:] H.A. Djurhuus, *Føroya saga...*, s. 34.

³ A. Justesen, *Eisini hæddin i berginum* [w:] „Brá”, nr 12, Tórshavn 1988, s. 2-23.

⁴ Chr. Matras, *Í hesum heimi* [w:] *Úr sjón og úr minni*, Tórshavn 1986, s. 42.

⁵ H. Armand, *Poètes du monde entier traduits en patois valdôtain par Jerzy Wieluński* [w:] „Lo Flambé”, nr 2 (110), Aoste 1984, s. 37-38.

⁶ J. Wieluński, *Nation or Country?* [w:] „Fourth World Review”, nr 12, London 1985.

⁷ W. Feleczak, T. Wasilewski, *Historia Jugosławii*, Wrocław 1985, s. 496.

⁸ Pagórek, wzgórze.

⁹ H.A. Djurhuus, *Vit livdu i ótta* [w:] id., *Ritsavn* (Dziela zebrane), t. II, Tórshavn 1952, s. 191; w przekładzie użyłem celowo archaizmu *chelm* (w znaczeniu: wzgórze); Sigmundur to Sigmundur Brettison, farerski wiking; Bui był wikingiem duńskim; Bua jest formą dopełniacza od Bui.

Нові храми на Підляшші

В востанній час Підляшшя стало свідком двох визначних подій у житті православної церкви. Перша відбулась 13 червня ц.р. і було це закладення наріжного каменя в каплиці в Шасталах. Другою подією було висвячення церкви св. Юрія в Кліщелях, яке проходило 17 червня ц.р.

У неділю 13 червня в день Всіх Святих Землі Руської Просіявших вмуровано наріжний камінь під будову церкви у Шасталах, селі розташованому на відстані 5 км. від Більська. Сам камінь був привезений зі святого міста Єрусалиму, а акт вмурування здійснив єпис-

коп Леонтій Тофілюк ініціатор будови. *Є вона розташована серед мальовничої природи – серед лісів, полів, лук, що надасть їй неабиякої краси.*

Другою визначною подією було висвячення нової церкви св. Юрія у Кліщелях. Станула вона на місці старої де-

рев'яної, яка згоріла під час пожежі Кліщель у 20-их роках XX ст. Перші згадки про стару церкву сягають II половини XVI ст.

Нову церкву висвятив Митрополит варшавський і цілої Польщі Сава. Побудова церкви була фінансована з добровільних пожертв мешканців Кліщель та щорічних колядувань. Ініціаторкою будови була Ніна Жепко, Ігнатій Рошенко та інші. Церква не є великою. Розпочали її будувати ще у 1996 році. Під час копання фундаментів траплялися кості раніше похованих там священиків – говорить один з робітників Степан Яновський.

На свята прибули настоятелі сусідніх парафій, жителі Кліщель, Добриводи та представники самоуправи.

Нововисвячена церква в Кліщелях буде третьою по Успенський і Миколаївській, де богослужіння будуть відправлятися 6 травня у честь патрона церкви – св. Юрія. Слід згадати, що в поближкій Добриводі також будується нова церква св. св. Параскеви і Якова. Будується також церква на цвинтарі в Суховольцях, про яку була згадка у попередньому номері та церква у Бранську. Фоторепортаж про закладення наріжного каменя був представлений на сторінках нашого часопису. Це на Північному Підляшші. Про церкви Південного Підляшшя читайте в наступному номері.

Іван Бакунович
Фото автора

Закладення наріжного каменя у церкві в Шасталах здійснив єпископ більський Григорій

коп більський Григорій. У врочистостях прийняли участь священики з Більська та навколишніх парафій.

Проектантом і одним з жертводавців був Захарій Шахович. Церква розміром 14 x 9м. буде вся з дерева. Бруси будуть з'єднані за допомогою дерев'яних кілочків званих теблями. Це найстаріший метод побудови дерев'яних споруд – говорить один з будівельників-теслів Андрій Чоломій.

Кам'яні фундаменти готові були вже восени минулого року, а праці при зрубі почалися щойно на початку червня цього року. Об'єкт у сирому стані має бути готовий вже восени, а цілковитий кошт такого стану розраховано приблизно на 100 тис. злоти.

Невипадково церква є будована в честь Ікони Матері Божої Спорительниці Хлібів – говорить о. мітрат

Нова церква св. Юрія в Кліщелях під час її висвячення

В Криночці на Труйцю як маку народу

Wśród ludów słowiańskich woda, a zwłaszcza woda ze źródła (krynici, źerela), zawsze była uważana za substancję obdarzoną nadzwyczajną mocą. Tak też było na Podlaszu, gdzie do dzisiaj wiele jest źródeł obdarzonych cudowną mocą uzdrawiania chorych i cierpiących. Jedno z takich źródeł bije w „Krynoczki” - leśnym uroczysku na obrzeżach Puszczy Białowiejskiej, leżącym na terenie parafii prawosławnej w Dubinach.

W legendarną historię „Krynoczki” wplatają się echa dawnych dziejów. Według tradycji ustnej początki tego świętego miejsca związane są z przybyciem mnichów z Ławry Peczerskiej w Kijowie, który w XIII w. uchodzić mieli przed tatarskim zagrożeniem (w 1240 r. wojska chana Batu zdobyły i zrujnowały Kijów). Kijowscy mnisi, przybywszy w tę okolicę znaleźli źródło z czystą, uzdrawiającą wodą, które oznaczyli postawieniem krzyża. Przez wieki źródło było znane właściciwie tylko miejscowym mieszkańcom. Dopiero w 1848 r. ze składek parafian zbudowano nieopodal krynicy drewnianą cerkiewkę pod wezwaniem św. Braci Machabeusz, która istnieje do dzisiaj. Wkrótce źródło stało się celem pielgrzymek z całej okolicy.

Wśród wspaniałego i gęstego lasu – czytamy w pierwszym drukowanym opisie „Krynoczki” (1872 r.) – na niewielkiej wyczyszczonej polanie samotnie stoi uboga drewniana cerkiewka pod imieniem siedmiu męczenników Machabeuszów. Na prawo od niej, przeszedłszy po

położonej przez błoto kładce z bierwion i desek, znajdziemy źródło ze wspaniałą wodą, która sławi się w okolicy swoimi leczniczymi właściwościami. Źródło otoczone jest drewnianymi krzyżami i ogrodzone niewielkim drewnianym ocebrowaniem, nad którym na czterech słupach umocowany jest dach z krzyżem na wierzchu. Jest też tutaj, zgodnie ze zwyczajem, dawna ikona. Miejscowi właściciele bardzo czczą to źródło, woda z którego pomaga przy chorobach piersi i oczu.

Nie mogłem nie zwrócić uwagi na to, że wokół tego źródła, na gałązkach i sękach wszystkich pobliskich krzewów porozwieszano mnóstwo płóciennych szmatek, chustek i pstrych skrawków. Okazało się, że to miejscowi właściciele, cierpiący na choroby oczu, przychodzą tu ze swoimi chustkami, które moczą w źródłanej wodzie i przemywają sobie oczy, a później pozostawiają je tu na gałęziach, niejako w formie ofiary czy też podziękowania za uzdrowienie. Krzyże również stawiane są przez właścicieli i też na pamiątkę uzdrowień.

Współczesny pielgrzym przybywający do „Krynoczki” na drugi i trzeci dzień święta Trójcy zastanie to miejsce w kształcie niemal nie zmienionym. Nieco większa jest tylko cerkiewka, a do źródła, schowanego teraz w betonowy krąg prowadzi nie drewniana kładka lecz usypana z piasku grobla. Ale tak jak przed stu czy więcej laty znajdzie on tu ludzką wiarę, uzdrawiającą wodę oraz setki białych i kolorowych chusteczek, będących świadectwem trwałości tradycji tego miejsca, o której mówi w swym wierszu-pieśni Mikołaj Patejuk:

*В Криночці на Труйцю як маку народу,
Там з тобою ми з криниці будем пити воду.*

Tekst i zdjęcia
Jerzy HAWRYLUK

Podlaski Гадъ БОЖЕСТВЕННЫХЪ ПѢСНЕЙ

III. В Старий Корнин поспішають пред лик Дівы припадають

Wiek XVIII to okres szczególnego rozwoju kultu cudownych ikon Matki Boskiej. Ikony takie znajdowały się wówczas także w kilku cerkwiach podlaskich - m.in. w Bielsku (cerkiew Narodzenia Najświętszej Marii Panny - *Preczysteńska*), Hodyszewie, Rajsku. Jednak sądząc z protokołu wizytacji cerkwi p.w. św. Michała Archanioła w Starym Korninie (1727 r.), rejestrującego kilkaset przedmiotów z drogich kamieni i szlachetnych kruszców będących darami wotywnymi, najbardziej czczoną była wówczas ikona kornińska. Została ona opisana przez wizytatora w następujący sposób: *Образ Найświętszej Панны чудами ustawичными стынący. Образ ten на дереве вzdłuż пiędzy dwie а вшeрз niby пóлтoры пiędzy, malowania бiелавeго i ubогieгo з руска, на лeвeй рeчe Pan Jezus. Рамы сныцeрскими штукатeриями акомoдoванe, пoзлoчистe. Нiжeй pod чудoвным oбрeм namiesny oбраз вeлки Найświętszej Матки Boжeй. Oбраз чудoвны застаня сiя табличкa вeлкa, на ктoрeй oбраз Найświętszej Панны Пoчeгeця.*

Опиwаны в пiснi XVIII-вeчeрный храм св. Мiхаeла Арханiола в Старым Корнинe, в ктoрым знайдoвалa сiя чудoвна икона Матки Бoskiej. Oбок церквi св. Анны з дзвoнницaй

W tradycji ustnej objawienie cudotwor-
noji ikony w Starym Korninie miało odbyć
się w sposób podobny do objawienia w Po-
czajowie. Tak więc i tu Bogurodzica miała
ukazać się pasterzom pasącym trzodę na
polu kornińskim - w tym właśnie miejscu
miała być zwniesiona pierwsza cerkiew, w
której umieszczono cudowną ikonę. Szczę-
śliwie zachował się też XVIII-wieczny prze-
kaz pisemny, opowiadający o początkach
kultu ikony Matki Boskiej w Korninie i od-
bywających się tam uzdrowieniach.

Wśród ksiąg, które w 1727 r. wizytator
znalazł w cerkwi kornińskiej były też *księgi
przesławnych cudów Najświętszej Matki*

*Bożej do Supraśla do druku podane inne
zaś recentur [na świeżo] notowane*. Wpraw-
dzie księga ta nie doczekała się druku w
oficynie monasteru supraskiego, lecz szczę-
śliwie zachowała się w zbiorach archiwal-
nych kancelarii metropolitów unickich,
obecnie znajdujących w Centralnym Pań-
stwowym Archiwum Historycznym Rosji w
Petersburgu i niedawno została wydana dru-
kiem.¹

Oprócz opisów licznych uzdrowień znaj-
dujemy w niej historię pojawiania się ko-
lejnych oznak cudowności kornińskiej iko-
ny Bogurodzicy. Pierwszym zdarzeniem był
pożar cerkwi spowodowany przez niedbałe

Пiснь в честь чудотворной икoны Бoжeй Матeрi в Старoмy Корнинi

На мир весь чудо явлено нам днесъ
Дiвa Пречиста сошла к нам с небес
Божeй Храм нам посiтила
Чудный Образ нам явила
В горной выcотi
Во всeй красотi

Ангелов лице в небесах поют
Образ Царицi на руках несут
Старий Корнин осiняют
В Храм Божeй поставляют
Дiвы чистой лик
Над oлтар велик

Из далеких стран всe во храм iдут
Зiло болящих как могут везут
В Старий Корнин поспiшают
Пред лик Дiвы припадають
Горкi слeзы льют
Исцiлия ждуть

Слiпцi от вiка при проводырах
Тяжкiя калiки всe на костылях
Пред лик Дiвы притiкали
Исцiлине получали
Клали костыли
Бога славили

Бездомных сирот i убогих вдов
Вiрна защита Царицi покров
Се iсточных пицi вiчной
I дверь к жизни безконечной
Яко Мати всiх
Омывае грiх

* * *

Тяжко преступных чрез Корнин вели
Кандалы грiмили руки ноги жгли
Всe нещасные стонали
I проходящих умоляли
Жажду утолить
Уста промочить

В той толпi преступных неповинник быe
В Храм помолится отпустит просит
В кандалах он в Храм вступае
К лику руки простирае
Просит милости
От оков спасти

I совершилось чудо чудо из чудес
Торжествует правда силою Небес
Кандалы с рук с ног спадают
Предстоящих устрашают
О чудо чудес
Силою небес

Тi оковы i поньни
Остаются в той святыни
В память для родов
Во вiк вiков

pozostawienie zapalanej świecy przed tą ikoną. Mimo że wypaliła się podstawa ołtarza obraz tylko z tyłu okurzony został (pożar ugasił sam proboszcz – przy pomocy sukna namoczonego w święconej wodzie). Po naprawieniu szkód wielokrotnie znajdowano przed ikoną *świecę gorejącą*, widziano też blask od niej bijący. Najpełniej jednak cudowna moc ikony objawiła się podczas szalejącej zarazy w 1709 r. W nocy służba zaalarmowała proboszcza Iwana Simonowicza, który wstawszy i do cerkwi przyszedłszy widział jasność promienistą od ziemi aż do sklepienia cerkiewnego i postać Pani jakiejś, która niedługo trwając zniknęła, o której ludzie zapowietrzeni [zarazeń] dowiedziawszy się, hurmem do tego miejsca przybiegli i od powietrza zarazy obywatela wszyscy miejsca tego ochronie nie zostali.

Od tego wydarzenia do Kornina zaczęli ścierać liczni pielgrzymi (nawet z Kijowszczyzny), aby uzyskać uzdrowienie siłą cudotworności ikony.² Rejestr uzdrowień jest więc swego rodzaju katalogiem chorób ciała i duszy, na które cierpieli nasi przaprzodkowie – wszystkie one ustąpiły po ofiarowaniu się, czyli złożeniu obietnicy odbycia pielgrzymki do kornińskiej cerkwi, nawet gdy chory był – jak chociażby Jakub Krupicz z Piszczatki – ciężko już oplakany przez przyjaciół, bo bardzo bliski śmierci.

Do najpospolitszych chorób, które uzdrowione zostały dzięki sile kornińskiej ikony należały koltun, z którym wiązano różne inne choroby, wrzody, puchlina, bóle głowy i kości, choroby serca, oczu i uszu, bezwład nóg i rąk, kolka, gorączka (febra), gruźlica (suchoty) i przeróżne choroby, których nie umiano dokładnie określić.³ Wśród wyleczonych chorób znajdujemy też przypadki wskazujące na ich podłoże psychiczne.⁴ Odwołanie się do kornińskiej ikony ratowało też w przypadku śmiertelnego zagrożenia.⁵

Logicznym następstwem szerokiej sławy kornińskiej ikony Bogurodzicy było ułożenie poświęconej jej pieśni, możliwe, że nawet kilku. Niestety, żadna z nich nie znalazła się w drukowanych zbiorach pieśni religijnych. Udało się natomiast odnaleźć utwór poświęcony ikonie kornińskiej w rękopiśmiennym zbiorze pieśni, spisany przez Zinaidę Wesołowską z Krzywej – *Піснь в честь чудотворної ікони Божої Матері в Старому Корніні*.

Utwór ten składa się z dwóch części. Pierwszą stanowi opis objawienia się w kornińskiej cerkwi Bogurodzicy i cudownego Jej obrazu, przyniesionego przez anioły, czego następstwem stały się cudowne uzdrowienia ciężko chorych i kalek. Część druga, najprawdopodobniej dopisana później jest opisem konkretnego cudownego wyda-

zenia mającego miejsce w cerkwi w Korninie – skruszenia się okowów niewinnie skazanego.

Pieśń ta jest w tej chwili jednym z ostatnich żywych śladów powszechnego w XVIII i XIX w. kultu starokornińskiej ikony Matki Bożej. Ikona ta bowiem nie dochowała się do naszych czasów w Korninie – w 1915 r. została wywieziona do Rosji podczas *bieżenstwa* i już nie powróciła do swej macierzystej cerkwi. Echom czasów, gdy do kornińskiej ikony ciągnęły pielgrzymki z prośbą o opiekę i uzdrowienie pozostał odpust na święto Hanny (7 sierpnia wg nowego stylu), który do dzisiaj ściąga szerokie rzesze prawosławnych Podlaszan. (cdn)

Jerzy HAWRYLUK

Przypisy:

1. Księga cudów przed Ikoną Matki Boskiej w Starym Korninie dokonanych, od druku przygotował i wstępem opatrzył Antoni Mironowicz, Białystok 1997, ss. XIV, 200.

2. Dnia 5 września [1719 r.] Teodor Torysiuk zeznał pod sumieniem, iż na rękę często chorował, któremu we śnie się zdawało, iż jakoby od kogoś głos słyszał: „Nawiedz miejsce święte i obraz Matki Najświętszej Kornińskiej, a będziesz zdrow”.

3. Oto niektóre z opisanych chorób: Hrehor Bobownik z Husaków chorował na koltun niedziel cztery, z wielkim bólem; Oksana Szeszczukowa z Telatycz cierpiała wielkie uciemięcenie od koltuna bez niedziel osiem, ... nogi, ręce łamało i wszystkie członki; Wasil Sturonowicz z Witulina koło Białej chorował na koltun niedziel osiem bardzo ciężko, który był wszystkiego skulił kłębkim, prawie walał alias obracał, co mógł ani rękę, ani nogę wyprostować, ani stać, ani położyć się; Wasylko Doroszek z Kozłów chorował na wrzód niedziel trzy, od którego szkodliwie nogę było skurczyło; Danilo Semenowicz z Moszczoniej na nogi nie chodził cały tydzień, na gardło od wrzodu zawałone, nie jadł, ani pił a nie przez trzy dni; Ahafia Nesterukowna z Zubowa w chorobie ciężkiej i gorączce, której i ludzie się bali, nie nie pamiętała o sobie niedziel pięć; Hrehor Koszelik z Czartajewa na gorączkę niedziel dwanaście ciężko chorował i na nogi, które puchlina była opanowała i nie mógł stąpić; Nastazja Hrehorowa z Bielska chorowała na febrę niedziel trzy; dziecko Marianny Kosterewinej z Koszków prawie śmiertelne było a przez cały rok w słabości zostawało i suchotach; Eudokia Semeniukowa z Moszczoniej na serce chorowała, co jej bolało i drżało niedziel z osiemnaście; Maria Hryhoreza z Koszelów na oczy chorowała przez całą zimę i bardzo mało co widziała; Ulana Parfinowiczowa z Siemiatycz na jedno oko była zaniewidziała przez niedziel kilkanaście; córce Anchima Tofiluka z Lewków uszy było założyło, że nie nie słyszała i nie rozumiała kto co gadał; dziecięciu Seliwona Kowalczuka z Czyżów coś się było przytrafiło, że mu razem było mowę zajęło, cały rok nie gadało, rączkę odjęło i nóżkę, co nie mogło władać i oczyma nie widziało; Matwiej

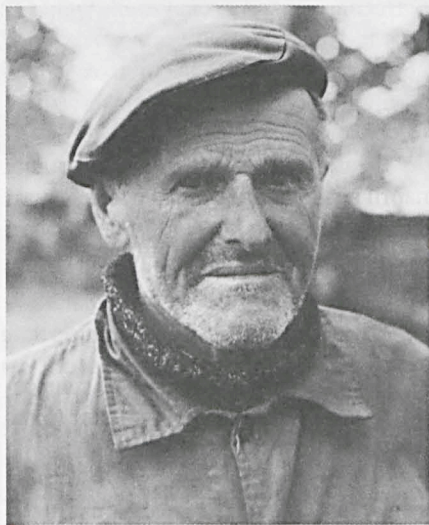
Myszka z Dubicz Osoczniaków chorował na oczy ciężko i ociemniał. Czas niemały nie widział; Euximia Litwiniukowa z Mokrego była w chorobie bez niedziel dwie, ból wielki mając w głowie, szum, kości łamanie srogie; Herasim Pliszuk z Toporów miał ból wielki w głowie przez lat dwie, na oczy nie widział niedziel kilka; Jakim Bukraba ze Starego Berezo-wa chorował na kolki i na wszystkie członki, które łamało, kruszyło bez dni cztery; Eudokija Antonowiczowa z Brześcia chorowała na kolkę niedziel dwie nieznosną, już prawie na śmierć się gotowała; Febronia Maximowa z Ciechanowca chorowała ciężko na krzyż czas niemały, chodzić nie mogła; Hawryło Łukaszuk z Mokrego na nogę nie chodził niedziel dwie, ledwo o kuli mógł wyleźć na podwórze; młynarzowi Kornile z Turkowicz pod Ciechanowcem jednym razem było odjęło ręce i nogi, co nie mógł władać nic, bez żadnego bólu, bez całe pół roku; syn Fruzyny Żukowej z Pilik cały rok obłożnie leżał, ciężki ból cierpiał, od którego aż skórę i wszystkie paznokcie spędziło; Ahafia Pluticha z Jagusztowa była w ciężkiej chorobie obłożnej od pół roku, ustawicznie nieznośne bóle cierpiała, ani się obrócić mogła, kości łamanie, rąk, nóg, rękę jedną prawie było skuliło i nie mogła władać; Oxenia Żynczukowa Hukowa z Mitków pod Brześciem chorowała i ciężkość jakąś miała w piersiach, że nie mogła ani stęknąć, ani się przyjąć do czego niedziel cztery; Marianna Bozukowa z Sitnika koło Białej bez trzy razy we trzech latach zawsze na święto Podwyższenia św. Krzyża ruskiego na oczy ociemniała bez żadnego bólu i nie nie widziała dni sześć świata.

4. Żona o. Ignacego Michniakiewicza, proboszcza z Dubicz Cerkiewnych, w roku 1715 niemal przez ćwierć roku nie mając rozumu, bo wieszać i topić się chciała. Peladia, córka Tarasa Suchowolika z Mochnatego mając przypadającą wariację w głowie, przez dwa miesiące od rozumu odchodząc i o sobie nie wiedząc, po lasach, bagnach biegła, tą gdyby nie złapano, zginać by musiała. Chwedor Majkowicz z Białej był chorym ciężko całe pół roku na żądanie to jest czary, które słyszał w sobie i dokument tego był. Czemu żadnej rady nie można było dać, trzeba koniecznie było umierać. Ahafia Stefanicha z Knorozów zawsze w nocy różne przeszkody od pokus we śnie co noc i strach miała. Co rady żadnej w tym sobie nie mogła dać, przez sześć lat nalegało na nią. Nastazja Mysiukowa z Polowców we śnie czas niemały od złego ducha zawsze przenagabania i strachy cierpiała, czemu rady żadnej nie mogła dać ani przeżegnać się nie mogła, kiedy pocznie hukać w uszy, nozdrza i dziwy przed nią robić.

5. Ze wsi Nurca parafii milejczyckiej, na imię Jakub Moszkoteluk, wyrostek, pod sumieniem zeznał, że doznał wielkiej łaski Matki Najświętszej w obrazie kornińskim, którego [Jakuba] w polu podczas lata, zniwa, wilk był wziął i poniósł, pokąsał szkodliwie. Co drugi dziecię widząc, a żadnej rady nie mogąc dać, zawołali do Matki Najświętszej w kornińskim obrazie, a zaraz go porzucił i poszedł precz. Tylko co żywego zostawił, które i rany prędko się zagoiły i do zdrowia przyszedł.

Слідами пам'яті - Сичина

Сичина - село кільканадцять кілометрів на захід від Білої-Підляської. Вперше стало мені відоме завдяки книжці П. Н. Батюшкова *Холмская Русь. Историческая судьба Русского Забужья* (Петербург 1881), в якій поміщено рисунок сичинської Преображенської церкви - невеликої, дерев'яної, з солом'яною стріхою (сичинська парафія тоді вже була скасована й підпорядкована парафії в Сворах). У травні 1999 року мав я нагоду, щоб відвідати Сичину (яка зараз офіційно зветься Syczyna, хоч з батьківщиною Яна Кохановського нічого спільно немає) та зустрітися з одним з небагатьох вже православних жителів села - Іваном Давидюком. Записав я його розповідь, яка для північних підляшан буде цікава ще й тим, що мова, якою говорять сичинці так само архаїчна і „м'яка", як мова в околицях Більська.

Іван Давидюк

Перша війна і біженство до Росії

Я вродився в дев'ятнадцятому році, на Крещеніє, у Самарській губернії. Батько вмер в Самарській губернії на тифус. З вуйни пришов в сімнадцятому році, бо пуд Ригю бив ніби отравлени газамі, але не бив отравлени, оно доктур його звольнів.

Ціле наше село виїхало в п'ятнадцятому році, а приїхали в двадцять першум - я оно два літа мів. Їхали самі - приказ бив втікати оно до Буга, до Берестя. І люде втікали. Думали - од Берестя німця поженут назад і придут додому. Забрали корови і свині, всьо позабірали, бо до Берестя недалеко, тих п'ядесят кілометри. А пунзі'й, за Берестьом, заладовали їх до вагонув, забрали бидло і оно люді повезлі. Ші'сть літ в Росії білі, називалися беженци.

Наше село не било спальяне. Як вернулися то стояло, ту'лькі опущоне било,

не било людей, пусті хати білі. Моя матка як приїхала з мною маленькім, то до свого батька пошла і там жили разом з дядьком, котори оженівся з моєї матери сестрою.

В беженство не виїхали оно штирох, што білі католікі. Але вони тоже білі колісь уніяти. Як в девятсот п'ятому році цар видав свободу всі люде пошлі до церкви, а вони штирох пошлі до косяццола. І ксьонже Святополк-Мірські в дев'ятьсот п'ятому році, як свобода настала, став ставіти в Сворах косяццол. В Сворах, пока ще православни люде не повернули з Росії, то католікі розобрали церкву.

Між двома війнами

В Сичині било оно кількох католікув, а то всьо білі православни. Оно пунзі'й, за Пілсудського, попереходілі. Женіліся. Як бере католичку, то вже не пу'йде до церкви, оно до косяццола треба йти. І так било.

Церква біла в селі, але зачиньона. Я з маткою ходілем - скобель з замком вимався і баби ходілі. Моліліся, співа-

лі в неділю. То не біла старая церква. Колісь біла уніятська, соломною крита, з дерева бітого. А то біла церква ставіона може в 1905 році.

Як в Білуді мілі висвячувати церкву, му'й дядько і діда брат, ву'н бив ву'йтом, тоже Давідюк, їзділі до Любліна, жеби одчинілі, як тамтую будут висвячували. І позитивне їх залатвілі. Але тут довідаліся, пудпалілі і всьо. Комендант поліції, Ковальські тут тим і камандував. Пунзі'й поліціянти ходілі по наших, православних, нібито шукалі віноватих. Але нікого не арештовали, ту'лькі настрахали. Мойого дядька брали, того, що їздів до Любліна. Брали, але не забрали. Розмаїце говорат, але відома річ, хто спалив.

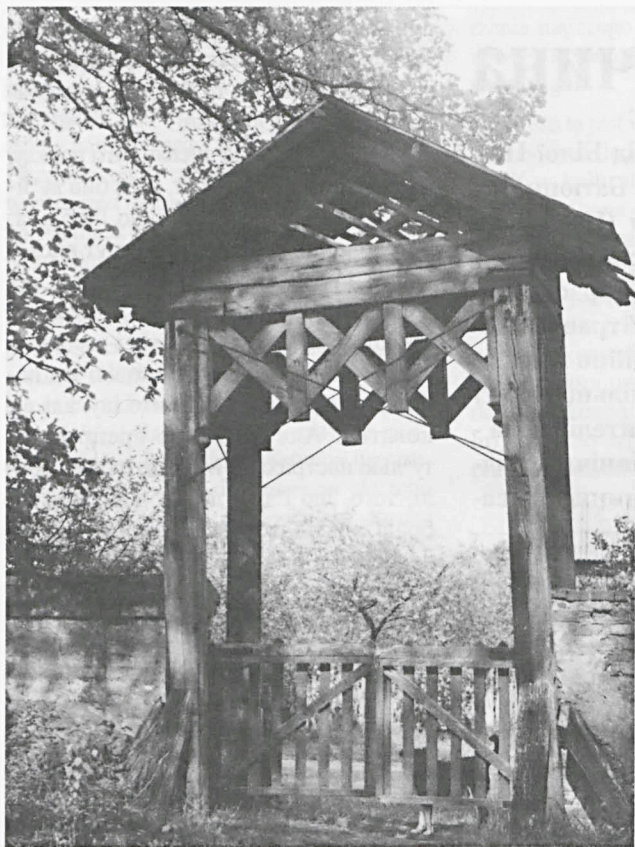
І на ту'м ся ку'нчило. Замість висвятити то церква спальона зостала і всьо. Я тоді мілем девять хіба літ.

Друга війна і окупація

В 1939 рокові совети білі у нас дві чи три неділі. Ву'йсько не так виглядало як пунзі'й, било бідне ву'йсько. Але білі чолгі, всьо било. А тиї, як то ся називає, комуністи, понакладали червони опаскі на рукави. Гуглера, пана в Стиринці, забілі, ще й нашого ксенця Мірського хотілі забіти, але не нашлі, бо в житі сховався. В нас в червоних

Залишки фундаментів сичинської церкви, спаленої у 1928 році

Брама-дзвіниця, якої не досягнув вогонь

опасках било з шістьох, і з інших селув тоже збіраліся.

За німця жилося так як і всім. Мучити не мучилі оно два рази то би билі всім вибілі і ціле село спалілі. Бо тутай рускіє пленни забілі німецького старосту.

Од Білої до нас нема закренту, а тут закрент. І взяли дерво на закренті спустілі, шос загороділі. Староста, німець, їхав то не бачив, бо закрент, скрунув, а тут нема де їхати. Забілі його і жуєнку, оно дівчинка малая осталася. Може годіна перша по пучночи била, як нас вигнали жандарми і трималі аж до годіни може третьої-четвертої по обіді. Всіх, і діті і бабу, оно з маленькімі дітьмі до хати загнали, а ми стоялі, окружони билі.

Але тут, на ксенця Мірського місті, бив німець, Бопсман. Ксенця німці забралі до обозу і забілі, в печі спалілі. Сини його осталися, в повстаню погинулі варшавськун. Той Бопсман ручив, што то не ми старосту забілі і так осталися живий.

Другі раз то було за тое, што пленних прималі. Тоже вигнали, стоялі. Вибралі што десятого до розстрілу, але не розстрілялі. Там одін бив, не наш, пришов до чужей хати, бачив пленного

і сказав. Але господарів з теї хати ніц. Але пузнієй хтось видав, не вядомо хто, і шістьох господарів, тих што трималі рускіх пленних, забілі, тут, за Білою.

Як в Сичині церкву замкнулі, а послі спалілі, то сталі ходіті до церкви до Білої. І тепер ходят до Білої. За німця церква била в будинкові суду, на вулиці Простуй, в великуй судебнуй салі – перши двери од вензєня, на такому вижшому партері. Там зробілі олтар і там пару літ служилося.

І в Довгуй колісь била церква, послі забралі на косцюл. То за німця церкву знов зробілі і з Сичини там ходілі, співалі, бо

од нас то близько, оно через рику перейті треба. З нашого села 4 шлюби там било. І ми шлюб брали в Довгуй – чого ж я до Білої поїду. То било зімою, в лютум 1942 року, рика замерзла і ми санями поїхалі через люд. Недавно в Довгуй бив ще одін православни, але й то до Білої втюк.

За німецької окупації в селі била

українська кооператива і школа. Учителюм бив Гаврило Гудь, зза Буга бив. Пузнієй Гудь виїхав до Лукувцюв. Полякі всаділі йому паперув комуністичних і наслалі жандармів. Такім способом його німецькімі руками забілі. По йому бив якісь інни, старши, такій маленькі. Вуєн виїхав до Росії. По вуйніє всякі ходілі, але переважно православних душилі, забіралі. Мніє забралі коня і вуєз, ще й свіню на вуєз. Ми три літа ховаліся, в полі спалі, в лісі, бо як би вдома спав, то би забілі. З дороги через окно стріялі, окна побілі. В нас не забілі нікого. Щасливо якоеь сталося, што не окружилі і не вибілі так як в Сворах, Носові. Самих православних вибілі в Носові хіба двадцять два чоловікі. В Носові церква є, окружилі, вибралі, вибілі. В Сворах тоже било трох, што не пошлі до косцьола, то двох забілі, а одін втюк до Росії. І тепер нема нікого православного в Сворах.

Я там з їмі не мієв діла, до жадної партії не належав. Туєлькі так мене маті охристіла і я так до того привик. Маті Господі помілуй в церкві співала і я співаю.

Виселєння

В нас то хіба двадцять родін вивезлі, з тимі, што до Росії виїхалі (било їх штири родіни).

В церкві в Білуї, в судіє набоженство било, бо то якоеь руське свято било. І ми билісьмо там. Приїхало вуєсько до стражацької ремізи, што там є, недалеко од теї церкви. І з Стиринця

Залізнична станція в Хотиліві, з якої поїзди з виселєнцями відїжджали на захід і північ

Нова церква в Білій

люде білі. Кажут – ідемо, послухаємо, што там скажут. Заходімо, а там стул застельони червоною плахтою. Пришов старши офіцер і тоди зачали зебранє. Люде розмаїце говорили – а то бандитув будут вивозіті, а то бідних, а другі казали, што багатих будут оно вивозіті. А ву^н сказав так, жебися тим не журились хто буде вивезьони, бо то вивезут всі^х православних, українців, штоб ні одін не остався. І так било.

Як нас переселювали то виглядало так, што зо Сворув приїхали люде, солтис значиться наказав. Ву^йсько било. І кождому з нас далі штири фурманкі, так што забралося всьо. Одін, Дмитрук, день перед тим з ші^юлою родіною пошов до Сворув, до косьцьола і перейшов, значиться перехристівся на католика. Ксьондз дав картку і його не вивезлі.

Пув дня на збіранє било, так же по обіді виїхали. Нас до Хотилова вивозілі фурманками. В Хотилові по два, по три дні сіді^{лі}, бо там людей било мну^{го}. Записували на вагони, а вагони, ку^{лько} там родін вони ві^{дали}, на транспорт. З нашого села половину людей послали одним поїздом на Щецін, а другу половину на Ольштин. Я був у Ольштинськум, коло Бартошиць, в селі Нойни.

Везлі в бидлячих вагонах. По дорозі то люде для себе мі^{лі} ї^{сті}. Ту^{льки} што то било перед жнівами само, а корови што дасі? Поїзд ставав і людям шкоду робілі, косілі овес і коровам носілі.

Як завезлі то вишов староста і сказав, што господаркі індивідуальні тиї достанут, што маюта пара коні, а решта пу^{йдут} до пегееру і будут мі^{ті} право коні тримати до 1 кві^{тня}, а од 1 кві^{тня} хто собі^е схоче то пу^{йде}. Так било. Я пошов од 1 кві^{тня}, але парцельовалі майонтькі, двори, бо там в Ольштинськум нема таких селув, сами двори.

Там де ми білі, то бив майонток невеликі, якісь дві^{сті} гектари оно. Разом 20 господарств било, в тому 3 не заняти. Нас било ші^{сть} родін – три зо Стиринця, дві^е з Костомолотув і наша шоста. 3 інших стору^н українців не било.

Полякі там до нас так односіліся, што ми смі^{ло} по-свойому говорили, а як весі^{ле} било, то всі^х просілі, не важне било чи ву^н сту^{ль} чи сту^{ль}. То білі полякі мазури^е, правдіви полякі, то вони не мі^{лі} протів ніц. Я ще з музикантами грав, стукав в бубни. Ми жили барзо добре, як родіна.

Повернення з „заходу”

Тогди стали вертатися, як у Варшаві бив зі^{зд} (УСКТ – ред.), як далі культуру для українців. А люде зачали кричати – везі нас додому, нашто нам культура? Тогди міністер сказав – як маєте ву^{льне} господарство то можете ї^{хати}.

То я приїхав, але оно одін легально, на всі^е тиї села. Тутайка бив одін, з Сворув, што оженився на Сьльонску, в копальні бив. Його маті взяла мою госпо-

дарку для його. Син з своєю сьльонзачкою приїхав, погосподарив пару лі^т, а тоди як било можна ї^{хати} то вони кинулі, втекли на Сьльонск.

Я написав до Любліна поданє, бо мні^е кузинка написала, што моя хата вже порожня. Повернули мні^е господарку і далі три вагони за дармо на транспорт. У вересньові я прив^{юз} тестю^в, а сам приїхав аж 1 кві^{тня}. Лі^с наш забрали, вернули оно тоє поле што било ву^{льне}. Я мі^в 10 моргі то оддали, а жу^{нка} мі^{ла} 11 моргі то ще дісяй воно панствоє. І будинкі тестя розобрали.

На заході добре жили, земля била добра. Але як било вольно то і костомолотці тиї виїхали і я виїхав, оно зо Стиринця то не виїхали. Якем приїхав то люде з села, знакоми і однофаміліанти приїхали фу^{рамі} до Бі^{лої} і забрали зо станції. Я ж з заходу 40 метри оно пше^{ні} однеї привю^з. Три вагони всього привю^з.

Там де ми білі то не стісняліся. Як привю^з сюди два хлопці то вцалє польські говорити не вмі^{лі}, оно по-свойому. То сусі^{дка} каже – о, што ти так паскудно навучивсь? Я кажу – мні^е хороше, і бабка так говорила і ми так вдома говорили і вони навчилися. І добре.

А тепер...

Три сини в нас. Одін є у Варшаві, оженився з полькою. Два в Бі^{луй} є, то одін ще по-свойому оженився, а другі взяв полячку. Сини мої^е всі^е учони, маюта магіструв, інжині^{рув}.

Тепер в Сичині є такіє, што як то ся каже православни, але до церкви не ходят, а є кількох, што ходіт. З тих што вернулися то нектори повмірали, а і католиками пару родін є. Хіба з 6 родін, што до церкви ходят. Я в хорах в церкві в Бі^{луй} співаю.

То всьо прошло. А як буде? Грунт жеб бив спокуй – о, то найважні^{йше}! Як буде спокуй то ще лістонош тих пара гроши принесе і то є добре.

Хату^в било в селі^е п^{яде}сят пару, а тепер вже порожні хати стоять – ву^{сім} хат в нас порожніх. І наша буде порожня, як повміраємо.

Наши батькі-діди тут поховани всі^е. Як хто вмере то хоронят де хто хоче. Му^й тесть і теща поховани в Бі^{луй}, і ми вже шикуюмося до Бі^{лої}.

Записав Юрій ГАВРИЛЮК

Фото автора статті

Spółeczność Ryboł w II połowie XVIII wieku

Parafia jako podstawowa jednostka administracyjna skupiała w swym zasięgu kilka wsi. Do unickiej parafii Ryboł w latach 1751-1798 należały wsie: Ryboł, Pawły, Wojszki, Kaniuki i Rzepniki. W roku 1784 parafia powiększyła się o wsie Koźliki i Miniewiczze, a w roku 1791 dołączone zostały Ostrówki i Solniki. Historycy w swych badaniach zwracają często uwagę na wielorakie więzi łączące ludzi na zasadzie topograficznej bliskości.¹ Targi, nabożeństwa i odpusty, nadciągające niebezpieczeństwa zarazy, głodu czy wojny łączyły ludzi. Parafia to także obraz środowiska, w którym współżyły różne stany. Mieszkańcami parafii rybołowskiej obok chłopstwa byli przedstawiciele szlachty, duchowieństwa, ludzi luźnych, być może i Żydów. Elitę społeczną stanowiła szlachta.

Na podstawie ksiąg metrykalnych wiadomo o istnieniu na terenie parafii dworu rybołowskiego², dworu Bielanowszczyzna³. W dobrach królewskich, do których należała parafia rybołowska, przedstawiciele stanu szlacheckiego zajmowali stanowiska urzędnicze takie jak administrator folwarku, ekonom czy też sekretarz. W latach 50-tych XVIII wieku, folwarkiem rybołowskim administrował Józef Babiński⁴. Jak podają dokumenty archiwalne, podczas jego rządów w 1754 roku szalejąca burza wyrządziła znaczne szkody na terenie folwarku.⁵ W księdze metrykalnej zgonów z roku 1755 jest adnotacja o śmierci „...Imię Pani Beaty z Sokołowskich Babińskiej”⁶. W latach 1770-1773 dworem rybołowskim zarządzał Józef Rogala. Nazwisko tego zarządcy i jego żony Zuzanny znane jest z zapisów metrykalnych chrztów z roku 1770 i 1772. Uczestniczyli oni podczas chrztu w charakterze rodziców chrzestnych.⁷ W dokumentach archiwalnych wymienia się panią Wincentę Schultzową, wdowę po koniuszym białostockim, która zarządzała folwarkiem rybołowskim w 1793 roku i Jakuba Popławskiego, który był administratorem w latach 1795-1805.⁸ W rejestrach metrykalnych zgonów z roku 1792, występuje nazwisko Joachima Sierpottowskiego, ekonoma dworu rybołowskiego⁹. Urząd sekretarza „Jego Królewskiej Mości” we wsi Wojszki zajmował zaś pan Jan Makaciewicz. O nim i jego żonie Małgorzacie Makaciewiczowej wspominają zapisy chrztów z 1770 i 1776 roku¹⁰. Poza tym można wymienić jeszcze kilka nazwisk „szlachetnie urodzonych”, które przewijają się na kartach ksiąg metrykalnych, np. Wojciech Leśniewski, Jan Kurczewski, Walenty Jaworkowski, Leonora Hołubowska. Szlachta zamieszkująca wsie wchodzące w skład parafii rybołowskiej w II połowie

XVIII wieku, była grupą niewielką, ale zintegrowaną. Uroczystości rodzinne, takie jak chrzest dziecka, zawarcie związku małżeńskiego, które były bardzo okazałe, stawały się okazją do spotkania się członków tej grupy społecznej. Wspomnieć należy także, że osoby tego stanu, jak podają zapisy metrykalne zgonów, ze względu na pochodzenie były grzebane w kryptach cerkwi parafialnej.

Obok dworu duże znaczenie miał urząd wójta. Wójt był w pewnym stopniu przedstawicielem wsi wobec pana, organizatorem tej wspólnoty. Bywał także feudałem nie tylko z racji swych własnych społecznych ambicji, ale także codziennych interesów. Dobrze prosperujący wójt obejmował puste gospodarstwa na własny użytek, był skłonny eksploatować kmieci, rywalizował z nimi o siłę roboczą zagrodników i bezrolnych.¹¹ W księdze metrykalnej zgonów z roku 1756 znajduje się adnotacja o śmierci wójta rybołowskiego Franciszka Stangrota,¹² wcześniej zaś pod datą 1755 roku istnieje zapis o zgonie córki wójta pawłowskiego, panny Katarzyny Żółczewskiej.¹³ Rejestry metrykalne chrztów z lat 1751-1798 odnotowują siedem chrztów dzieci z wójtostwa rybołowskiego.

Charakteryzując społeczność wiejską parafii Ryboł II połowy XVIII wieku, należy wspomnieć o takich instytucjach jak młyn, karczma, cerkiew z plebanią, które nadawały specyficznego charakteru tej społeczności.

Na terenie parafii młyn był usytuowany na rzece Narwi.¹⁴ Zapisy metrykalne z lat 1751-1798 wspominają o narodzinach dziecka, którego ojcem był młynarz Daniel Komozę ze wsi Wojszki,¹⁵ czy też śmierci w roku 1753 roku młynarki Magdaleny Dymitrowej z tej samej wsi.¹⁶ Młynarz, jeśli nie był zwykłym najemnikiem pana, dodatkowo zajmował się hodowlą zwierząt, zarybiał stawy (jeśli takie istniały), pożyczał pieniądze na procent. Był wiejskim potentatem.¹⁷ Do podobnej pozycji dochodzili także karczmarze. Z dokumentów archiwalnych wiadomo, że na terenie parafii rybołowskiej znajdowało się 5 karczm¹⁸; w Rybołach, Pawłach, Kaniukach, Wojszkach i Rzepnikach. W karczmach prowadzono wyszynk, głównie piwa. Zarazem służyły one jako punkty sprzedaży detalicznej wyrobów pańskiego folwarku. W XVIII wieku dodatkowo chłopci zmuszani byli do wykupu w karczmie wyznaczonej ilości piwa i gorzalki, co stało się elementem ich powinności poddańczych.¹⁹ Karczma skupiała w sobie życie towarzyskie wsi, krzewiła pijaństwo, a zarazem tworzyła ramy ludowej kul-

tury obyczajowej. W rejestrach metrykalnych zgonów parafii Ryboł z 1792 roku są adnotacje o śmierci Franciszka Owczara z Rzepnik²⁰ i Iwana Demianiuka z Kaniuk²¹ w karczmie. U pierwszego – w wyniku przezięczenia, a u drugiego zaś w następstwie bijałki.

Cerkiew i plebania, które jednoczyły w wierze społeczność parafialną, były miejscem spotkań wiernych w niedziele i święta, a także wywierała znaczny wpływ na życie tych ludzi. Duchowni cieszyli się ogromnym autorytetem. Mieszkańcy plebani to najczęściej rodzina proboszcza, jego żona – parochini, dzieci, niekiedy diakon. Dużą rolę w życiu cerkwi, odgrywali również ludzie świeccy: starosta, psalmista, członkowie chóru cerkiewnego, przysługnicy.

Największą jednak grupą społeczności wiejskiej parafii Ryboł byli oczywiście średniozamożni i zupełnie biedni chłopci. Była to grupa bardzo zróżnicowana. Obok wspomnianych już wójtów, młynarzy, karczmarzy, służby cerkiewnej, należałoby wymienić rzemieślników, kowali, chłopów określanych przez duchownych w rejestrach metrykalnych mianem gospodarzy,²² całą resztę wiejskiej biedoty, która często określana była jedynie imieniem.²³

Ewa Piotrowska

¹ I. Ihnatowicz, A. Mączak, B. Zientara, J. Żarnowski, *Spółeczność polskie od X do XIX wieku*, Warszawa 1988, s. 348.

² Księga metrykalna chrztów z lat 1767-1786, k. 66

³ Tamże, k. 69

⁴ E. Pańko, *Z naszej przeszłości. Ryboł. „Wiadomości Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego”*, Warszawa 1971, nr 3 s. 66

⁵ Tamże, s. 66

⁶ Księga metrykalna chrztów, ślubów, zgonów z lat 1751-1766, k. 34

⁷ Księga metrykalna chrztów z lat 1767-1786, k. 34

⁸ AGAD, Teki Glinki t. nr 316, k. 72

⁹ Księga metrykalna zgonów z lat 1782-1798, k. 69

¹⁰ Księga metrykalna chrztów z lat 1767-1786, k. 69

¹¹ I. Ihnatowicz, A. Mączak, B. Zientara, J. Żarnowski, op. cit., s. 351.

¹² Księga metrykalna chrztów, ślubów, zgonów z lat 1751-1766, k. 32.

¹³ Tamże, k. 31

¹⁴ Lustracje województwa podlaskiego 1570 i 1576 pod red. J. Topolskiego i J. Wiśniewskiego, Wrocław 1959, s. 59

¹⁵ Księga metrykalna chrztów, ślubów, zgonów z lat 1751-1766, k. 43

¹⁶ Tamże, k. 28

¹⁷ I. Ihnatowicz, A. Mączak, B. Zientara, J. Żarnowski, op. cit., s. 352

¹⁸ Lustracje, op. cit., s. 59

¹⁹ I. Ihnatowicz, A. Mączak, B. Zientara, J. Żarnowski, op. cit., s. 352

²⁰ Księga metrykalna zgonów z lat 1782-1798, k. 73

²¹ Tamże, k. 74

²² Księga metrykalna chrztów, ślubów, zgonów z lat 1751-1766, k. 2

²³ Tamże, k. 4

Jerzy Hawryluk

Pomiędzy dwoma wojnami

Z chwilą opuszczenia w początkach 1919 r. ziem ukraińskich, należących do 1915 r. do Imperium Rosyjskiego, przez okupacyjne wojska niemieckie rozgorzała o nie kilkuletnia walka. Na tym terenie starły się wojska Ukraińskiej Republiki Ludowej, Polski, oraz dwóch Rosji – „czerwonej” i „białej”. Ostateczne rozstrzygnięcie zapadło w marcu 1921 r. w Rydze, gdzie podpisano polsko-radziecki traktat pokojowy, na mocy którego został dokonany podział ziem ukraińskich, z włączeniem Wołynia, Polesia, Chełmszczyzny, Podlasia i Polesia do Polski. W tym czasie nadal jeszcze pozostawała nieuregulowaną kwestia statusu Galicji Wschodniej, która została zdobyta przez Polaków po trwającej od listopada 1918 r. do lipca 1919 r. wojnie z Ukraińcami galicyjskimi.

Oczywiście klęska militarna i polityczna Ukraińskiej Republiki Ludowej, jak też Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej nie zdejmowała z porządku dziennego kwestii ukraińskiej, przenosiła je tylko na inną płaszczyznę – polityki wewnętrznej.

Wprawdzie zarówno tzw. traktat o mniejszościach z 1919 r., Traktat ryski, jak też Konstytucja gwarantowały mniejszościom narodowym poszanowanie ich praw, lecz zdominowane przez endecję ówczesne rządy polskie starały się sprowadzać je do minimum. Jednak mimo trudnej sytuacji, w której znalazła się społeczność ukraińska w odrodzonym państwie polskim, mogła ona korzystać z ogólnych swobód obywatelskich, takich jak tworzenie partii politycznych i organizacji, wydawanie prasy, udział w życiu politycznym.

W Sejmie Ustawodawczym, wybranym w 1919 r. ludność ukraińska nie miała swoich reprezentantów. Możliwość zaznaczenia swej obecności z trybuny parlamentarnej stworzyły dla Ukraińców dopiero wybory w 1922 r. (5 listopada do Sejmu i 12 listopada do Senatu).

Oczywiście dopuszczając do wyborów ogół obywateli bez względu na narodowość, twórcy ordynacji wyborczej do Sej-

mu zadbali o ograniczenie ewentualnej liczby posłów nie będących Polakami. Teren państwa został podzielony na dwa tzw. bloki wyborcze – zachodni i wschodni. Ten drugi objął obszary na wschód od Sanu i Bugu, a więc Galicję Wschodnią (bez Lwowa) oraz woj. wołyńskie, poleskie, nowogródzkie i wileńskie. W bloku zachodnim (260 mandatów) jeden mandat poselski przypadał na 69,7 tys. ludności, zaś w bloku wschodnim (100 mandatów) – na 86,9 tys. Zmniejszeniu szans kandydatów reprezentujących mniejszości narodowe służyło też odpowiednie wyznaczanie granic okręgów wyborczych. Przykładem tego może być także okręg wyborczy nr 4, który rozciągnięto maksymalnie na zachód, włączając do niego obok powiatów Bielsk i Białowieża także czysto polskie powiaty Wysokie Mazowieckie i Ostrów Mazowiecka.

Ponieważ w 1922 r. status prawny Galicji Wschodniej nie był jeszcze ostatecznie rozstrzygnięty, więc ukraińskie partie niepodległościowe zbojkotowały wybory (wyłamała się jedynie niewielka grupa działaczy ugodowych, którzy uzyskali 5 mandatów). Natomiast sytuacja obszarów byłego zaboru rosyjskiego była już uregulowana, więc ukraińskie partie i organizacje Wołynia, Chełmszczyzny, Polesia i Podlasia wzięły w wyborach czynny udział.

Głównymi ośrodkami ukraińskiej działalności politycznej na tym terenie były wówczas Chełm i Łuck. 18 kwietnia 1922 r. odbył się w Chełmie zjazd przedstawicieli ludności ukraińskiej woj. lubelskiego, który wybrał 12-osobowy Komitet Wyborczy. Wkrótce połączył się on z Komitetem Wyborczym powstałym w Łucku w Centralny Komitet Wyborczy. Wszedł on do Bloku Mniejszości Narodowych, powstałego 17 sierpnia 1922 r. W deklaracji założycielskiej Bloku opisana została przyczyna jego powstania i skład: *Aby wyrównać niesprawiedliwości, które wyrządza ordynacja wyborcza mniejszościom narodowym w Rzeczypospolitej Polskiej, my niżej podpisani przedstawiciele Białorusinów, Niemców,*

Rosjan, Ukraińców, Żydów organizujemy Zjednoczony Komitet Wyborczy mniejszości narodowych, do których każda z wymienionych narodowości deleguje po trzech przedstawicieli.

Na terenach ukraińskich i białoruskich powstanie bloku umożliwiło połączenie głosów obu mniejszości (głównie ludności wiejskiej) z głosami ludności żydowskiej, w wielu miastach będącej najliczniejszą grupą narodowościową (np. w pow. bielskim ludność żydowska stanowiła ok. 52% ludności miejskiej, katolicka – 34%, zaś prawosławna zaledwie 14%).

W postulatach ogłoszonych przez wchodzący w skład Bloku Mniejszości Narodowych (jego lista otrzymała nr 16) Centralny Ukraiński Komitet Chełmszczyzny, Podlasia, Wołynia i Polesia, dominowały żądania o charakterze narodowym, które często łączyły się z kwestiami społecznymi i ekonomicznymi: 3) *Żeby nie było przymusowej katolizacji i kolonizacji;* 4) *żeby ziemia na całej przestrzeni, którą zamieszkuje lud ukraiński na Wołyniu, Polesiu, Podlasiu i w Chełmszczyźnie należała do pracującego ludu ukraińskiego;* 5) *żeby ziemie dzieciów, obszarników, klasztorne, cerkiewne, kościelne, a także rządowe, były oddane tylko bezrolnym i małorolnym właścicielom ukraińskim, a nie ludowi najeźdźców;* 6) *żeby na ziemię zaludniane przez lud ukraiński nie nasyłano osadników-kolonistów i żeby nie rozdawano tej ziemi najeźdźcom;* 7) *żeby niezwłocznie zostały zniesione ustawy kolonizacyjne i te, które ograniczają prawa właścicieli ukraińskich przy nabywaniu ziemi;* 8) *żeby dozwolone było zakładanie ukraińskich banków narodowych, w których by lud ukraiński mógł na przystępnych warunkach zaciągać długoterminowe pożyczki;* 9) *żeby były zabezpieczone wszystkie prawa dla kooperatyw [spółdzielni] ukraińskich wszelkich rodzajów i typów;* 10) *żeby na koszt państwa odbudowane były wszystkie miasteczka, siola i gospodarstwa, zniszczone w czasie wojny światowej i podczas wojen następnych;* 11)

żeby niezwłocznie wydana była zapomoga dla zniszczonej przez wojnę ukraińskiej ludności; 12) żeby dla narodu ukraińskiego na całej przezeń zamieszkaney przestrzeni – i na Wołyniu, Polesiu, Podlasiu i Ziemi Chełmskiej, na koszt rządu otwarte zostały w ilości dostatecznej szkoły macierzyste, niższe, średnie i wyższe, zarówno ogólnokształcące jak i zawodowe; 13) żeby oświatą i szkolnictwem swoim zarządzał naród ukraiński przez swoje instytucje oświatowe; 14) żeby dane było najszersze prawo otwierania szkół prywatnych ukraińskich wszelkich typów, kulturalno-narodowych, oświatowych, handlowych, wychowawczych, sportowych itp. oraz stowarzyszeń, kółek itd.; 15) żeby po wsiach ukraińskich nie było polskich szkół, zaś w szkołach ukraińskich nie było nauczycieli Polaków, żeby nie było też szkół mieszanych, polsko-ukraińskich; 16) żeby niezwłocznie otwarte zostały te szkoły niższe, średnie, rolnicze i duchowne, które władza polska zamknęła i żeby lokale szkół ukraińskich, zabrane dla szkół polskich, natychmiast zostały zwrócone szkołom ukraińskim; 17) żeby niezwłocznie zostali przyjęci z powrotem na swoje posady nauczyciele ukraińscy, usunięci bezprawnie przez polskich inspektorów; 18) żeby niezwłocznie zwrócone były ludności ukraińskiej cerkwie prawosławne, zapieczętowane na Ziemi Chełmskiej i na Podlasiu; 20) żeby Ukraińcy byli dopuszczeni do służby na poczcie, na kolejach żelaznych, w sądzie i w ogóle we wszystkich państwowych i samorządowych urzędach od najniższych do najwyższych na całej przestrzeni Wołynia, Ziemi Chełmskiej, Polesia i Podlasia, przez lud ukraiński zamieszkaney; 21) żeby język ukraiński miał równe prawa we wszystkich państwowych i samorządowych urzędach na ziemiach przez ludność ukraińską zamieszkaney. Punkty 22-28 dotyczyły prawa do wolnego organizowania się robotników, ubezpieczeń społecznych, obniżenia podatków na terenach zniszczonych przez działania wojenne, gwarancji porządku demokratycznego i praw ludu pracującego, usunięcia nadużyć na tle ordynacji wyborczej, likwidacji cen maksymalnych na produkty rolne (nie obowiązywały w innych dziedzinach produkcji).

Po rejestracji przez Państwową Komisję Wyborczą organizatorzy Bloku Mniejszości Narodowych stanęli przed problemem podziału miejsc na listach w

poszczególnych okręgach wyborczych. Ówczesna ordynacja wyborcza do Sejmu zakładała głosowanie wyłącznie na numer listy. Dlatego też o tym, kto z danej listy otrzyma mandat poselski decydowali nie wyborcy, lecz wyłącznie układający listę. Otrzymanie przez listę jednego mandatu gwarantowało miejsce w Sejmie pierwszemu, zaś w wypadku jego rezygnacji, śmierci lub innych okoliczności mandat przypadał osobie umieszczonej jako druga. W przypadku woj. wołyńskiego i lubelskiego w grę wchodził podział miejsc na listach okręgowych pomiędzy kandydatów ukraińskich i żydowskich (ewentualnie rosyjskich – na dalszych miejscach). Problem natomiast wynikł w przypadku woj. białostockiego i poleskiego. Do okręgów nr 4 (pow. Bielsk, Białowieża, Wysokie Mazowieckie i Ostrów), nr 59 (pow. Brześć, Kobryń, Prużany, Kosów, Drohiczyn i Kamień Koszyrski) oraz nr 60 (pow. Pińsk, Łuniniec i Sarny) pretensje zgłaszały także organizacje białoruskie. Ostatecznie został więc zawarty kompromis – kandydaci ukraińscy otrzymali dwa pierwsze miejsca na liście nr 16 w okręgu brzeskim, zaś białoruscy w okręgach pińskim i bielskim.

Na liście Bloku w okręgu brzeskim znaleźli się (wg kolejności): Wasyl Dmytrijuk, Serhij Chrućki, Jakub Lejb Micnberg (Żyd), Eugeniusz Wolkow (Rosjanin) oraz trzech chłopów ukraińscy – Iwan Sawczuk (pow. Kobryń), Hleb Łoś (pow. Brześć) i Rodion Kaszuba (pow. Kamień Koszyrski). W okręgu pińskim na czele listy BMN umieszczono działacza białoruskiego z Wilna Fabiana Jeremicza, zaś w okręgu bielskim Szymona Jakowluka.

S. Jakowluk urodził się w 1881 r. w Dubinach k. Hajnówki, a więc na terenie etnicznie ukraińskim należącym w czasach rosyjskich do pow. prużańskiego, a w 1922 r. do pow. białowieskiego. Z wykształcenia był elektrotechnikiem – ukończył szkołę techniczną w Wilnie oraz wojskową szkołę elektrotechniczną i inżynierską w Petersburgu, w czasie wojny przebywał jako oficer na froncie tureckim. W 1918 r. osiedlił się w Grodnie, gdzie włączył się w działalność organizacji białoruskich. Oprócz niego na liście w okręgu bielskim znaleźli się też Żyd Izaak Brański, mieszkający w Warszawie i Adolf Maliszewski z pow. Ostrów. Kandydatami BMN do Senatu byli w woj. poleskim Ukrainiec Iwan Pasternak oraz Białorusin z Wolkowskiego Maciej Kaspe-

rowicz.

Mimo podejmowanych przez rząd polski działań wymierzonych w Blok Mniejszości Narodowych – przede wszystkim montowanie konkurencyjnych list z kandydatami spośród mniejszości, które swym autorytetem wspierał J. Piłsudski, lista nr 16 zdobyła 1,4 mln głosów (15,9%) ustępując w skali kraju jedynie Chrześcijańskiemu Związkowi Jedności Narodowej (2,5 mln głosów – 28,8%), skupiającemu endecję i część partii chadeckich. W ten sposób Blok zdobył 55 mandatów z okręgów oraz 11 z listy państwowej. Spośród tych 66 mandatów 20 przypadło Ukraińcom – 18 z okręgów i 2 z listy państwowej.

Najkorzystniej dla kandydatów ukraińskich wypadło głosowanie w woj. wołyńskim (3 okręgi), gdzie lista Bloku zdobyła wszystkie mandaty (12 dla Ukraińców i 4 dla Żydów). W woj. poleskim lista Bloku zdobyła przewagę tylko w okręgu brzeskim, uzyskując 3 mandaty – dla W. Dmytrijuka, S. Chrućkiego i J. L. Minčberga (po jednym mandacie otrzymały też Polska Partia Socjalistyczna i Polskie Stronnictwo Ludowe „Wyzwolenie”). W okręgu pińskim zwyciężyła natomiast PPS (3 mandaty), zaś po jednym mandacie otrzymały listy Bloku (F. Jeremicz) i PSL „Wyzwolenie”.

W przypadku woj. poleskiego warto zauważyć, że żaden z posłów nie urodził się na jego terenie, a tylko dwóch w momencie wyborów zamieszkiwało w jego granicach – W. Dmytrijuk w Brześciu i jeden z posłów PPS w Pińsku. Oprócz tego F. Jeremicz był na miejscu mandatu w okręgu Nowogródek oraz na liście krajowej.

Pięć mandatów otrzymał Blok z czterech okręgów woj. lubelskiego, w tym 4 dla Ukraińców – Stefana Makówki (okręg Biała Podlaska), Pawła Wasyńczuka (okręg Lublin-Chełm), Szymona Lubarckiego (okręg Krasnystaw-Hrubieszów) i Józefa Skrypy (okręg Zamość).

W okręgu Bielsk-Ostrów zdecydowanie zwyciężyła endecka lista nr 8 (62,5 tys. głosów) zabierając 3 pierwsze mandaty, zaś mandat 4 przypadł liście Bloku Mniejszości Narodowych (18,9 tys. głosów) – otrzymał go S. Jakowluk, który wszedł w skład Klubu Białoruskiego w Sejmie i udzielał się w sejmowej komisji komunikacyjnej. Po pewnym czasie wyjechał on do Związku Radzieckiego – 6 maja 1925 r. unieważniono jego mandat

poselski, który otrzymał Jachimowicz.

Na terenie pow. Bielsk i Białowieża, gdzie wśród potencjalnych wyborców Bloku ludność ukraińska i białoruska przeważała nad żydowską oddano 11,0 tys. głosów – pozostałe 7,9 tys. to głosy z pow. Ostrów i Wysokie Mazowieckie, a więc pochodzące od wyborców narodowości żydowskiej. Wziąwszy pod uwagę kilkunastotysięczną rzeszę ludności żydowskiej w pow. bielskim, należy stwierdzić, że mandat poselski w okręgu nr 4 Blok zdobył głównie dzięki głosom ludności żydowskiej.

Wynikało to z niskiej aktywności politycznej ludności prawosławnej, co potwierdza frekwencja wyborcza. Na terenie całego okręgu wyniosła ona 67% lecz w pow. bielskim – 53%, przy czym niektóre gminy zamieszkałe przez ludność ukraińską miały frekwencję nawet o połowę niższą niż przeciętna dla całego powiatu. W gminie Pasyńki frekwencja wynosiła 23%, Łosinka i Narew – 25%, Kleszczele – 34%. Była ona jednak wyższa niż podczas wyborów do Sejmu Ustawodawczego w 1919 r., gdy najniższą frekwencję zanotowano w gminach Łosinka (5%), Orla (8%), Radziwiłłówka (15%), Milejczyce (19%), Narew (19%), Dubiażyn (23%), Kleszczele (24%).

W pow. białowieckim frekwencja wynosiła zaledwie 32% (byłaby z pewnością jeszcze niższa, gdyby nie znaczna rzesza robotników w Hajnówce). Podobnie niska była frekwencja w okręgu brzeskim – przeciętnie 49%.

W Senacie znalazło się 6 przedstawicieli ukraińskich, wśród których znalazł się też Iwan Pasternak wybrany z woj. poleskiego.

22 listopada 1922 r. odbył się w Kowlu zjazd ukraińskich posłów i senatorów, na którym utworzono Ukraiński Klub Sejmowy i Ukraiński Klub Senatorski. Oba kluby tworzyły Ukraińską Reprezentację Parlamentarną ze wspólnym prezydium, którego prezesem miał być zawsze prezes klubu sejmowego. Dla opracowywania wniosków, interpelacji, zbierania materiałów powołano szereg komisji: szkolną, cerkiewną, rolno-ekonomiczną, polityczno-administracyjną, samorządową i prasową. Jako terenowe przedstawicielstwa Ukraińskiej Reprezentacji Parlamentarnej powołano 9 sekretariatów – głównie w woj. wołyńskim, a także w Chełmie i Brześciu.

Swoją program w kwestii polityczno-

narodowej Ukraiński Klub Sejmowy sformułował w deklaracji, odczytanej na posiedzeniu Sejmu 23 stycznia 1923 r.: *My, przedstawiciele narodu ukraińskiego Wołynia, Ziemi Chełmskiej, Podlasia i Polesia, wybrani na podstawie powszechnego prawa głosowania, wchodząc po raz pierwszy do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, za obowiązek swój poczytujemy zadeklarować co następuje: Wołyn, Ziemia Chełmska, Podlasie i Polesie od dziesięciu wieków wchodziły, jako ziemie rdzennie ukraińskie, w skład Kijowskiego Państwa Ukraińskiego, zaś później złączyły się z Galicją w Królestwo Halicko-Wołyńskie. W wieku XIV przeszły, jako ziemie autonomiczne, do Wielkiego Księstwa Litewskiego, Królestwa Polskiego. W wieku XVII należały one częściowo do Ukraińskiej Rzeczypospolitej Hetmańskiej. Po zniesieniu tej ukraińskiej republiki i po podziale Polski, ziemie te zostały przyłączone do Państwa Rosyjskiego. W czasie upadku Państwa Rosyjskiego w 1917 roku, weszły one w skład odrodzonego Państwa Ukraińskiego, zaś potem, z biegiem wypadków wojennych 1919-1921 roku, wymienione ziemie na podstawie traktatu pokojowego w Rydze zostały przyłączone do Państwa Polskiego, bez otrzymania na to zgody ze strony rdzennej ludności ukraińskiej. Całe życie historyczne narodu ukraińskiego jest dowodem, że celem jego walk politycznych jest stworzenie Państwa Ukraińskiego.*

Stworzenie własnego państwa z siłą niezmierzoną ujawniało się wśród wszystkich narodów europejskich. Zaś obecnie prawo narodów do samostanowienia stało się ideą kierowniczą w życiu międzynarodowym, w międzynarodowej polityce i w życiu narodów świata, w następstwie czego powstał cały szereg państw narodowościowych: Czechy, Finlandia, Litwa i inne, a do tego, zgodnie z wolą całego narodu ukraińskiego, którą on przejawiał w czasie wielowiekowych zmagania o swoją narodowość, zgodnie z wolą ludności naszych ziem i opierając się na ogólnie uznanym prawie narodów do samookreślenia, my, przedstawiciele Wołynia, Ziemi Chełmskiej, Podlasia i Polesia deklarujemy z tej sejmowej trybuny wobec całego świata, że celem narodu ukraińskiego jest odrodzenie niepodległego Państwa Ukraińskiego, licząc się jednak z rzeczywistym stanem rzeczy, wyrażamy naszą gotowość do współpra-

cy z narodem polskim i ze wszystkimi narodami, które wchodzą w skład Rzeczypospolitej Polskiej pod takimi warunkami: Rzeczpospolita Polska, jako państwo narodowościowo niejednolite, ma zostać przebudowana w taki sposób, aby każdy naród, który w jej skład wchodzi, zwłaszcza taki, który zajmuje określone terytorium, miał całkowitą możność zrealizowania swego prawa do samostanowienia o sobie, a przez to samo miał zabezpieczony zupełny i swobodny rozwój wszystkich gałęzi życia.

Oczywiście brak posła ukraińskiego z terenu pow. bielskiego i pińskiego w niczym nie zmieniał faktu, iż obszary te w świadomości ukraińskich elit narodowych funkcjonowały jako części ukraińskiego obszaru etnicznego. Przypominały zresztą o tym stale różnego rodzaju publikacje naukowe i popularne, jak też ukraińskie podręczniki szkolne. Przykładem mogą być dzieła geografa Stepana Rudnickiego, który w latach 20-ch opublikował cały szereg prac opisujących granice ukraińskiego obszaru etnicznego i charakteryzujące poszczególne regiony. Najobszerniej kwestie te poruszone zostały w wydanej w 1923 r. publikacji *Ohlad nacionalnoji terytoriji Ukrajiny*, gdzie znalazł się osobny rozdział poświęcony historii i stosunkom etnicznym Podlasia i Polesia.

Należy zaznaczyć, że omawiając Podlasie i Polesie autor odwołuje się do granic historycznych z okresu przed unią lubelską, odnosząc tę pierwszą nazwę do dawnej Rusi brzesko-drohiczyńskiej (Brześć, Bielsk, Kobryń), drugą zaś do Ziemi Pińskiej. Podobną tendencję widzimy też u niektórych autorów polskich – np. Wiktor Mondalski, *Brześć Podlaski (Brześć Litewski, Brześć nad Bugiem). Zarys geograficzno-historyczny* (Turek 1929, odbitka z *Rocznika m. Brześcia na r. 1930*).

Po wyjaśnieniu pochodzenia nazwy Podlasie i krótkim szkicu dziejów regionu S. Rudnicki przechodzi do kwestii rozgraniczenia stykających się na tym obszarze masywów narodowych: *Stosunki etnograficzne na Podlasiu są proste. Tu graniczą ze sobą trzy zwarte obszary: ukraiński, białoruski i polski. Granica terytorium ukraińskiego przechodzi od Mielnika do Drohiczyzna, na Siemiatycze, Boćki, Strablę do rz. Narwi. Tu zaczyna się granica ukraińsko-białoruska. Idzie ona rz. Narwią w górę przez Narew i Sie-*

мianówkę (północna granica Puszczy Białowieskiej) aż do źródeł rzeki Narwi, potem na Wielkie, Pruzany, Silec, Bereżę Kartuską i dochodzi koło Jeziora Czarnego do granicy gub. grodzieńskiej. Jest to minimalna granica, przeprowadzona z grubsza wg map Ritticha. Obejmuje ona terytorium, do ukraińskiego charakteru której nie ma żadnych wątpliwości. [...] Obejmuje ona powiaty: brzeski i kobryński w całości, wschodnią połowę bielskiego i południową część powiatu prużańskiego.

W publikacji z 1938 r. polski badacz spraw narodowościowych Alfons Krysiński podkreślał: *Tak oto zakreślona granica językowa, określająca na terytorium spornym jako białoruskie jedynie nieznaczne skrawki pow. Bielsk, Pruzana, Pińsk i Kosów oraz jeden tylko Łuniniec w całości, uważana jest w obozie ukraińskim za granicę narodowości ukraińskiej i poza tym w ogóle niewzruszalny aksjomat.*

S. Rudnicki, pisząc tę rozprawę przebywał na emigracji i posługiwał się nie

nowym polskim lecz przedwojennym rosyjskim podziałem na powiaty, operował też tylko danymi spisu z 1897 r. Niejako uaktualnieniem pracy Rudnickiego jest o trzy lata późniejsza broszura I. Szymonowicza, w której autor uwzględnia nowy podział administracyjny regionu oraz dokonuje szacunku liczby Ukraińców wykorzystując dane spisu z 1921 r.: *Obecnie do Podlasia zalicza się trzy powiaty w całości: brzeski, kobryński i drohiczyński oraz części powiatów bielskiego i prużańskiego.* W tych powiatach wg szacunków autora miało mieszkać ogółem 260 tys. Ukraińców, a mianowicie: pow. brzeski – 71,0 tys. (60,7%), pow. kobryński – 50,4 tys. (78,4%), pow. drohiczyński – 53,1 tys. (84,1%), pow. bielski (część wschodnia) – 54,4 tys. (74%) i pow. prużański (część południowa) – 28,0 tys. (66,5%).

Przez cały więc okres międzywojenny we wszelkich publikacjach ukraińskich zarówno pow. bielski, jak i południowe pow. woj. poleskiego były uznawane za nieodłączną część obszaru, któ-

ry poseł Dmytro Łewyckij w deklaracji Ukraińskiego Zjednoczenia Narodowo-Demokratycznego (UNDO – *Ukrajinske Nacionalno-Demokratyczne Objednannia*) wygłoszonej na posiedzeniu Sejmu 29.III.1928 r. określił jako *ziemie odwiecznie ukraińskie* w granicach ówczesnego państwa polskiego, określając je jako: *Wschodnią Galicję z Łemkowszczyzną, Chełmszczyzną, Podlasie, Wołyń i Polesie.*

Poszerzenie reprezentacji ukraińskiej w Sejmie o posłów z Galicji Wschodniej związane było z ostatecznym uznaniem na forum międzynarodowym przynależności tego regionu do Polski (decyzja Rady Ambasadorów w nocy 14/15 marca 1923 r.). Po tym akcie część działaczy ukraińskich z Galicji przeszła do działalności podziemnej, inni zaś podjęli działalność polityczną w ramach zakreślonych przez ustrój prawno-polityczny Polski.

(cdn)

Jerzy HAWRYLUK

БЕРЕСТЕЙЩИНА

50-ліття Просвіти Берестейщини

У дні 24-25 квітня відбулася у берестейському Центрі профсоюзів конференція з нагоди 50-ліття Просвіти Берестейщини. Кругла річниця Просвіти сприяла скликанню З'їзду членів цієї організації, але у зв'язку з останніми подіями в Білорусії, рішенням Управи берестейської Просвіти, закінчилося тільки на конференції.

Пригадаймо, що пару тижнів раніше президент Лукашенка звинуватив Союз поляків Білорусії в антидержавній діяльності, загрозив розв'язанням організації, а на голову організації – Гавіна накладено грошову кару (у переліку на польські гроші біля 1200зл). З таким закидом спіткалися і берестейські просвітяни. Користуючися порівнянням до ситуації в югослов'янському Косові, президент заявив, що подібна ситуація ніколи не трапляється на Білорусії, а з сепаратистами в роді Союзу поляків, чи Просвіти розправиться „на свій спосіб”.

Положення позадержавних організацій в цій країні є і так не до позаздріння. Мусять вони щорічно повторювати процес юридичної реєстрації

організації, а це дає владі можливість, наприклад, не передовження згоди на перереєстрування, обґрунтовуючи це широкопонятним інтересом держави, або, як в останньому випадку, необґрунтованим звинуваченням о сепаратизм.

Сепаратисти чи ні, – українці Берестейщини змушені знову зареєструвати свою організацію. І цьому посв'ячено один з пунктів конференції. Вибрано нові влади організації, які зобов'язано до проведення процесу реєстрації. На пост голови вибрано Михайла Петруковича, який цю функцію буде повнити вже чергову каденцію. Члени Просвіти обрали також нову емблему організації. До цієї пори організація користувалася

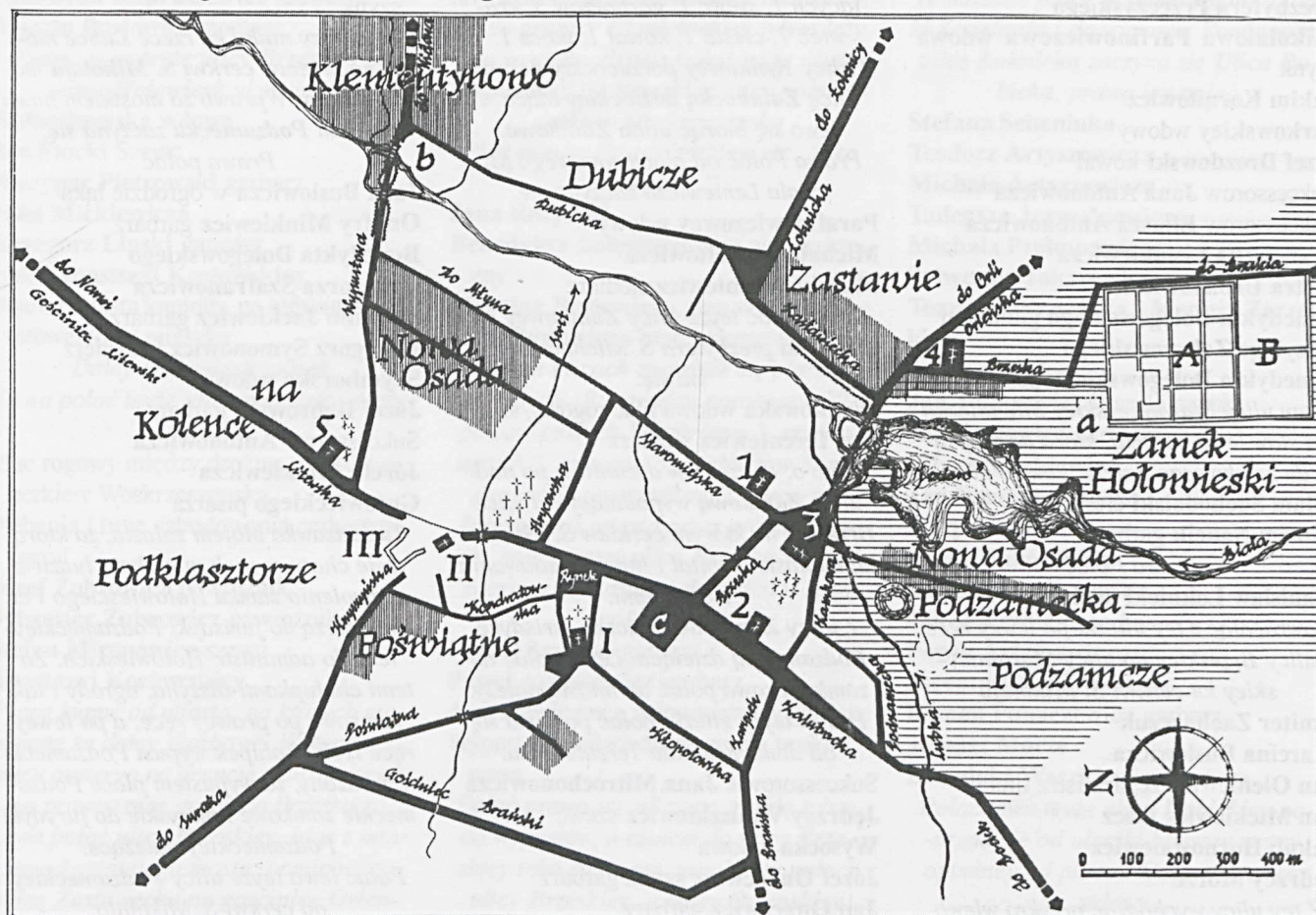
державним прапором України. В ході конференції обговорено плани діяльності, а також проблеми організації, між іншим видавання газети „Голос Берестейщини”. Особливе місце присвячено справі навчання української мови. Слід згадати, що польської мови в самому Бересті навчається біля тисячі дітей. Українці таким результатом не можуть похвалитися – української мови навчається лише мала група. Причин треба шукати між іншим в меншій грошовій допомозі з боку України. Але такої не міг обіцяти присутній на конференції амбасадор України в Республіці Білорусь. Що ж, економічна ситуація не дозволяє допомагати своїм побратимам за кордоном, так як це роблять наприклад поляки, чи німці.

Випадає тільки бажати нашим сусідам кращих умов для діяльності через наступних 50 літ і покращання економічної ситуації, так в Україні як і в Білорусії, бо як покаже практика, – тяжко займатися справами духа з „пустим шлунком”.

Андрій Давидюк

Lustracja

czyli rewizja Bielska z 1779 roku

Układ przestrzenny Bielska Podlaskiego w XVIII wieku w opracowaniu Jerzego Zieleniewskiego

A - Część rezydencjalno-ogrodowa, B - Część folwarczna, a - XVI-wieczna sytuacja dworu, b - Młyn Klementynowski, c - Koński Rynek, I - Kościół i cmentarz pw. Narodzenia N.M.P. i Św. Michała, II - Kościół pw. Matki Bożej z Góry Karmel, III - Klasztor Karmelitów, 1 - Cerkiew pw. Narodzenia N.M.P., 2 - Cerkiew pw. Św. Michała, 3 - Klasztor Nikolski, 4 - Cerkiew pw. Zmartwychwstania Pańskiego, 5 - Cerkiew pw. Św. Trójcy, Jurydyka starościrska, Dzielnice powstałe w XVII-XVIII wieku.

W numerze 2(42)/99 „NBiN” prezentowaliśmy część pierwszą dokumentu lustracyjnego z końca XVIII wieku, którego do druku przygotował dr Mikołaj Roszczenko, a drukarski chochlik pozbawił go podpisu, za co Autora i PT Czytelników serdecznie przepraszamy.

W tym numerze przytaczamy kolejny fragment spisu. Być może wielu czytelników, których korzenie tkwią w Bielsku odnajdzie w nim nazwiska swoich przodków, spróbuje zlokalizować, w którym mniej więcej miejscu położona była dana posesja. Co bardziej dociekliwi sięgnąć mogą do źródeł, by np. oszacować stan majątkowy pra... pradziadków.

ULICA BRZESKA.

Połąć lewa

Przeszedłszy mostek Krupicka wdowa
Anastazyi Kozłowskiej
Olszewska wdowa
Sitkiewiczza

Połąć prawa tej ulicy podłużnymi placami rynkowymi zajęta.

Z ulicy teyże Brzeskiej przykro w prawo połąć prawa ku cerkwi s. Mikołaja monasterskiej.

Grzegorza Busłowicza
Tegoż

Łukaszowa Łaszczevska wdowa
Z teyże Brzeskiej ulicy ulica Staro-
miejska w lewo połąć prawa

Michałowa Kossowiczowa wdowa
Helena Szafranowiczowa wdowa
Cerkiew s. Preczystey z placami, ogrodami, sianożeciami w tyle plebania do teyże cerkwi
Ignacy Minkiewicz
Michałowej Kossowiczowej wdowy
Czarniakowiczowa wdowa
Grzegorz Symonowicza
Jan Gielantowski
Jozefa Sitkiewiczza
Jakuba Czerowackiego
Stanisława Łoknickiego
Jerzyny Kossowiczowej
Michała Leniewiczza
Tomasz Morz

Mostek do przejazdu na ulicę **Hrycow-ską**. Połać lewa ulicy **Staromiejskiej**.
Józef Sitkiewicz literat krawiec.
Gabryelowa Sakowiczowa wdowa
Boryslawska wdowa
Marcin Busłowicz
Michałowey Kossowiczowey
Prezbytera Przeczyskiego
Mikołaiowa Parfinowiczowa wdowa
 szynk
Jakim Kornilowicz
Jurkowski wdowy
Iożef Drozdowski kowal
 Sukcessorow **Jana Antonowicza**
 Sukcessorow **Eliasza Antonowicza**
Franciszka Lisiukiewicza
Piotra Urbanowicza
Benedykta Dołęgowskiego gumnami
Bazylego Zakrzewskiego
Benedykta Dołęgowskiego pastewnik
*Z tej ulicy **Staromiejskiej** bieie uliczka na staw lewą polacją, która do przysądu zamkowego należy. Lewa Połać*
Adam Suchodolski ciesla
Onisim Naucik garbarz
Prawa Połać.
Stanisław Łoknicki kucharz
*Powracając z tej uliczki po lewey ręce ulicy **Brzeskiej** do ulicy **Staromiejskiej** ku cerkwi **S. Mikołaja***
Dmiter Zacharczuk
Marcina Busłowicza
Jan Oleniewicz zegarmistrz literat
Jan Mickiewicz tkacz
Jakub Hornostaiewicz
Jędrzey Morze
*Z tej ulicy wychodząc przykro wlewo od cerkwi **S. Mikołaja** monasterskiej zaczyna się podług dawniejszey lustracyi **Hrebelna** przed tym zwana, a teraz brukowana przez trzy mosty na rzece **Białey** będące ku **Hołowieskowi**.*
Lewa Połać.
Michała Wrzecionki.
Jgnacy Wołosowicz garbarz
Michał Wrzecionko garbarz
Jana Spieszynskiego
Daniela Sawickiego
 Sukcessorow **Franciszka Brzezki**
Łukasz Parfinowicz szewc
Krokoska wdowa
 Pierwszy most minowszy za drugim między mostami sukcesorowie **Teodora Dmitrowicza**
 Po prawey ręce przy trzecim moście od miasta **Maciey Zarzecki**
 Za trzecim po teyże ręce **Jan Dmitrowicz** literat
Ci wszyscy mieszkańcy zaczawszy od uliczki wyzey wspomnioney z starego

miasta do stawu przypierającej nazywającej się **Starą Przysadą Podzamecką** i należą do przysadu zamkowego podług dawnych lustracyi.
W tych ulicach znajduje się placow osiadłych 29, ogrodow zarobnych 55, placow pustych 4, literatow 3, szynkujących 1, szewc 1, garbarzow 3, krawiec 1, ciesla 1, kowal 1, tkacz 1.
*Z ulicy **Rynkowej** porzuciwszy naprost ulicę **Zalubocką** do **Bockow** idącą w lewo się biorąc ulica **Zamkowa**.
 Prawa Połać od placu rogowego **Michała Leniewicza** zaczyna się.*
Parafinowiczowey wdowy
Michała Szabaltowicza
Marcin Terentewicz siodlarz
*Lewa połać teyże ulicy **Zamkowej** od jurysdyki prezbytera **S. Michała** zaczyna się.*
Wańkowska wdowa plac rogowy, szynk
Jan Terentewicz siodlarz
*Plac o. o. czercow dyzunitow po nad ulicę **Zamkową** wypadający na ulicę **Brzeską**, na którym cerkiew **S. Mikołaja**, monaster szpital i inne zabudowania z ogrodami.*
*Z ulicy **Zamkowej** uliczka jurysdykę **Podzamecką** dzieląca. Lewa połać do zamku, prawa połać do miasta należy. Prawa teyże uliczki połać poczyna się od domu **Marcina Terentewicza**.*
 Sukcessorowie **Jana Mitrochonowicza**
Jędrzey Waliszkiwicz szewc
Wysocka wdowa
Józef Onacewicz szynk garbarz
Jan Onacewicz garbarz
Józefa Minkiewicza
Michała Prokopowicza
Stefan Hredelewicz garbarz
*Lewa połać ulicy teyże **Podzameckiej***
 Plac rogowy.
Teodor Szymanski
Jędrzeja Waliszkiwicza
Jana Spieszynskiego
Jan Łaszewicz garbarz
Józefa Onacewicza
Grzegorza Szafranowicza
Jana Onacewicza
Łukasza Ostasewicza
Ławnika Podzameckiego
Bazylego Tolwinskigo
Jana Hredelewicza
*Tu się kączą place **Podzameckie** przypierają do nich place mieyskie z ulicy **Zalubockiej**.*
*Wyszędłszy z tej uliczki na ulicę **Zamkową** prawa strona **Podzamecza** od placu rogowego **Teodora Szymanowskiego** poczyna się*

Oniskiewiczowey wdowy
Piotra Sycewskiego
Wysocka wdowa
Bazyli Białokozowicz szewc
Stefan Wasilewski garbarz
Jakuba Krukowskiego
Józef Michniakiewicz budynek rogowy, szynk
*Ztapiwszy nadół ku rzece **Lubce** mostekna przeciw cerkwi **S. Mikołaja** monasterskiej. Wprawo za mostkiem nowa osada **Podzamecka** zaczyna się.*
Prawa połać
Jana Busłowicza w ogrodzie łąka
Onufry Minkiewicz garbarz
Benedykta Dołęgowskiego
Grzegorza Szafranowicza
Trochim Jackiewicz garbarz
Grzegorz Symonowicz kuszniarz
Szymborska wdowa
Józef Dąbrowski garbarz
 Sukcessorow **Antonowicza**
Józefa Minkiewicza
Gutowieckiego pisarza
*Tu sadzawka błotem zalazła, za którą dwie chaty, w nich mieszkają ludzie z pozwolenia zamku **Hołowieskiego** i ci nie należą do jurysdyki **Podzameckiej**, lecz do administr. **Hołowieskich**. Za temi chałupkami olszyna, ogrody i łąki zamkowe po prawey ręce, a po lewey ręce tych chałupek wypust **Podzamecki** ogrodzony, za wypustem place **Podzameckie** zamkowe i mieyskie do jurysdyki **Podzameckiej** należące.*
*Połać lewa teyże ulicy **Podzameckiej** od cerkwi **S. Mikołaja**.*
Michała Prokopowicza
 Tegoż
 Monasterski **S. Mikołaja**
Michała Wrzecionki
Ługasz Onyszkiewicz garbarz
Teodor Kaliszewicz
Grzegorz Szafranowicz garbarz
Piotr Dacewicz garbarz
Szymona Czerkoskiego
Poskrobczyna wdowa
Szymon Czerkoski garbarz
Janowa Oniskiewiczowa
Trochima Jackiewicza
Kupkowy wdowy
Józef Kuczka
*Ta cała połać tyłem leży do rzeki **Białey**. W tej ulicy znajduje się placow osiadłych 29, ogrodow zarobn. 57, placow pustych 2, szynkujących 3, szewców 2, garbarzów 13, siodlarz 1, kuszniarz 1.*
*Idąc z ulicy **Rynkowej** ulicą **Brzeską** koło cerkwi **S. Mikołaja** przeszedłszy*

brukowaną groblę i mostow trzy pominiowszy budynek Jana Dmitrowicza z placem do jurysdyki Podzameckiej należący.

Prawa połąć ulicy Brzeskiej pod Hołowiesk.

Tychon Telentewicz garbarz
Sabestyan Kupraszewicz szewc
Marcin Buslowicz siodlarz

Prawo rękę teyże ulicy Brzeskiej po mimo Hołowiesk ukazuiącyey.

Kulaczkowska wdowa

Jan Stocki Szewc

Niczypor Piotrowski garbarz

Jana Mickiewicza

Grzegorz Lipski gancarz

Place Anastszyi Kozłowskiy

Plac od miasta kupiony, na którym pisarz prowentowy mieszka

Daley Hołowiesk zamek

Lewa połąć teyże ulicy pomiędzy domy nowe

Plac rogowy między drożny, na którym cerkiew Woskreszenska

Plebania i inne zabudowania cerkiewne, ogrod

Józef Zubrowicz powroźnik

Sylwester Zubrowicz powroźnik

Stefan Mironowicz szewc

Anastazyi Kozłowskiy

Place kupne od miasta, na których mrowane są domy skarbowe. W koncu tey ulicy austerya na gruncie staroscinskim po prawey ręce goścince Brzeskiego

Lewa połąć ulicy Brzeskiej, idąc z miasta od ostatniego mostu, pominowszy ulicę Zastawecką na gościniec Orlenski wychodząca

Plac rogowy **Dmitrowicza**

Piotra Zaliszkiewicza

Andrzeja Morze

Szymon Kossowicz szynk

Tu się rozdzielaiać ulicę Brzeską od Hołowiesk, a zaczyna się Orlenska.

Jan Petrowicz literat garbarz

Woyciech Starczynski literat

Jędrzey Buczeko

Ta uliczka małąka była przed tym aż do pola Chmelewo, teraz zabudowana y wgrodzona.

Ulicy Orlenskiej połąć lewa

Plac pusty klinem między uliczką a gościncem Orlenskim

Walentego Kryłowicza

Za tym placem pustym nad uliczką Rzeczną

Teodor Szeszko

Michalowej Kossowiczowej

Pawel Terentiewicz siedlarz

Przy placu pustym Kuryłowiczoskim Ku-

ryłowiczowa wdowa

Kichalowej Kossowiczowej z placu ogrod

Anastazyi Kozłowskiy z placu ogrod
Teodora Gutowickiego

Tu granica dzieląca place od pol Chmieloskich. Ta cała ulica połąci lewey od ulicy Zostaweckiey zaczowszy, aż do granicy Chmieloskiej tyłem leży do wypustu. Prawa połąć teyże ulicy Orlenskiej od Brzeskiej ulicy pomimo cerkiew Woskreszenską

Plac między drożny cerkiew etc., jako wyżej

Jana Rożyczki

Benedykta Dołęgowskiego plac wskrozn

Marcina Buslowicza plac wskrozn

Jana Buslowicza plac wskrozn

W tych ulicach znayduie się placow osiadłych 18, ogrodow zarobnych 29, placow pustych 5, literatow 2, szynkuiających 1, szewcow 3, garbarzow 3, siodlarzow 2, powroźnikow 2, gancarz 1. Idąc ulicą z miasta przez groble i mosty, porzuciwszy ulicę Brzeską w prost zaczyna się Zastawecka ulica w lewo połąć lewa.

Daniel Sawicki garbarz

Pawel Artyszewicz garbarz

Artyszewiczowa wdowa syn iey garbarz

Wypust tey połąci daley grobla brukowana

Połąć prawa tey ulicy po groblę tyłem do wypustow, a czołem do ulicy Brzeskiej iako się w opi aniu lewey połąci ulicy Brzeskiej, a daley Orlenskiej wyraziło.

Z stępuiać z grobli kamienney lewa połąć na piaski pomimo figurę mrowaną do ulicy Łoknickiey w dawnych lustracyach zwaney na tey lewey połąci

Jan Ostasewicz garbarz

Benedykta Dołęgowskiego

Maciey Kaliszewicz garbarz

Teodor Piotrowicz szewc

Macieja Kaliszewicza

Pawel Krosiey garbarz

Tu uleczka w lewą do rzeczki Białey w tey uleczce

Jan Woyszkowicz garbarz

Kalistrata Kaliszewicza

Piotra Seredy

Jan Woyszkowicz

Łukasz Ostaszewicz garbarz

Ostaszewiczowa wdowa

Prawa połąć teyże ulicy Piaskowej niby krągiem nazad się wracaiącym z swemi placami przypiera do wypustow przy kamienney grobli wspomnionych

Pawel Artyszewicz

Teodora Piotrowicza

Jakuba Demianowicza

Jacenty Lewikoski

Sylwestra Zubrowicza plac

Jana Dmitrowicza

Jana Buslowicza

Te wszstkie place przypieraiać do scianki Kisielowki i do wypustu. Pominowszy ulicę Łoknicką zaczyna się Ulica Dubicka, prawa iey połąć.

Stefana Scheniuka

Teodorz Artyszewicza

Michala Artyszewicza

Tadeusza Jarmakiewicza

Michala Prokopowicza

Sylwester Tokarewicz

Tomasza Wrzecieka i Macieia Zarzeckiego

Łukian Czykier

Jan Tokarewicz literat i szynk

Jan Buslowicz garbarz

Eliasz Laszkiewicz

Jan Nauciuk garbarz

Karp Korniluk

Samus Jakonowicz

Kalistrat Kaliszewicz

Jan Wierzbicki garbarz

Pawla Artyszewicza

Jacenta Lewikowskiego

Roman Puhaczewicz garbarz

Tomasz Morze

Benedykt Waszkiewicz garbarz

Połąć lewa teyże ulicy Dubickiey poczyna się od uleczki blizszej wyżej opisaney od placow Ostasewiczowej wdowy.

Tomasz Morze Patewnik

Tomasz Wrzecionko garbarz

Michalowej Kossowiczowej wdowy

Daniela Sawickiego

Andrzeja Waliskiewicza

Muszynskiey wdowy

Prokop Wrzecionko

Pawla Artyszewicza

Pawel Wierzbicki ciesla

Leon Szeszkiewicz

Teodor Kaliszewicz garbarz

Leon Kaliszewicz garbarz

Mikolay Bielski garbarz

Antoniego Antychowicza

Antychowiczowa wdowa

Antoni Antychowicz

Teodor Artyszewicz garbarz

Jana Buslowicza

Kalistrat Kaliszewicz garbarz

Pawla Artyszewicza

Trochim Harasimowicz

Jakub Michalewicz garbarz

Andrzej Harasimowicz

Jan Marchewicz garbarz

Koniec ulicy Dubieckiej, której prawa i lewa połać przypiera do wypustów od granicy Chmielówki do rzeki Białej te ulice przecinających. Przeszedłszy przez groble po prawej ręce wypustów Jana Busłowiela place.

Podle tegoż placu zaczynają się place do karczmy Klementynowskiej teraz, a przed tym podług lustracji Sikininskiej zwanemu w koncu ulicy Dubickiej między rozchodzącymi się drogami w prawo teraz do Widowa, a dawniej Stanisławowa zwanego, wlewo do miasta Bielska postępując Rzażnik w budynku żyd w karczmie, młynarz przy młynie także w budynku za drogą z miasta Bielska do Widowa idącą po lewey na gruncie starosćkim mieszkają w tych ulicach Zastaweckiej Piaskowej i Dubickiej znajduje się placow osiadłych 41, ogrodów zarobnych 66, placow pustych 1, literatów 1, szynkujących 1, garbarzów 21, szewc 1, ciesla 1. W ogół zaś w całym mieście znajduje się placow osiadłych 269, ogrodów zarobnych w korc poprzemieniano i place puste 438, placow pustych 38, literatów 22, towarem zagranicznym handlujących 2, towarem krajowym handlujących szynkujących trunki 35, stolarzów 3, ciesli 3, slosarzów 1, kowalów 1, krawców 7, kuszniarzy 4, gabarzów 47, szewców 20, tkaczy 2, siedlarzów 3, powroźników 3, garcarzów 3.

Miasto to leży nad Białą, do której wpada i rzeczka Lubka, więcej rzek i jezior żadnych niema. Boru kawałek i lasu szmat ma przy granicy puszczy J. K. mści Białowieżskiej, tamże łąki czyli błota Siedmiowłoki nazwane, trakt przez te miasto idzie z Warszawy do Litwy, a mianowicie Grodna, Wilna i daley. Gatunek ziemi mianowicie w ogrodach miejskich miejscami wyborny, miejscami mierny. Wpolach zaś zbożem zasiewających się będzie obowiązkiem geometry wymierzać gatunkować. Handel towarami tak krajowymi iako i zagranicznymi tudzież sposobność do wszelkich rzemiosł że się obywatele miasta tego naybarziej do szynka i rolnictwa przywiązli cale są zaniedbane, ztąd poszło że placow barzo wiele we wszystkich ulicach do zabudowania przyzwoitych w ogrody zarobne są zamienione.

(cdn)

Przygotował
Mikołaj Roszczenko

POŁONIZACJA CHEŁMSZCZYZNY I POŁUDNIOWEGO PODLASIA W XIX – XX WIEKU

W ciągu dwóch stuleci na Chełmszczyźnie i Płd. Podlasiu odbyły się procesy, które dogłębnie zmieniły skład etniczny tych ziem – czy to poprzez asymilację, czy też deportację. W wyniku tego Ukraińcy z przeważającej większości, stali się tu nieliczną mniejszością.

Terytorium tych regionów określanych wspólnymi nazwami: Ruś Chełmska, Zabuzie zasiedlone w średniowieczu przez plemiona wschodniosłowiańskie wchodziło już w X wieku w skład Rusi Kijowskiej, a następnie Halicko-Wołyńskiej. Po jej upadku w połowie XIV wieku Chełmszczyzna znalazła się w granicach Polski, natomiast Płd. Podlasie zajęła Litwa – przyłączono je do Polski po unii lubelskiej (1569 r.). Po III rozbiórze Polski (1795 r.) Chełmszczyzna i Płd. Podlasie weszły w skład Austrii. Następnie na mocy postanowień kongresu wiedeńskiego (1815 r.), Zabuzie włączono do utworzonego wówczas Królestwa Polskiego, pod władzą Rosji.

Polonizacja Zabuzia i ekspansja katolicyzmu na ten obszar rozpoczęły się już w drugiej połowie XIV wieku. W obu nadbużańskich regionach polonizowała się przede wszystkim szlachta ruska i częściowo lud. Jednak największe spustoszenie wśród prawosławia na Rusi Chełmskiej przyniosła unia brzeska (1596 r.) zaplanowana jako środek do całkowitej katolizacji „schizmatyków”.

W Cerkwi unickiej już pod koniec XVII wieku rozpoczął się proces latynizacji obrządku, szczególnie po synodzie zamojskim (1720 r.) m. in.: usuwanie ikonostasów, wprowadzanie bocznych ołtarzy, organów, kazań w języku polskim. Polonizacji ulegało duchowieństwo i wierni. Procesy asymilacji dotyczyły wówczas najdalej na zachód wysuniętych ruskich (ukraińskich) osiedli, gdzie następowała likwidacja parafii unickich i przechodzenie ludności na obrządek łaciński.

Wszystko to spowodowało, że Cerkiew unicka na tym obszarze znalazła się w stanie regresu. Pomiędzy rokiem 1815 a 1860 liczba wiernych unickiej diecezji chełmskiej spadła z 225 do 218 tysięcy.¹ Zaniepokojone władze rosyjskie rozpoczęły po powstaniu styczniowym działania mające na celu delatynizację obrządku unickiego, a następnie skasowanie unii na tym terenie. Operacja ta – przeprowadzona z

powodzeniem na Płn. Podlasiu w 1839 r. (odtąd procesy polonizacyjne uległy tam zahamowaniu) – wywołała tu zdecydowany opór części duchowieństwa i wiernych m.in.: tragiczne wypadki w Pratulinie (pow. konstantynowski), gdzie w styczniu 1874 r. w obronie własnej cerkwi zginęło 13 Ukraińców – unitów. Spowodowane to było zaawansowaną polonizacją unitów Zabuzia, a także tym, że narzucano prawosławie w rosyjskiej formie z usunięciem miejscowych elementów. Stąd dokonanie w 1875 roku ostatecznej likwidacji unickiej diecezji chełmskiej wywołało zjawisko tzw. *uporstwujuszczych* (sprzeciwiających się).

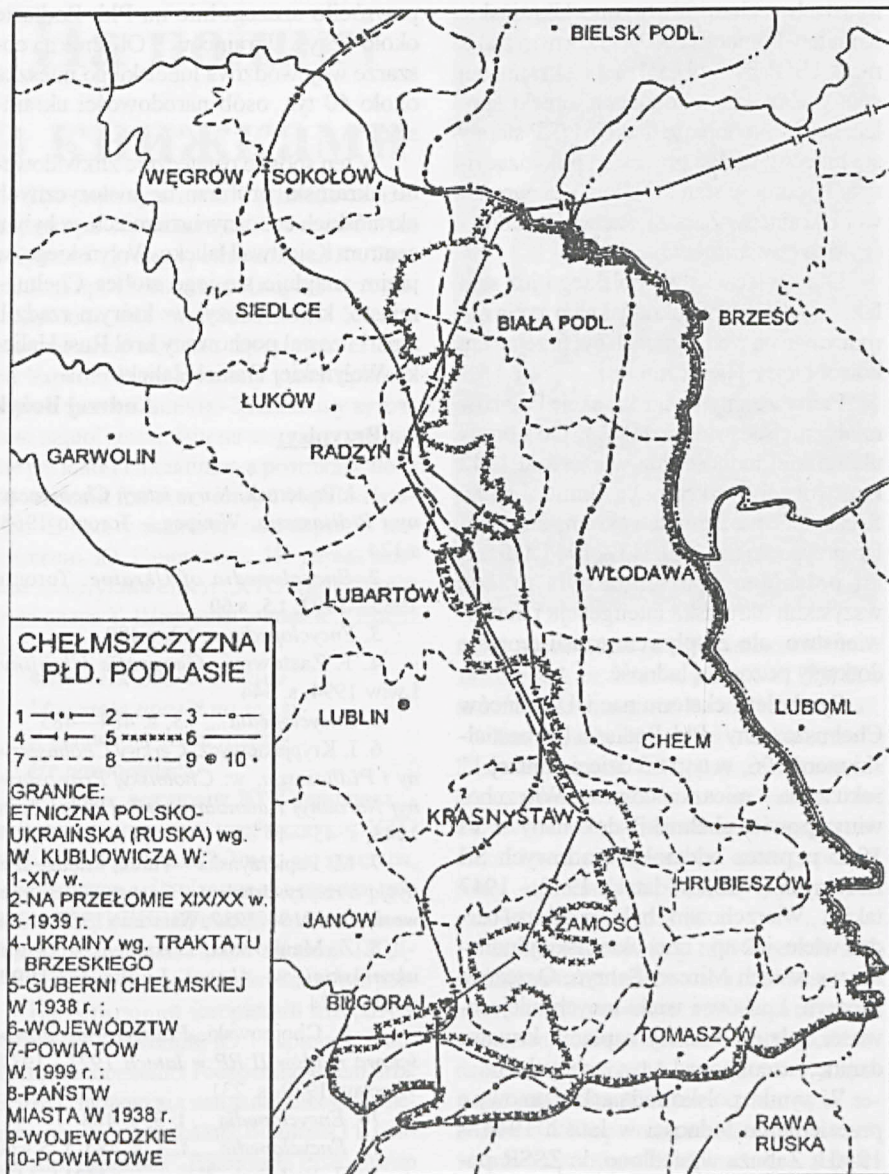
W efekcie po ogłoszeniu w 1905 r. ukażu tolerancyjnego około 170 tys. eksunitów, na ogólną liczbę 440 tys. prawosławnych diecezji chełmskiej przeszło na obrządek łaciński. W latach 1905–1908 prawosławie straciło 58 % wiernych na Płd. Podlasiu i 22 % na Chełmszczyźnie.²

Tak więc likwidacja unii na Rusi Chełmskiej mająca na celu umocnienie prawosławia i rusyfikację tego regionu przyniosła w znacznej części efekt przeciwny – masową polonizację *uporstwujuszczych*. W tym okresie pojawili się na Zabuziu tzw. *kalakuci* – Ukraińcy wyznania rzymsko-katolickiego, którzy zachowali wprawdzie ukraińską kulturę ludową i częściowo język, ale w warunkach silnych polskich wpływów byli skazani na całkowitą polonizację.

Ta sytuacja wywołała ostatnią już ze strony władz rosyjskich próbę zahamowania postępów katolicyzmu i polskości na Chełmszczyźnie i Płd. Podlasiu. Już w roku 1905 odnowiono prawosławną diecezję chełmską, a w 1912 r. utworzono gubernię chełmską.

W roku 1914 gubernię zamieszkiwało 842 tys. osób, z czego 53,2 % Ukraińców (w tym 20,2 % *kalakutów*), 23,9 % Polaków, 15,4 % Żydów, 3,7 % Rosjan oraz 3,8 % innych.³

Etniczną strukturę Zabuzia zmieniła także dokonana przez władze rosyjskie w 1915 r. przymusowa ewakuacja około 120 tys.

Ukraińców w głąb Rosji. Po zakończeniu I wojny światowej powróciło na Ruś Chełmską zaledwie 20 % ewakuowanych, resztę ludności osiedlono w centralnej Polsce.⁴

We wrześniu 1917 r. w Kijowie zjazd Ukraińców – byłych mieszkańców Rusi Chełmskiej przyjął uchwałę dotyczącą przynależności guberni chełmskiej do Ukrainy. Decyzja ta wpłynęła na los Zabuża, który był przedmiotem pokojowych rokowań w Brześciu pomiędzy państwami centralnymi, a Ukrainą. Według postanowień traktatu brzeskiego z 9 II 1918 roku Chełmszczyzna i Płd. Podlasie weszły w skład Ukraińskiej Republiki Ludowej (URL).

Po klęsce państw centralnych, w okresie od XI 1918 do I 1919 r. terytorium Chełmszczyzny i Płd. Podlasia zostało zajęte przez armię polską. Wejście tych ziem w skład państwa polskiego zapoczątkowało nowy rozdział w ich historii. Administracyjne Zabuże zostało włączone do woje-

wództwa lubelskiego. W 1921 r. na obszarze 11 wschodnich powiatów województwa było 150,6 tys. (24,4 %) Ukraińców, a w 1931 r. na obszarze całego województwa lubelskiego 201,5 tys. (8,6 %).⁵

Już w pierwszych latach niepodległości Polski miały miejsce represje wobec Ukraińców Zabuża. Wrogiem środowiska polskiego – władz, kościoła katolickiego – stały się cerkwie prawosławne, one to bowiem świadczyły o tysiącletniej obecności Ukraińców na tej ziemi, wstrzymując w pewnym stopniu polonizację. W 1919 r. władze polskie „przekazały” Kościołowi rzymsko-katolickiemu prawosławną katedrę w Chełmie, zniszczono wówczas ikonostas, część ikon, polichromie. W podziemiach sprofanowano grobowce książąt halicko – wołyńskich, oraz prawosławnych i unickich biskupów chełmskich.⁶

W latach 1918-1920 Cerkiew prawosławna na Zabużu ze swych 389 świątyń straciła 320, ponad 100 przekształcono

wówczas na kościoły, resztę zniszczono lub przeznaczono na inne cele: szkoły, magazyny. Następnie w latach 1928 – 1929 rozebrano 23 cerkwie i kaplice. Czynny jednak opór ludności uniemożliwił dalszą akcję.⁷

Innym sposobem walki z Cerkwią prawosławną była tzw. neounia. Zainicjowana w 1923 r. nawiązywała do żywej szczególnie na Płd. Podlasia pamięci o Cerkwi unickiej. Jedyną kontynuatorką tradycji unii brzeskiej – Cerkiew greckokatolicka (unicka) odcięła się od całej akcji. Neunia stanowiła ostatnią próbę polonizacji prawosławnych Ukraińców Rusi Chełmskiej podjętą przez Kościół rzymskokatolicki. Dawała złudną nadzieję zachowania obrządku w schodniego. Stąd też doprowadziła do polonizacji i latynizacji parafii neounickich na obszarze Zabuża.

W 1924 r. uchwalono ustawę językową zakazującą używania języka ukraińskiego w administracji i szkolnictwie na terenach na zachód od „linii Curzona” a więc także na terenie Chełmszczyzny i Płd. Podlasia.

W 1919 r. utworzono w Chełmie towarzystwo „Ridna Chata”. Organizacja ta była centralnym ośrodkiem ukraińskiego odrodzenia narodowego na tych ziemiach. W 1929 r. działało 130 filii towarzystwa zajmującego się ekonomiczną i kulturalno-oświatową działalnością. „Ridna Chata” została zlikwidowana w 1930 r. decyzją wojewody lubelskiego. Był to wynik polityki władz polskich dążących do maksymalnego ograniczenia ukraińskiego ruchu narodowego na Zabużu. W tym celu sformułowano koncepcję szybkiej asymilacji ludności ukraińskiej na tym obszarze.

Konieczność spolonizowania Chełmszczyzny i Płd. Podlasia została podniesiona na tajnej konferencji w Lublinie w styczniu 1935 r. W konferencji tej udział wzięli obok wojewody lubelskiego, członkowie sztabu Dowództwa Okręgu korpusu II Wojska Polskiego. W jej toku wnikliwie i całościowo omawiano sprawę „mniejszości ukraińskiej” na terenie województwa, a szczególnie jej liczebność, rozłożenia terytorialnego oraz postawy wobec władz i ludności polskiej.

W czasie konferencji wojskowi przedstawili kategoryczny program działań na najbliższą przyszłość. Domagali się od władz wojewódzkich m. in. polonizacji Cerkwi prawosławnej i „ograniczenia” sieci jej świątyń przemieszania żywiołu ukraińskiego z polskim, usunięcie ze szkolnictwa nauczycieli Ukraińców, nie dopuszczenia do utworzenia „czysto” ukraińskich organizacji, zwolnienia „niepolskiego elementu” z leśnictwa, kolejnictwa i drogo-

wnictwa, odizolowanie Chełmszczyzny od „niepożądanych wpływów” z terenu Gali-
cji Wschodniej, tzw. kordon sokalski.

Podsumowując konferencję wojewoda lubelski przedstawił opracowane w swoim gabinecie wytyczne, które miały stać się obowiązującymi zadaniami całego wojewódzkiego aparatu administracyjnego na najbliższe lata.⁸

Do ich realizacji przystąpiono już w grudniu 1936 r. Utworzono wówczas tzw. komitet koordynacyjny, który stanął na stanowisku, iż wszyscy prawosławni województwa lubelskiego są „zruszczonymi Polakami”. Wśród ludności tej wyróżniono trzy kategorie. Do pierwszej zaliczono tych, których można nakłonić do przejścia na katolicyzm. Drugą stanowili wierni silnie przywiązani do prawosławia o nie wykrystalizowanej świadomości narodowej. Tu akcję polonizacyjną miano prowadzić pod kątem polonizacji prawosławia, a nie rewindykacji wyznaniowej. W trzeciej grupie umieszczono prawosławnych będących świadomymi Ukraińcami. W stosunku do nich dążyć miano do ograniczenia ich wpływów i rozbijania większych skupisk przez ułatwienia emigracyjne i osiedlanie na ich miejsca Polaków.

Praktyczna działalność władz osiągnęła o wiele „skromniejsze” rezultaty. Najpełniej bowiem zdołano zrealizować część programu mówiącą o konieczności „ograniczenia” wpływów prawosławia. W ramach tych działań latem 1938 r. na Chełmszczyźnie i Płd. Podlasiu mimo dramatycznej samoobrony dokonano likwidacji „zbędnych” cerkwi. W wyniku tej akcji nadzorowanej przez wojsko, do której wciągnięto policję, straż pożarną i organizacje paramilitarne, zniszczono 127 obiektów kultu religijnego, w tym: 91 cerkwi, 10 kaplic i 26 domów modlitwy. W parze z tą działalnością szło wysiedlanie „nieetatowego” kleru prawosławnego i administracyjne represje wobec reszty duchowieństwa.⁹

Wysiłki kół wojskowych nie przyniosły spodziewanych efektów. Według oficjalnych danych jedynie 10 % ludności prawosławnej przeszło na katolicyzm, głównie w powiatach: Tomaszów, Biłgoraj i Hrubieszów.

Ogółem w okresie 1915 – 1939 na Zabuzę z 389 cerkwi i kaplic zniszczono 189, kościół rzymskokatolicki przejął 149. Cerkwi prawosławnej pozostawiono 51 świątyń.¹⁰

Po wybuchu II wojny światowej Zabuzę weszło w skład Generalnej Guberni. Okupacyjne władze niemieckie zezwoliły na pewne formy organizacji społeczności ukraińskiej na tym terenie. W największych

miastach regionu utworzono Ukraińskie Komitety Pomocy (UKP). Głównym zadaniem UKP była organizacja ukraińskiej spółdzielczości, szkolnictwa, opieki społecznej. Wykonując te funkcje UKP starały się przeciwdziałać procesom polonizacyjnym i podnieść stan świadomości narodowej Ukraińców Zabuzę, szczególnie dotyczyło to tzw. *kalakutów*.

Dla społeczeństwa polskiego już sam fakt organizowania ukraińskiego życia narodowego na tych ziemiach był przejawem kolaboracji z Niemcami.

Pierwsze antyukraińskie akcje Polaków miały miejsce wiosną 1942 r. Do obrony ukraińskiej ludności już w czerwcu 1942 r. utworzono Ukraińską Samoobronę. Szczególne nasilenie antyukraińskich działań przypadło na lata 1943 – 1944. Ofiarami polskiego podziemia była przede wszystkim ukraińska inteligencja i duchowieństwo, ale z upływem czasu represje dotknęły pozostałą ludność.

Symbolem eksterminacji Ukraińców Chełmszczyzny i Płd. Podlasia był bestialski mord 196; w tym 65 dzieci poniżej 11 roku życia – mieszkańców wsi Wierzychowiny (powiat chełmski) dokonany 6 VI 1945 r. przez oddział Narodowych Sił Zbrojnych (NSZ). W latach 1942 – 1947 takich „Wierzychowin” było na Zabuzę bardzo wiele, jak np.: rzeź ukraińskiej ludności we wsiach Mircze, Sahryń, Oszczów, Modryń, Łasków i wiele innych miejscowości, gdzie Ukraińcy zapłacili krwawą daninę, razem ponad 4 tys. zabitych.¹²

W wyniku polsko-radzieckiej umowy o przesiedleniu ludności w latach 1944 – 1946 z Zabuzę wysiedlono do ZSSR ponad 190 tys. Ukraińców. Pozostałą część ludności ukraińskiej około 40 tys. osób deportowano w 1947 r. na tzw. ziemie odzyskane w ramach akcji „Wisła”. Po 1956 r.

powróciło szczególnie na Płd. Podlasie około 12 tys. Ukraińców.¹³ Obecnie na obszarze województwa lubelskiego mieszka około 40 tys. osób narodowości ukraińskiej.¹⁴

W ten sposób ostatecznie zlikwidowano ukraiński problem na historycznych ukraińskich etnicznych ziemiach, w byłym centrum Księstwa Halicko-Wołyńskiego, w jakim znajduje się jego stolica Chełm – miasto, które założył, w którym rządził, zmarł i został pochowany król Rusi Halicko-Wołyńskiej Daniel Halicki.

Andrzej Bożyk

Przypisy:

1. J. Pasternak, *Narys istorji Cholmszczyzny i Pidliaszcza*, Winipeg – Toronto 1968, s.124
2. *Encyclopedia of Ukraine*, Toronto 1985–1993, t.5, s.60
3. *Encyclopedia...*, t.3, s.480
4. F. Zastawnyj, *Geografia Ukrainy*, Lwów 1994, s. 344
5. *Encyclopedia...*, t.3, s. 484–485
6. I. Krypiakiewicz, *Cerkwy Cholmszczyzny i Pidliaszcza*, w: *Cholmskij Prawoslawnyj Narodnyj Kalendar na rik 1944*, Cholm 1943, s. 45–49
7. M. Papierzyńska-Turek, *Miedzy tradycją a rzeczywistością. Państwo wobec prawosławia 1918–1939*, Warszawa 1989, s. 358
8. Z. Mańkowski, *Dokument w kwestii ukraińskiej*, w: *Akcent*, Lublin 1-2/1990, s.169–174
9. A. Chojnowski, *Polityka narodowościowa rządów II RP w latach 1921–1939*, Wrocław 1979, s. 231
10. *Encyclopedia...*, t. 3, s. 483
11. *Encyclopedia...*, t. 3, s. 484, t. 5 s.60
12. J. Pasternak, *Narys ...*, s. 421–442
13. *Encyclopedia...*, t. 3, s. 484
14. K. Urban, *Mniejszości religijne w Polsce 1945–1991 (zarys statystyczny)*, Kraków 1994, s. 243–244.

Tabela przedstawia proces polonizacji Chełmszczyzny i Płd. Podlasia w latach 1905 – 1931 z uwzględnieniem procentowego udziału ludności ukraińskiej w poszczególnych powiatach:¹¹

	1905	1908	1921	1931
Biała Podlaska	57	23,2	14,2	15,6
Biłgoraj	28,6	21	16,4	18
Chełm	44,4	27,4	20,6	22,6
Hrubieszów	57	41,9	37	37,8
Krasnystaw	26	17	11,6	11
Radzyń Podl.	32	3,8	1,4	1,4
Tomaszów	43,2	33,8	23,8	26,8
Włodawa	58	37,5	26,8	27
Zamość	12,9	8,3	4,3	4,7

На полиці з книжками

Цю книжку видала Фундація св. Володимира Христителя Київської Русі в Кракові. Це вже третя книжка Ю. Гаврилюка про Підляшшя. Ця праця суто дослідницька, але читається легко і без відриву, бо автор веде нас через століття історії України-Русі, основну увагу присвячуючи цьому Північно-Західньому куточку нашої землі. Він не замикається лише регіоном Підляшшя, а розглядає його на широкій площині історії України взагалі. В цьому заключається вартість досліджень Ю. Гаврилюка. Не дарма мотом до вступної статті „ХТО МИ Є?!” він взяв слова Т. Шевченка з поеми „Неофіти”:

*Моліться Богові одному –
Моліться правді на землі,
А більше на землі нікому
Не поклянесться.*

І дійсно, вся праця Ю. Гаврилюка, – пошуки правди про нас, пошуки: ХТО МИ Є на Підляшші? Тому, як здається, він розпочав свій літопис від правди про назву ПІДЛЯШШЯ в конфронтації з сьогоdnішньою польською назвою ПОДЛЯСС. І цю конфронтацію автор виграв.

На багатющій історичній літературі (більше 800 позицій) Ю. Гаврилюк доводить, що заселення і освоєння земель між Бугом і Нарвою від найдавніших часів велось через „полянських Волинян і в певній мірі Дірівлян”. Вже князь Володимир боронить цих земель перед литовськими Ятв’ягами і лядськими Мазовшанами, що йшли сюди... грабувати. Згодом ці землі увійшли в склад Галицько-Волинської держави, що була спадкоємницею Київської Русі. Ю. Гаврилюк доводить, що до XV ст. українське (руське) населення не зустрічалося в цьому регіоні з білоруськими, розділене широкою полозою лісових пуц. Етнічні границі на Підляшші між українцями (руськими) і білорусами визначились десь шойно в XVIII ст.

Не оминає автор і напору автор і напору ляхської агресії на Підляшшя з Мазовша, і намагання магнатерії і королів ополучувати місцеве населення, що рівнялось ополучуванню. А робилось це примусом державних законів. Читаєш книжку і жахаєшся, – скільки ми втратили, і етнічної території і самого населення (національної субстанції) тільки тут на Підляшші за час нашої бездержавності! Наша матеріальна релігійна культура сьо-

годні часто є вже „найбільшою святістю католиків”, от, хоч би, ікона УСПІННЯ з годишевської церкви. А чи тільки вона?

Тяжка доля була північно-західнього Підляшшя після 1240 року, де один завоєвник змінював іншого – литовців поляки, поляків пруси, а їх москалі і знов поляки... і кожний приносив свою „кращу” мову, „правдиву” віру, „вищу” культуру як засоби денационалізації.

Найтяжчі втрати у цій боротьбі заиманців за нашу землю ми мали в ментальності людей, – збайдужіння і втрата національного самовизначення, яке почало висловлюватись тільки „тутешністю” і православною вірою. Але те останнє, як доводить Ю. Гаврилюк, в свідомості людей залишалось бути Київським, і „Центральним осередком духовного життя мешканців нашого регіону залишався Київ” – пише він. Ще в XVI ст. визначні підляшшукі, як М. Б. Боготович, Ф. Сангушко у своїх тестаментх завіщали: „тіло моє послати до Києва до Печерського монастиря і там його покласти”. Видала ця земля і пізніше знатних людей: пол. М. Кричевського, вченого І. Даниловича, М. Янчука і інших, палких українських патріотів, загалом мало знаних.

Чимало уваги приділив Ю. Гаврилюк політичним стосункам українсько-білоруським і українсько-польським взагалі, а зокрема в роках змагань за державність 1917-1921. Йдеться у першу чергу про державні кордони. Дуже цікаві і важливі факти і документи, висвітлюють лицемірство голошених заяв деяких державних чинників.

Таки досить багато подано матеріалу про ситуацію українства в ІІ РП взагалі, в тому на стикі з білорусами.

В 1939 році Підляшшя знов поділено між Німеччиною і Росією, а через п’ять років ще раз між ПНР і Росією. Наслідки всього цього для Підляшшя і для українства взагалі читач знайде у цій праці Ю. Гаврилюка з докладним описом, часто в окремих місцевостях, але завжди на джерельних матеріалах аж до сьогоdnення, коли з північного, власне Підляшшя знов йдуть на прощу до Почасва і Києва (а не до Москви, Полоцька чи Вільна), бо і досі їх „язык до Києва веде”. Бо хоч „старались на наше обличчя накласти чужі маски, маніпульовано нашою національною свідомістю і історією (...) і сбогодні від Києва, що є джерелом нашого духовного багатства і культури, відділяє нас границя, тепер однак ми можемо боронитись – щораз краще пізнавати свою історію, маємо свою мову (...) свої пісні і свою землю Підляшшя, з його городищами, курганами, урочищами і легендами породженими його історією” – закінчує свої думки Ю. Гаврилюк.

Декому може видатись дивним, що автор в самому титулі книжки, як і тексті вживає переважно назви „Русь”, „руський”, „віки руської слави” замість український. Зумовлене це, як здається, місцевими обставинами, де ще в пам’яті людській зберігся відгук „віків руської слави”, слави Київської Русі. Це також, як думаю, авторська методологія дійти до широкого читача, а втім – всім нам належить пам’ятати про свою РУСЬКУ історію, історію України. Це саме відноситься і до релігійного питання про православ’я КИЇВСЬКЕ. Цю працю Юрія Гаврилюка треба прочитати всім. Якщо можна щось зауважити, то було б бажане, як в таких випадках прийнято, додати іменний показник.

Жаліти треба, що нема у нас забагато (чи взагалі?) таких синтетичних праць про інші окраїни наші в Заході і на Сході... І побажати, щоб ця праця швидко появилася українською мовою, бо потрібна як посібник з історії України в Україні.

Очевидно, мериторичну оцінку цієї праці Ю. Гаврилюка напевно дадуть історики, але вже сьогоdnі треба голосно сказати, що це дуже звичний і вагомий вклад до української історіографії взагалі, а до історії Північно-Західніх Земель – Підляшшя, зокрема. І не доцінити чи перецінити цього не можна.

Степан Семенюк

„Kraje ruskie Bielsk, Mielnik, Drohiczyn.”
Rusini-Ukraińcy na Podlaszu – fakty i kontrowersje.
J. Hawryluk, Kraków 1999.

На відстані десятиліть

Спогади Олександра Попка,
(бувшого жителя с. Степанковичі на Грубешівщині)

Продовження з № 2(42)/99 НБІН

У II-й Річпосполитій

Церква в Монятичах була завжди повна людей, а в більші свята та в храмовий празник не всі містилися¹. Я щороку ходив на відпуст у свято Петра і Павла. Батько давав мені кількадесят грошів, за які можна було купити якусь іграшку, наприклад корковець, чи усну гармоньку та трохи цукерок. Вже удосвіта крамничники розставляли по обох боках вулиці біля церкви свої ларки та розкладали товари. Для сільської молоді, а особливо нас дітей ці прилавки з різнобарвними іграшками, цвочими прикрасами, цукерками в різнокольорових папірцях, пряниками, чи іншими цяцками, видавалися казковим скарбом. При кожному ларку товпилися глядачі та покупці. Але найбільше цікавих збиралося біля столиків шахраїв, які намовляли до участі в різних азартних грах, як „чорне і біле”², „три карти”³, і т.п. Своім підставленим спільникам давали виграти. Наївні глядачі заохочені їхнім виграшем ставляли свої гроші і очевидно програвали. В такий спосіб програв цілу золотівку мій товариш Петро Вознок.

На відпусті в свято Петра і Павла я вперше почув український гімн. Неподальк церкви сидів лірник і співав різних українських пісень. Перед ним лежав картуз, до якого люди кидали гроші. Виконував також пісень на замовлення. Підійшла до нього сестра мого діда Амвросія, Ганна Гнатюк з Волайович, кинула до картуза монету і щось сказала лірнику. Він пристроїв свій інструмент і голосно почав: „Ще не вмерла Україна...” – я тоді не знав що це за пісня, але збagnув, що це якась дорога серцю українців пісня, бо більшість людей, які стояли кругом лірника стали струнко. Вдома я запитав батька про цю пісню – виявилося, що він знав, але ніколи перед тим не згадував про це.

Рівночасно з посиленням польщення Холмщини і Підляшшя польська влада роздмухала і антижидівську веремію. В пресі на перших сторінках відніли жакливі карикатури жидів та крикливі заголовки антижидівських статей, в яких закликали ізолювати жидів з польського життя, а особливо з торгівлі. Навіть в Сте-

панковичах на жидівських крамницях висіпували афіши з антижидівськими гаслами. Але ця пропаганда якось не діяла на степанківських українців. Далі купували в жидівських крамницях, продавали їм телята, а при зустрічах віталися і розмовляли з ними.

В 1936 році в степанківському шкільництві настали зміни. Утворили ще одну класну кімнату у винайнятій у Вороб'я Устима половині хати. Перенесли туди усі три четверті класи. Приділили також ще один учительський штат. На місце Павловського керівником школи став Венгжинович⁴, а другим учителем Гелена Романська⁵. В старій школі навчав керівник, а в новій Романська, у якій і я навчався. Вже на першому уроці пригадала нам, що це польська школа, отже і на уроках і на перервах треба говорити виключно польськи; тих, що будуть порушувати цей заказ буде карати. І дійсно, як лише почув, що хтось заговорив по-українськи, карала його клячінням. Але ми і в класі шептали між собою і на перервах говорили по-своєму. І це не на злість учительці і не з патріотизму, але просто тому, що це була наша рідна мова – ми соромилися говорити між собою польською мовою. При кожній нагоді „пояснювала” нам хто ми – „Такої національності як русин нема, є лише поляки, чехи та росіяни, які походять від імен трьох слов'янських братів: Леха, Чеха і Руса”. Ім'я Руса ми вже на перерві дискутували: якщо Рус, то повинно бути русин, а не росіянин, отже вчителька хіба крутить. Казала нам прочитати книжку „Ogniem i mieczem” Г. Сінкевича. Прочитавши її, я утвердився в переконанні, що козаки таки українці, адже співали українських пісень⁶, та й імена козаків були такі самі як у нас в Степанковичах.

Романська всю свою енергію скерувала на польщення нас, своїх учнів. Крім уроків, задумала нас „виховувати” і ввечері. В жовтні, коли ми, учні вже не пасли пополудні худобу організувала один раз у тижні, в четверги, вечорниці у школі. В такий спосіб хотіла відзначити історичну подію, якою були „Spotkania czwartko-

we” у востаннього польського короля С. Понятовського. Були це потаємні зустрічі, на яких ми їли борщ „z uszkami” і творили першу польську демократичну конституцію⁷. Учні кожного четверга виплачували до спільної каси один грош. За ці гроші обіцяла zorganizувати зустріч „przy herbatce” в кінці шкільного року. На тих зустрічах вела колонізаційну роботу. Оповідала про різні героїські та важливі події з історії Польщі, про польські звичаї, вчила патріотичних віршів та пісень. Старалася створити на цих зустрічах свободну атмосферу, заохочувала нас до оповідання про свої цікаві та гумористичні пригоди, задавати різні питання і т.п. Але всі зустрічі були однакові – вона говорила, а ми слухали, або повторювали це, що вона сказала. Одного разу, вже під кінець зустрічі несподівано запропонувала, щоб ми заспівали „свою” пісню. Ми, а власливо самі дівчата заспівали пісню, з якої я запам'ятав лише мелодію та одну строфу: „Поїду на Україну, гарнішу знайду...” По тих словах злісно крикнула: „Przestańcie! Przestańcie!” Від того часу вже ніколи не пропонувала нам співати наших пісень.

Щороку перед великодними святами всі учні ходили до сповіді і причасті до Монятич. Православні до церкви, а католики до костела. З кожною групою школярів йшов один учитель. З нами, православними, завжди ходила Романська. Признавалась, що вона дуже любить церковні співи. Ставала під стіною і не виходила з церкви, аж до кінця відправи.

Варто також згадати і про екскурсію до Львова. Десь довідалася, що в 1920 році в Степанковичах відбувся бій між поляками і більшовиками. Написала листа до цього полку, який тоді воював⁸. Приїхала до Степанкович трьохособова делегація офіцерів, а серед них і один учасник того бою. Привезли для школи подарок – радіо⁹. Учні всіх класів ходили по полях і слухали оповідань ветерана, з яких виникало, що жодного бою не було. На гірці біля фільварку появився відділ ворожої кінноти, а поляки, які залягали вздовж дороги схід-захід почали стріляти до біль-

шовиків з кулеметів. Не було смертельних жертв ані у поляків, ані у будоновців. На другий день Романська наказала нам принести по відрізу льняного полотна і вишити власноручно „15 pułk Wilków”. Ці рушники вислала для цього полку. За ті рушники прислав якусь суму грошей на екскурсію до вибраного школою міста. Вчителька вибрала Львів – як казала, своє рідне місто. Заявила, що грошей є небагато, отже батьки муситимуть доплачувати. Зголосилося лише чотирнадцятеро учнів і то виключно українці, а в цьому числі і я¹⁰. Романська була обурена – ані один поляк не зголосився на екскурсію. Останнього дня перед від'їздом заявила, що поїде і поляк – сирота, Ян Мазурек. За нього заплатити школа. У Львові замешкали у її тітки при вулиці Піярів. Був це останній в сліпій вуличці особняк. Спали у двох кімнатах в сутеренах. Привезли трохи соломи і розстелили на бетонній долівці, на якій ми і спали без жодної постелі. Харчування приготувляла її тітка. У Львові були один тиждень. Щодня кудись нас водила. Були в багатьох костелах, на Личаківському цвинтарі, в музеї і навіть раз в кіно. Одного разу сказала, що йдемо до уніятської церкви. Пішли пополудні. Якийсь чоловік вже зачиняв браму і сказав по-нашому: – прийдіть завтра. Романська розсердилася, але хіба тому, що відповів їй по-українськи. Ми вечорами коментували назву „уніятський”¹¹ і чому цей чоловік говорив по-нашому. Церкви так і не побачили.

Осінно, в новому навчальному році задала нам до дому урок – нарисувати пам'ятник-обеліск на честь переможному полку. Такий пам'ятник мав стати в центрі села. Майже всі діти нарисували пам'ятник подібний до православного пам'ятника-хреста, який стояв на гірці біля Шмуля. Сього задуму не встигла зреалізувати. Весною ще перед закінченням шкільного року обоє учителів перенесли до іншого села, а в Степанковичах настали нові: керівник Менкіш та Кондратюк¹². Класи, які навчала Романська, перейняв Кондратюк. Був це молодий добре відживлений і завжди самовдоволенний чоловік. Він не забороняв нам говорити по-українськи і не карав фізичними карами за порушення шкільної дисципліни, а лише картав і соромив.

Починаючи від травня до кінця вересня, а часами і довше я пастухував. Виганяв худобу на пасовисько два рази денно рано здосвіта і пополудні. Удосвіта тому, що тоді трава була вкрита рясною рососою, а худоба любила зрошену траву, по-друге рано десь до години восьмої не було гедзів. Була ще й інша причина – гонор пас-

туха. Сміялися з тих, які приганяли корів на пасовиська по сході сонця. Слід також згадати, що виганяли худобу без огляду на погоду навіть тоді, коли палав рясний дощ.¹³

Щодень раненько вставала мама, будила мене і йшла доїти корови. Коли вона верталася я вже був вбраний і разом виходили виганяти корів на дорогу. До кінця шкільного року приганяв худобу додому о годині восьмій¹⁴, а на дев'яту йшов до школи. Вернувшись зі школи приготувляв задані уроки і знову виганяв корів на пасовисько. Вертався завжди по заході сонця. Одже від початку травня до двадцятого червня¹⁵, а осінню весь вересень, я спав середньо п'ять годин, вчився в школі чотири-п'ять годин, а решту доби я проводив на пасовиську.

Також в неділі і свята мусив пасти худобу. Винятком були лише більші свята¹⁶, тоді пас лише рано, а на пополудні батьки заготовляли зелений корм. Бувало, що лісничий позволяв жати траву на розсадниках, яка заглушувала саджанці. Переважно в суботу рано жінки йшли жати, а пополудні хтось приїжджав возом і забирав зелену траву. Частину цієї трави давали худобі в неділю замість пасіння, а решту сушили на сіно.

Колись моя мати пішла нажати цієї трави, а мені казала приїхати перед обідом. Я запряг нашого „Сивого”, підсадив на віз п'ятилітнього Костика Рудя¹⁷, який впросився, щоб забрати його до лісу і поїхав. Було хіба по дощі, бо на лісній дорозі стояли великі калюжі. „Сивий” був запряжений з лівого боку дишла. На лісній дорозі тоді не було жодного руху, тому я не керував віжками, а кінь сам вибирав собі найкращу дорогу. Костик хіба перший раз був у лісі, розглядався і задавав мені різні питання: а яке це дерево, а чому таке високе та інші. Нараз віз перевернувся у глибокий, зарослий бурянами рів. Ми обидва а знайшлися в кропиві, але на щастя жодного з нас не придавив віз. Костик почав верещати та й я страшенно перелякався. Ми вилізли з кропиви на дорогу і щойно тоді я зорієнтувався, що ситуація майже трагічна. Віз лежав на боці в глибокому рові, а кінь спокійно скубав траву. Ми обидва були попарені кропивою, але більше потерпів Костик, мав на собі коротенькі штанці. Він перелякано дивився на своє червоне від попарення тіло і конвульсійно схлипував. Опам'ятавшись трохи, я почав міркувати, як це могло статися, але коли побачив калюжу на скраю дороги, все зрозумів. Між ровом а калюжою було трохи сухої дороги, одже „Сивий” минаючи калюжу зійшов на самий берег рова, а що був запряжений з лівого боку

дишла, праві колеса з'їхали у рів, і віз мусив перевернутися.

(далі буде)

¹ До 1938 року в волості Монатичі було 6 церков. В 1938 поляки зруйнували п'ять (Дяконів, Кулаковичи, Убродовичи, Чортівичи і Шпиколоси), отже в одній церкві в Монатичах не могли всі поміститися.

² „чорне і біле” – два невеличкі кубички, один чорний, другий білий. Кожний кубичок прикривають горнятком і дуже скоро перемішують їх на столику. Треба відгадати де є вибраний нами кольор.

³ „три карти” – три різні карти скоро мішають на столі. Треба знайти карту, на яку поставили гроші.

⁴ Венгжинович походив з українського села Тишівці, що на Томашівщині. Українським дітям ніколи не випомінав їх національного походження.

⁵ Романська хвалилась, що вона „rodowita lwowianka”. Була завзятою українофобкою.

⁶ В книжці „Ogniem i mieczem” Сінкевич цитує українські пісні. Я запам'ятав „Там на горі жінці жито жнуть”.

⁷ Конституцію „3-go Maja”.

⁸ Був це 15-й полк піхоти з почесною назвою „Wilki” (Вовки), який стояв у Дембліні під Варшавою.

⁹ Було це новочасне, на той час, радіо з гучномовцем, але на батарею. В Степанковичах, так як і у всіх селах, не було електрики.

¹⁰ На екскурсії були: Андрушук Євген, Василюк Віра, Вознюк Володимир, Воробій Володимир, Демчук Зіновія, Заяць Марія, (дочка Бляхара), Заяць Йосип (Томків Юсько), Мазурек Ян (поляк), Несторук Євген, Попко Олександр, Попко Микола (Монетинець), Попко Федір (Намрозів Хведько), Рудь Йосип, Рудь Леонід і Яремчук Іван.

¹¹ Ми школярі не знали, що це таке уніятська церква і не сміли питати вчительку. Щойно вдома пояснив мені батько.

¹² Щоправда прізвиське українське, але був римокатоликом отже і поляком, хоч правдоподібно українського походження.

¹³ Перед сінокосами господарі переважно не мали іншого корму. Для забезпечення від дощу наклали на себе мішок зложений на кшталт каптурі.

¹⁴ Щодня о годині восьмій гудів гудок в Голобувецькому тартаку.

¹⁵ 20 червня в польській школі кінчався шкільний рік.

¹⁶ Зелені Свята, храмові празники Петра і Павла в Монатичах і Іллі в Степанковичах і Убродовичах. Щоправда поляки зачинили цю церкву і не дозволили там відправляти, але парафіяни святкували цей день. Цю церкву розвалили поляки в 1938 р.

¹⁷ Костик – син нашого сусіда Рудя Йосипа (Юзенька). Докладніше про нього написав в монографії „Степанковичи”.

Іван Ігнатюк

Надбужанське весілля

АКТ II Весілля у молодії Дія 11

Бічна стіна давнішої сільської хати як у дії 4-тій. Пара молодих в оточенні весільної дружини стоїть перед порогом хати батьків молодії. Друзьки співають:

1. Зачини батеньку городця,
Не пусти Іванка молодця,
Бо ву'н наїде з боярами
І видопче виноград кониками,
Його музика грати буде,
Його сванечка спивати буде.

(Записано від А. Олещук, с. Чепутка, в серпні 1970 року)

Після цієї пісні виходять на поріг хати батьки молодії. Мати тримає на гаптованому рушникові буханку хліба і сіль. Батько тримає на тарілці пляшку горілки і 4 келишки.

Друзьки співають:

2. Ой му'й батеньку ру'днесенький,
Ой звинчав же ти мене
Із чужим чужанином,
Із добрим сім'янином,
З людської намовоньки
Із чужої сторононьки.
Розвінчай же ти мене, /2
Му'й золот перстень розмінйай, /2
Розв'язи руки мої /2
І заплети косу мою.
Ой, Гандзюлю, дітятко,
Я волюся тисьонц дати,
Волюся тисьонц дати
Ниж тебе розвинчати
І тво'й золот перстень розмінйати, /2
І твоє руки розв'язати /2
І тобі косу заплитати.

(Записано від А. Олещук, с. Чепутка, в серпні 1970 року)

Після закінчення цієї пісні пара молодих підходить до батьків, кланяється їм низько і цілує хліб і сіль. Потім батько наливає до келишків горілки. Молоді цокаються келишками з батьками, але горілки не п'ють, тільки умочують в них свої уста, а келишки викидають поза себе товкаючи їх на щастя.

Батьки запрошують молоду пару і весільну дружину до хати словами: *Просимо молодих і всіх гости до себе, до хати, на весілля, просимо вас всіх гости, щоб нигде не осталися! Всі входять до хати. Завіса закривається.*

Дія 12

Непрошені гості, тобто запорожці або челядь просять у свахи сира.

Та сама стіна сільської хати, що в попередній дії, але без церковної бані. Перед дверима хати стоять жінки, дівчата і діти, котрі не були прошені на весілля. Це запорожці або челядь. Як весілля їхало з церкви, то прийшли вони побачити пару молодих і „просити у свахи сира”.

Запорожці співають:

1. На дворі темна хмара, /2
За столом гожса пара,
Обоє молодії, /2
В їх гочи голубий.
Дай нам свахо сира /2
Дасть тобі Господь сина,
Коло нового року /2
Буде син коло боку.

(Записано від М. Олещук, с. Межилистя, 19 листопада 1983 року)

Виходить з хати сваха, стає на порозі і відповідає співом на приспівки запорожців:

2. Як мені Господь дасть сина /2
То не ваша причина,
То мого милого —
Ідіте до його.

(Записано від М. Олещук)
3. Дай нам свахо сира /2
Дасть тобі Господь сина
З ручками, з ну'жками, /2
З чорненькими гочками.

Сваха відспівує:

4. Я сваха молодая /2
До коров не ходила /2
Вам сира не зробила.
Запорожці:
5. Було й не свашити, /2
Люди не смишити,
То була б така стала /2
Що нам сира би дала.

(Записано від жителів села Янівка, Ганна, воев. Біла Підляська в серпні 1970 року)

Сваха:

6. Я вам сира зробила, /2
На стрісі сушила,
Прильїтілї пташечки,
З'їли сир до крошечки.

Запорожці:

7. Було, свахо, конопель не терти /2
На стрісі сидіти
Нам сира глядіти.

(Записано від А. Олещук, с. Чепутка, в серпні 1970 року)

З-за завіси співає сват:

8. Наша сваха з Оріхова /2
На баранови приїхала,
А той баран круторогий /2
Проламав свасі ноги.

Запорожці:

9. А ти свату не мишайся, /2
За горілку тримайся,
Бо горілку ти любиш
Той нагавиці згубиш.

(Записано від жителів села Янівка в серпні 1970 року)

Сваха:

10. В нас гречки не косять, /2
В нас сира не просять,
В нас гречку не кочкують, /2
В нас сира касують.

(Записано від М. Олещук, с. Межилистя, 19 листопада 1983 року)

Запорожці:

11. Ой щось на горі стукає, /2
Сваха нам сира шукає.

Сваха:

12. Чи віте люде з Кодня /2
Що в вас така голодня?

Запорожці:

13. Як нам сира не буде /2
То сваси горе буде.

(Записано від жителів села Красівка, Гм. Володава, 6 листопада 1982 року)

Сваха:

14. А я й то не знала, /2
Що за сваху буду,
Мене прийшли й намовили /2
І за сваху посадили.

Запорожці:

15. Гожса, сванечка, гожса /2
Як червона розжа,
Як ясне сонце /2
Що світить в оконце.

Сваха:

16. Ми їхали лугами, /2
Крутими дорогами,
Із дороги зблудили /2
І вам сира згубили.

Запорожці:

17. Ми їхали за вами /2
Сивими кониками,
Віте з дороги не зблудили /2
І нам сира не згубили.

Сваха:

18. А я сваха з Янівки /2
Приїхала до вас на пробівки,
Дивчат пробувати /2
Чи уміють спивати.

Запорожці:

19. Знати, сванечко, знати /2
Що з богатеї хати,
Сирами обклалася, /2
Пирогами подперлася.
Дай нам сира, горілки
За хоршую дівку.

Сваха:

20. Дивчата й молодії /2

Вам сир на полиці,
Возьміте й подиліте, /2
А свахи не дуріте.

Запорожці:

21. Хтось на горі стукає, /2

Нам сваха сира шукає,
До сира горілоньки /2
Щоб не було доганоньки.
Як горілки не буде /2
То свахи горе буде.

Сваха:

22. Дівчата й молодийці /2

Вам сир на полиці,
Возьміте й подиліте /2
А свахи не дуріте.

Запорожці:

23. Дякуємо свагі /2

За сир, за горілку
А ти нам подякуй /2
За хорошу дівку.

(Пісні 14-23 записано від жителів села Янівка, в серпні 1970 року)

(Слова востанніх приспівків запорожців є відгомном старого звичаю, який панував у Слов'ян, – купування дівчини за дружину).

Після закінчення востанньої приспівки сваха виносить стіл і потім виносить з хати дві пляшки горілки разом з закускою та ставляє це все на столі. Запорожці випивають горілку і відходять до своїх домів.

Дія 13

Засідання за столи.

(Пара молодих сідає на „посаді“).

Інтер'єр ясної кімнати – світлиці в хаті молодої так як в дії 8-й. По боках трьох стін стоять столи. Поруч столів стоять весільні гості, які увійшли з надвору до хати. По лівому боці стіни стоїть пара молодих в оточенні весільного поїзду, а по правому боці сцени стоять батьки молодої та інші старші гості.

Дружки співають:

1. Летили гусоньки через сад,
Клікалі Гандзюлю на посаг:
На посаг, Гандзюлько, на посаг,
На посаг, молодая, на посаг.
А що вам, лібеди, до того,
До мого посагу пишного:
Стеліте ковдри, я й поїду,
Благослови матюнку я й сіду.

2. Благослови Боже, благослови Боже
Благослови мати своєму диті*ти
На посазі систи, на посазі систи.
Перша квіточка молдаваночка:
Благослови Боже, благослови Боже
Благослови мати своєму диті*ти
На посазі систи, на посазі систи.
Друга квіточка буде Іванка:
Благослови Боже, благослови Боже
Благослови мати своєму диті*ти
На посазі систи, на посазі систи.

(Співали жінки із села Добривода, гм. Кліщелі, воев. Підляське. Записала в 1974 році Валентина Рощенко з Любліна, від котрої за її згодою відписав я з магнітофонної плівки на свою у вересні 1984 року)

Після закінчення цієї пісні всі засідають за столи, на яких є поставлена їжа і напівки. Молода пара сідає перша на почесному місці, на так званому посагу, який був раніше підготовлений дружком. Праворуч молодого сідає молодод. Поряд молододі сідає присваха, а далі її старша дружка зі старшим маршалком, а далі дружки і маршалки молодого. При столі напроти молодих сідають батьки молододі, хрещені батьки та інші старші гості з родини молододі. При дальших столах сидять інші гості, сусіди і діти.

Дружко за столом не сидить тільки пильнує весільного обряду і порядку на весіллі. Також не сидить декілька маршалків, які доносять їжу і горілку на столи та кроють ножом м'ясо і подають гостям.

Коли вже всі засядуть за столами дружки співають:

3. Посажено Ганулю
На том пишним посадзі,
Її посаг писар писав
Од Господа Бога
І од батенька рідного.

4. Заглянув соколік
За тисовий стілік,
Коло того соколонька
Гануля як зоронька.

І заглянуло їй два ангели з неба,
Посаджено двоє люди де треба,
Гануля й Іванко в Божий час,
Дай же їм Боже милосердний всього врах.

(Kazimierz Władysław Wójcicki, *Pieśni ludu Białochorwatów, Mazurów i Rusi z nad Buga*, Tom II, str. 121 i 151)

Дія 14

Початок весільного бенкету в хаті молодої

Ця сама сцена що попередньо. Всі сидять за столами і очікують розпочаття весільного бенкету. З-за стола встає батько молододі, благословить молододу пару і всіх присутніх на весіллі. Потім батьки беруть келишки в руки і цокуються о келишки пари молодих. Коли батьки молододі вип'ють перший келишок за здоров'я молодих тоді всі інші починають брати келишки в руки. Після цієї церемонії гості починають кричати: „Гірко! Гірко! Нех молодії осолодять горілку!”

(Звичай волення „гірко” виник тому, що давній на весіллі подавали яглану кашу з молоком, яку мати солодила цукром. Гості домагалися, щоб ще молододу пара посолодила цю кашу своїм поці-

лунком – з'ясувала Анна Ігнатюк з села Данці).

Коли молоді поцілюються то всі починають пити і їсти.

Після випиття перших келишків дружки співають:

1. Наші гості нех живуть,
Многі літа нех мають!
Многая літа нех мають,
Літа, многая літа, літа /2
О здоров'є, о спасеніє,
Многая літа нех мають.
І маршалки нех живуть
Многі літа нех мають і т. д.
І друженьки нех живуть!
Наші дружки нех живуть!
Многі літа і т. д.
Батько й мати нех живуть!
Многі літа і т. д.
Дзядек й бабка нех живуть!
Многі літа і т. д.

(Записано від Анастасії Петручук, рік нар. 1929, с. Янівка, гм. Ганна, воев. Люблінське 7 травня 1978 року)

2. Як то добре, як то гоже
Як рід з родом п'є,
Ой чи вип'є, чи не вип'є
Всьо по мене шле.

(Записано від М. Олесюк з с. Межилистя 4 березня 1983 року)

3. Посади мене му*й братику
Посеред стола
І дай же мені напиться
Меду і вина /2
Бо я в тебе му*й братику
Сестринька їдна.
Не гнівайся му*й братику
Що пізно прийшла,
За качками, за гусями
Забавилася.
За малими діточками
Загаїлася.

(Записано від Н. Петручук і А. Якуб'юк з села Заболоття 20 листопада 1983 року)

4. Ой чи я тобі моя матюнку,
Ой з весни не казала:
Не копай межі,
Не сади рожи,
Не буде кому поливатоньки
Без мене молоді.
Ой як я пу*їду, моє дитято,
Твоїми стеженьками,
Поллю я рожу,
Червону, гожу
Дрібними сльозоньками.
Ой як я пу*їду, моє дитято,
З гори на долину,
Поллю я рожу,
Червону, гожу
Сім раз на годину.

(Записано від П. Кратюк і К. Устимович з с. Межилистя 8 серпня 1982 року)

Завіса закривається.

(далі буде)

Pamięci szlachetnego Polaka

W roku 1918 powstała odrodzona Polska o nieokreślonych jeszcze granicach i ustroju państwowym. W podpisanym w dniu 28.06.1919r. w Wersalu traktacie o mniejszościach, młode państwo polskie zostało zobowiązane i zobowiązało się zapewnić wszystkim obywatelom, bez różnicy ich wyznania, rasy, narodowości i języka, pełną ochronę swobodnego publicznego i prywatnego wykonywania praktyk religijnych, równości praw obywatelskich i używania języka ojczystego.

Stosownie do art. 1, 2, 7, 12 powyższego traktatu, Polska (oraz pozostali jej sygnatariusze) nie miała prawa zmienić jego postanowień bez zezwolenia większości Rady Związków Narodów i winna była postanowienia te wprowadzić do swej Konstytucji. Sejm RP ratyfikował omawiany traktat w 19?? roku (Dz. U. 1920, 110, poz. 728). W wyniku wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. Polska zdobyła 114 tys. km² ziem na wschód od proponowanej przez zachodnich Aliantów linii Curzona, na których to ziemiach zamieszkiwało 4 mln ludności, przeważnie nie-Polaków. W podpisanym w dniu 18.03.1921r. Traktacie Ryskim Polska również zobowiązała się do zapewnienia mniejszościom religijnym i narodowościowym pełnych praw, co i zostało ujęte w tzw. Konstytucji marcowej z dnia 17.03.1921r.

Udział procentowy mniejszości religijnych w 6-ciu województwach wschodnich (wg „Małego Rocznika Statystycznego” z 1937 i 1938r.) przedstawia poniższa tabela.

Rok	1921				1931			
	wyznanie w %				wyznanie w %			
Województwo	Rzym.-kat.	Prawosl.	Mojżesz.	Inne	Rzym.-kat.	Prawosl.	Mojżesz.	Inne
Białostockie	69,0	14,6	15,0	1,4	67,8	18,5	12,0	1,7
Lubelskie	77,8	7,3	13,8	1,1	76,9	8,5	12,8	1,8
Nowogródzkie	39,0	51,6	9,1	0,3	40,2	51,3	7,8	0,7
Poleskie	7,3	79,3	13,0	0,4	11,0	77,4	10,1	2,5
Wileńskie	42,2	48,5	5,9	3,4	62,5	25,4	8,7	3,4
Wołyńskie	11,5	74,6	11,3	2,6	15,7	69,8	10,0	4,5

Przyrost ludności prawosławnej w roku 1931 w województwach: białostockim i lubelskim wynika z faktu, iż po roku 1921 z bieżni powróciła większość prawosławnych, jaka stąd ewakuowała się w 1915 roku; wzrost ilości katolików w województwach: wileńskim, wołyńskim, poleskim i nowogródzkim wynikał z prowadzonej przez rząd kolonizacji tych ziem.

Zdawało się, że sprawy równoupraw-

nienia mniejszości religijnych pod względem prawnym zostały załatwione należycie, – pozostało tylko te przepisy prawne wcielić w życie. Niestety, – jak napisał prof. H. Świątkowski – „praktyka administracyjna i sądowa często zajmowały wręcz odmienne stanowiska”. Wracając z bieżni prawosławnym utrudniano otwieranie nieczynnych podczas okupacji niemieckiej cerkwi i reaktywowania parafii prawosławnych. Cerkwi prawosławnej zabrano jej grunta, na których zaczęto osadzać osadników z Polski Centralnej – przy jednoczesnym braku ziemi dla ludności miejscowej.

Władze państwowe ciągle mieszały się do spraw cerkwi. Trzej biskupi prawosławni, którzy próbowali sprzeciwić się tym antykonstytucyjnym praktykom władz, zostali wydaleny do Czechosłowacji. Głoszone podczas powstań szczytne hasło „Za naszą i Waszą wolność” okazało się tylko bluffem, przeznaczonym dla naiwnych, i rząd nawet nie myślał wprowadzać tego hasła w życie. Aby zatuszować zainicjowaną politykę wynara-

dawiania mniejszości zmyślono antynaukową bajeczkę o „rusyfikacji” Polaków w zaborze rosyjskim. Pamiętający te czasy starsi ludzie śmiali się z tej teorii, logicznie wskazując, że jaka mogła być „rusyfikacja” w ówczesnych warunkach, gdy nie było radia, telewizji, szkoły podstawowe były w załazku? Liczba Rosjan wśród urzędników na ziemiach Centralnej Polski nie przekraczała 2% ich ogólnego stanu. Dzieci polskich nie zabiera-

no do rosyjskich przedszkoli, jak to robiono nawet w czasach PRL z dziećmi białoruskimi czy ukraińskimi, bo rosyjskie przedszkola wówczas w ogóle nie istniały.

W ówczesnej Europie we wszystkich państwach mniejszości narodowościowe i religijne musiały nauczyć się ogólnopaństwowego języka, gdyż nie mogłyby one uczestniczyć w sprawach ogólnopaństwowych. Tutaj zaś, gdy polskie dziecko nauczyło się w chuderlawej szkółce podstawowej paręset słów rosyjskich, nazywano to „rusyfikacją”. Jednakże polskie klasy posiadające doceniały ważność nauki, w teorii „rusyfikacji” nie wierzyły, a pochodząca z tych klas młodzież polska szturmowała gimnazja i uniwersytety, zaś potem osiągała wysokie stopnie i stanowiska, czego nie mogła osiągać młodzież mniejszościowa w odrodzonej Polsce.

Jaskrawym dowodem tego jest fakt, iż po rozpadzie rosyjskiej armii carskiej do Wojska Polskiego przeszło z tej armii 125 Polaków w stopniach generalskich, kilku admirałów oraz wielu wysokich rangą oficerów, którzy już w międzywojennym WP awansowali na generałów. Ogółem w międzywojennym WP służyło 672 generałów, którzy rozpoczęli swą wojskową karierę w armiach państw zaborczych, z tego: 269 (40,0%) – z armii rosyjskiej, 21 (3,1%) – z armii niemieckiej, 65 (9,7%) – z formacji polskich i 317 (47,2%) – z armii austriackiej. Wysoki procent generałów, pochodzących z armii austriackiej, wynikał nie tylko z tego, że mieli oni w Austrii dobre możliwości, ale także z tego, że później ich awanse w WP popierał sam marszałek J. Piłsudski, który w minionej wojnie też walczył u boku Habsburgów. Dane te wzięte są z książki „Generałowie Polski Niepodległej”. W czasie pierwszej wojny światowej w rosyjskiej armii carskiej służyło 25 tys. Polaków w stopniach oficerskich. Polacy, ze szlifami generalskimi i admirałskimi byli dopuszczani do najwyższych stanowisk. Np. gen. Sandecki był dowódcą Kazańskiego Okręgu Wojskowego; w wojnie rosyjsko-japońskiej komandor Kazimierz Porębski był dowódcą najnowocześniejszego pancernika rosyjskiego „Retwizan”, a po zakończeniu tej wojny został awansowany na stopień kontradmirała; w początku pierwszej wojny światowej

załogą twierdzy Osowiec dowodził generał rosyjski Karol Schulman, jednak wkrótce głównodowodzący wielki książę Mikołaj Mikołajewicz zdjął jego z tego stanowiska, a na jego miejsce postawił Polaka, gen. Brzozowskiego; gen. Podgórski, rodem z Wysokiego Litewskiego, miał w czasie wojny nadzór nad lazaretami Czerwonego Krzyża, a pułkownik hr. Zamojski pracował w Kwaterze Carskiej w Mohylowie.

Uczciwy i uważny badacz wnet spostrzeże, że prawie cała polska literatura klasyczna i muzyka powstały już po upadku Polski i właśnie pod zaborem rosyjskim: tutaj tworzyli tacy poeci jak A. Mickiewicz, J. Słowacki, M. Konopnicka, Wł. Syrokomla, W. Pol; literaci – jak H. Sienkiewicz, B. Prus, S. Żeromski, J. Krasiński, W. Sieroszewski, Wł. Reymont, F. Ossendowski, utwory których były wydawane w dziesiątkach tysięcy egzemplarzy. Tutaj tworzyli polską muzykę F. Chopin, St. Moniuszko, a znakomita polska baletnica Matylda Krześcińska była faworytką cara Mikołaja II i carycy Aleksandry.

W zaborze pruskim Polacy nie mieli prawie żadnych swobód narodowych. Lepsze położenie było w zaborze austriackim, gdzie 50% urzędników było Polakami (w Polsce Centralnej, pod Rosją – 98%), ale nie tak wyśmienite, jak mówi często oficjalna propaganda. Tylko nieliczni wiedzą o tym, że podczas pierwszej wojny światowej w Austrii istniały łagry koncentracyjne w Talerhofie i Teresinie, w których sadzano galicyjskich chłopów, inteligencję, a nawet księży unickich, podejrzanych o sympatie do prawosławnej Rosji, a wojska austriacko-węgierskie masowo wieszali galicyjskich wieśniaków. Wg obecnego polskiego historyka R. Wojny, powiesiły one z górą 30 tys. w niczym niewinnych chłopów. To właśnie wieści o tych zbrodniach były m.in. przyczyną masowego bieżenia prawosławnej ludności Białostoczczyzny, Chełmszczyzny i Wileńszczyzny w 1915 r. Nawet komendant J. Piłsudski protestował przeciw tym bezceństwu, bo Austriacy wieszali często i Polaków. Tak żyli Polacy w czasach zaborów, gdy Polska jako państwo nie istniała.

Dla porównania powiedzmy, jak żyło się prawosławnym w odrodzonym państwie polskim. Otóż szkół swoich oni nie mieli, uczyć się swego języka ojczystego

nie mogli. Uczęszczać do gimnazjów czy studiować na uniwersytetach też nie mogli, gdyż, będąc przeważnie rolnikami, byli biedni, a gdyby ktoś z nich nawet zdobył średnie wykształcenie, to i tak posady urzędnika nie otrzymał. Oficerem WP prawosławny lub Żyd być nie mógł – chyba, że zdobył jakiś zawód potrzebny w wojsku, np. lekarza czy inżyniera. Wówczas mógł otrzymać stopień podporucznika, ale nie w służbie czynnej.

W książce o szkole lotniczej w Dęblinie było jasno napisane, że przyjmowana jest do niej tylko młodzież narodowości polskiej, wyznania rzymsko-katolickiego. Było ustalone, że Żydzi nie mogli być sędziami, prokuratorami, dziećmi żydowskie nie mogły należeć do harcerstwa; dziecko prawosławne – mogło jako wyjątek do harcerstwa należeć, gdy uznano, że nadaje się ono do wynarodowienia. Żydzi byli w nieco lepszej sytuacji, bo mieli w swych rękach handel i kapitał, mogli więc zdobywać tzw. „wolne zawody” (lekarzy, adwokatów); posiadali też własne szkoły. Prawosławni byli dyskryminowani nawet przy przyjmowaniu do pracy w roli pracowników fizycznych w przedsiębiorstwach państwowych. Ich położenie częstokroć ratowało to, że właścicielami niektórych przedsiębiorstw byli Żydzi, którzy przy przyjęciach do pracy prawosławnych nie dyskryminowali, gdyż sami byli często dyskryminowani. Poza tym, przez swoją wiarę mogły mieć wpojone dosyć wysokie zasady moralne: Żyd nigdy nie był pijakiem, czy też chuliganem. Tylko na ordynansa polscy oficerowie chętnie brali sobie żołnierzy prawosławnych, bo wiedzieli, że taki chłopak spod Nowogródka nie jest cwaniakiem, nie będzie u niego kradł, czy też bałamucil jego żonę.

Z polskiej inteligencji bardzo pozytywnie wyróżniała się ta część urzędników, która ukończyła studia w uczelniach rosyjskich oraz wyżsi oficerowie i generałowie, którzy przeszli do WP z armii rosyjskiej. Oni też byli gorącymi patriotami polskimi, ale nie obskurantkiego typu; znali historię Polski i Rosji z dwóch źródeł; czytali prace takich wybitnych historyków jak M. Karamzin, M. Kostomarov, S. Sołowiow i innych, toteż wiedzieli, jak złą była dla Rzeczypospolitej jej polityka na wschodzie, i że prawda i słuszność nie zawsze były po ich stronie. Wiadome im było, że agresja Bato-

rego w latach 1579-81 miała na celu odcięcie państwa moskiewskiego od morza, że jego wojska wyrzuciły całą ludność cywilną Wielkich Łuk i Newła; że wojska polskie w roku 1611 spaliły całą Moskwę i wyrzuciły większą część cywilnych mieszkańców tego, wówczas 300-tyśięcennego miasta, rozgromiły całą centralną Rosję, oblegały w ciągu prawie 16-tu miesięcy bezskutecznie Ławrę Troicką. Tatarzy, gdy w ciągu 250 lat panowali nad Rosją, brali z niej tylko daninę, lecz zostawiali jej część suwerenności, ponieważ książęta ruscy nadal panowali, zostawiali ludności jej język i wiarę prawosławną, główną część ówczesnej kultury. Rzeczpospolita, zawiadawszy ziemiami byłej Rusi, zabierała tamtejszej ludności wszystko: i wolność, i język, i wiarę, narzucając zniechęconą unię. Była więc gorsza niż Tatarzy.

Po rozgromieniu w 1611 r. Moskwy i Rusi przez wojska polskie i po próbie zawładnięcia nią poprzez posadzenie na moskiewskim tronie swego samozwańca i katolickiej carycy Maryny Mniszek, Rosja – jak pisał M. Kostomarov – „zapalała żądzą odwetu i, organizując rozbory, zrobiła z Rzeczypospolitą to, co Rzeczypospolitej nie udało się zrobić z Rosją w początkach XVII stulecia”. Tym niemniej, zostawiła Polakom możliwość rozwijania ich kultury narodowej oraz zachowania wiary katolickiej, okazała się więc bardziej tolerancyjna. I jak na „wizytę” Napoleona w 1812 r. w Moskwie wojska rosyjskie złożyły w 1814 r. „rewizytę” w Paryżu, tak na wizytę w latach 1605-11 wojsk polskich w Moskwie Suworow złożył „rewizytę” w Warszawie – ze znanymi skutkami. Następnie powstanie pod wodzą B. Chmielnickiego tak wstrząsnęło posadami Rzeczypospolitej, że ona – jak napisał S. Sołowiow – „sama ze swoich wewnętrznych przyczyn zaczęła szybko się toczyć ku upadkowi”.

Znając fakty z historii rosyjskiej i polskiej, wiedzieli oni jak szkodliwa dla Polski była polityka nietolerancji na Kresach Wschodnich ukrywana pod sloganem „tradycyjnej polskiej tolerancji” i „wolności” (ma się rozumieć, dla rozpuszczonej szlachty). Wyżsi urzędnicy i generałowie, pochodzący z byłego zaboru rosyjskiego, często tłumili antymniejszociowe zagrania rządu i wojującego ciemnogrodu. Aby zapobiec takim postawom, wyższych urzędników, z dyplomami ro-

syjskich szkół zaczęto przenosić na teryny byłego zaboru austriackiego i niemieckiego. Na Kresy Wschodnie natomiast kierowano urzędników ze szkół austriackich i niemieckich, przeważnie niechętnie ustosunkowanych do prawosławnych. Stopniowo oczyszczono na Kresach większość wyższych stanowisk z elementów promniejszościowych. Oczyszczono także kadry nauczycielskie. Nielicznych nauczycieli wyznania prawosławnego zwolniono albo przeniesiono do województw centralnych, a jeżeli któryś z prawosławnych pedagogów pozostał, to mógł on uczyć tylko śpiewu i gimnastyki.

Trzeba stwierdzić, że pośród polskich niższych urzędników niemało było i ludzi porządných. Na przykład wieloletni komendant posterunku Policji Państwowej w Milejczycach, Zieliński, był człowiekiem porządnym, a i jego policjanci P. Wasilewski i St. Sapieżyński postępowali jak ludzie porządni i nigdy nie starali się zatruć chłopom życia z błahych powodów, że „pies nie uczepiony”, czy też „plot nie pobielony”. Bardzo porządnym człowiekiem był również kierownik szkoły w Milejczycach St. Piotrowski. Nie zmieniał to jednak polityki ogólnopaństwowej.

Ale byli niestety pośród nauczycieli obskuranci i wynaradawiacze. Dla przykładu, kierownik szkoły powszechnej w Żerczycach (koło Siemiatycz), ppor. rezerwy Jan Sobolewski, często podczas mszy w cerkwi urządzał w pobliżu jej strzelanie dla rezerwistów, aby odgłosami strzałów przeszkadzać w nabożeństwie. Zażądał od proboszcza, aby w cerkwi były śpiewane pieśni państwowe. Proboszcz odpowiadał, że przepisami jest ustalone, co i kiedy ma być w cerkwi czytane i śpiewane, innowacji w nabożeństwach wprowadzać on nie ma prawa, a za Ojczyznę, kraj i jego żołnierzy my się modlimy w każdej mszy.

Sobolewski spreparował donos do odpowiednich organów, i żerczycki proboszcz Konrad Fetisow został w dniu 28.05.1935 r. wysiedlony wraz z rodziną do Rumunii. Nawet miejscowi katolicy mówili o J. Sobolewskim, że jest to „paskudny człowiek”. Jego imię i nazwisko figuruje w spisie, rozstrzelanych w Katyniu. Z tego można wywnioskować, że w Katyniu byli rozstrzeliwani tylko sprawcy lotrostw? Niestety, tak nie było. W roku szkolnym 1935/36 w Milejczy-

cach nauczycielem przyrody i gimnastyki był Kazimierz Rogoziński, też ppor. rezerwy, człowiek porządný i antagonista J. Sobolewskiego. I on zginął w Katyniu, rozstrzelany przez pojętnych uczniów Felka Dzierżyńskiego.

W czasach PRL-u postać marszałka J. Piłsudskiego była przedstawiana w negatywnym świetle jako symbol imperiaлизму polskiego i nietolerancji. Określenie to jest przesadzone. Owszem, J. Piłsudski był antyrosyjskim, ale nie do takiego stopnia, żeby nie doceniał on atrakcyjności kultury rosyjskiej i walorów prawosławia. Na początku lat trzydziestych, będąc w Pińsku, dowiedział się, że w miejscowym soborze jest bardzo dobry chór. Przybył więc do soboru, gdzie podano mu krzesło do siedzenia i w ciągu całej *obiedni* rozkoszował się pięknym śpiewem chóru cerkiewnego. Zaś adiutant marszałka, gen. B. Wieniawa-Długoszowski był kompletnie pomyłony na punkcie rosyjskich, ukraińskich i białoruskich pieśni. On to organizował zamknięte koncerty tych pieśni, na które zapraszał znajomych generałów i wyższych oficerów. Wykonawcami tych pieśni byli trzej rosyjscy śpiewacy, osiadli w Warszawie. Ulubioną piosenką B. Wieniawy-Długoszowskiego była piosenka „Tania proletaroczka” (Tania – proletariuszka) i często piosenkę tę wykonawcy musieli powtarzać w ciągu koncertu do 7-miu razy. Piosenka ta, z czasów wojny domowej poszła potem w zapomnienie i w Związku Radzieckim nie była śpiewana.

Nasilenie antyprawosławnych akcji nastąpiło w 1934 r., kiedy marszałek był już schorowany oraz po jego śmierci (12.05.1935 r.). W 1934 r. Polska jednostronnie wypowiedziała Traktat Wersalski z 1919 r. argumentując, że prawa polskiej mniejszości w Niemczech nie są chronione. Wbrew Konstytucji, wprowadzony został w życie nakaz – ku oburzeniu rodziców i prawosławnego duchowieństwa – nauczania religii prawosławnych dzieci w szkole w języku polskim. Powstała nie tylko bezprawna, ale i dziwna sytuacja, gdyż wówczas w Polsce nikt po polsku się nie modlił: rzymscy katolicy modlili się po łacinie i nauczyli się rozumieć te nabożeństwa w martwym, ale ładnie brzmiącym języku; Żydzi modlili się po hebrajsku, ewangelicy – po niemiecku, grekokatolicy i prawosławni –

w zrozumiałym w większości języku cerkiewno-słowiańskim, lecz władze RP postanowiły zmusić tylko prawosławnych do modlenia się w języku państwowym. Nasiliło się prześladowanie prawosławia, został zorganizowany obóz koncentracyjny w Berezie Kartuskiej...

Apogeu prześladowań nastąpił w 1938 r. W kwietniu tego roku przybył do wsi Chmielek powiatu Biłgorajskiego miejscowy wójt Matysiak z policjantami, aby opieczetować cerkiew i zmusić jej parafian do przejścia na katolicyzm. Parafianie stawili opór: kobiety nabiły mordę wójtowi, a dzięki pomocy mężczyzn – i policjantom. Wójt skierował sprawę do sądu o „sprzeciw władzy”. O tej sprawie dowiedział się mecenas Henryk Świątkowski, były poseł do Sejmu w latach 1928-32 z ramienia PPS, światły Człowiek i Szlachetny Polak, który zgodził się bezpłatnie bronić oskarżonych w tej sprawie. Rozprawa odbyła się 16.08.1938 r. w Sądzie Okręgowym w Zamościu. Broniąc oskarżonych, mecenas H. Świątkowski oświadczył, że czynności wójta Matysiaka były bezprawne i sprzeczne z Konstytucją, wójt występował więc nie jako przedstawiciel władzy, ale jako osoba prywatna, jako chuligan. A więc kobiety były nie przedstawicielami władzy, lecz chuliganami, broniąc przy tym Konstytucji. Sąd uznał, że czynności wójta i policji „były bezprawne, zaczynając i opór stawiany przez zbiegowisko w celu niedopuszczenia do tych bezprawnych czynów jest niekaralny”. Z 30-tu oskarżonych tylko Helena Węgrzyn otrzymała 6 miesięcy w zawieszeniu za mocniejsze pobicie policjanta, a A. Klimczuk i J. Tiara – po 3 miesiące, też w zawieszeniu, za ułóżenie policjantowi. Ale było to tylko preludium do dalszych antyprawosławnych działań.

Latem 1938 r. władze przeprowadziły na Lubelszczyźnie masowe burzenie względnie zabór prawosławnych cerkwi. Odbywało się to planowo, systematycznie, pod nadzorem policji i udziałem wojsk KOP-u, a zatrudnionym przy tych haniebných pracach polskim robotnikom płacono po 5 zł dziennie. Zjawiska te H. Świątkowski nazwał „okresem późniowego średniowiecza”. Wg danych, przedstawionych w Sejmie przez prawosławnego posła, d-ra Stefana Barana, zniszczono na Lubelszczyźnie 120 cerkwi, w tej liczbie 98 cerkwi, zbudowanych jesz-

cze przed Unią Brzeską 1596 r., m.in. zabytkowe cerkwie: w Szczebrzeszynie z 1184 r., w Kornicy – z 1578 r., w Białej Podl. – z 1582 r., w Zamościu – z 1589 r. oraz 16 cerkwi, zbudowanych po pierwszej wojnie światowej wg pozwoleń, wydanych już przez władzę odrodzonej Polski. Poza tym, 3 cerkwie podstępnie spalono. W tymże roku władze zburzyły cerkiew przy ulicy Sienkiewicza w Białymstoku, gdy nie udało się nią załadować drogą sądową.

Polskie władze przestały liczyć się nawet z wyrokami polskich sądów. Wspomniany wyżej S. Baran napisał: „Ostateczny bilans cerkwi prawosławnych na Chełmszczyźnie i Podlasiu jest następujący: dn. 1.08.1914 r. było tam 289 cerkwi, a dnia 1.09.1939 r. – zaledwie 51. Polacy zabrali dla siebie 149 cerkwi, zamieniając je na kościoły, 189 cerkwi zburzyli albo wprost spalili”.

Nasilenie likwidacji cerkwi miało miejsce w czasie, gdy agresja hitlerowska na Polskę była kwestią jednego roku. Oto co mówił prof. H. Świątkowski w 1958 r., w 20-tą rocznicę tych wydarzeń: „Proszę Państwa! To, że po wojnie Ukraińcy mordowali Polaków, jest „zasługą” wszystkich polskich rządów. Bo kto, proszę Państwa, bronił takiego ukraińskiego chłopca w Polsce przedwojennej? Nikt! Na nim można było jeździć jak na siwej kobyli! Byłem, proszę Państwa, w 1938 r. w Bułgarii i nocowałem w hotelu, w Sofii. Rankiem wyszedłem na ulicę i patrzeć: wszędzie wiszą bułgarskie flagi narodowe z czarną krepą. Ja zapytałem Bułgarów: «Co się u Was stało?» A oni mi odpowiadają: «Co u nas się stało? Nie! To u Was coś się stało: zniszczono 120 cerkwi prawosławnych! Z powodu tego została ogłoszona w Bułgarii żałoba narodowa!» Zajeżdżam do Jugosławii – i tutaj obwieszona żałoba i wiszą flagi z czarną krepą; wracam przez Rumunię – i tutaj żałoba i wiszą flagi z czernią. Rządy Bułgarii, Jugosławii i Rumunii wystosowały do rządu polskiego protest przeciw takim działaniom, w Anglii posłowie laburzystowscy złożyli interpelację w Izbie Gmin, a biskupi amerykańscy przybyli do ambasady w Waszyngtonie i złożyli oświadczenie, że gdy Polska nie zaprzestanie takich zbrodniczych działań, nie ukarze winnych i nie wynagrodzi poszkodowanych, to oni we wszystkich świątyniach USA ogłoszą

Polskę jako kraj barbarzyński. Ale gdy niektóre polskie gazety napisały o tych burzeniach cerkwi i reakcji na to opinii międzynarodowej, to artykuły te zostały skonfiskowane przez cenzurę i gazety ukazały się z białymi szpaltami. Tak, proszę Państwa! I potem matka ukraińska przyprowadzała swego syna na miejsce, gdzie stała niegdyś cerkiew i mówiła mu: «Synku, całuj to miejsce: to miejsce jest święte, tutaj stała Twoja Świątynia! To Ją Lach zburzył!»⁷⁷. Obecni na zebraniu polscy inteligenci siedzieli z nisko opuszczonymi głowami, słysząc wynurzenia Szlachetnego Polaka i stłamszeni wielkością Jego ducha.

Odgłosy o wydarzeniach na Lubelszczyźnie dochodziły do prawosławnych mieszkańców południowej Białostocczyzny. I można się dziwić, jak prawidłowo oceniali je starsi ludzie z 5-oddziałowym wykształceniem rosyjskiej szkoły, lecz wzbogaceni doświadczeniem życiowym i przeżyciami pierwszej wojny światowej. Dyskryminacja prawosławnych obywateli, burzenie ich cerkwi, Bereza Kartuska, ucisk narodowościowy, zadzieranie się ze wschodnim sąsiadem realizacją tzw. „kordonu sanitarnego”, udział w rozbiórce Czechosłowacji, jedyne bliskie sojusznika, postępujące bezrobocie, pauperyzacja wsi – wszystko to mówiło o niewysokiej mądrości kierowników państwa polskiego i ich polityki, „Chyba czują swoją bliską pohybel” – podsumowywali rozmowy na ten temat. Prawda, wtedy i w Związku Radzieckim burzono cerkwie, kościoły, synagogi i meczety, lecz akcja ta była skierowana przeciw ludzi wierzących wszystkich wyznań. W Polsce, omówione wyżej działania skierowane były tylko przeciw prawosławnym. Zresztą i w Związku Radzieckim burzyciele świątyn doprowadzili później swoje państwo do rozpadu.

A finał wydarzeń 1938 r. na Lubelszczyźnie miał miejsce po drugiej wojnie światowej, kiedy dwulicowi rządcy PRL, przykrywając się sztandarem przyjaźni z ZSRR, dokończyli to, czego nie zdążyli zrobić rządcy sanacyjni: w roku 1947 wysiedlili oni wszystkich Ukraińców z Lubelszczyzny, Chełmszczyzny i Podkarpacia, pozostałe tu jeszcze cerkwie zburzyli lub przekazali katolikom.

Uczestnikom pierwszej wojny światowej było jasne, czym skończy się zdezerowanie Polski z Niemcami. W przeded-

niu wojny przewidywali oni, że zachodni sojusznicy nie ruszą jej na pomoc, że wkroczy Armia Czerwona, aby zlikwidować rezultaty zwycięstwa Polski w 1920 r. Słowem, widzieli dalej, niż mieli obowiązek widzieć rządcy ówczesnej Rzeczypospolitej.

Prof. H. Świątkowski cieszył się w środowisku prawosławnym wielkim szacunkiem nie tylko jako wybitny prawnik, lecz przede wszystkim jako człowiek o szlachetnym wielkim sercu, człowiek o wysokiej kulturze. Występował nieraz w obronie i innych wyznań, jedynie z pobudek humanitarnych, w imię sprawiedliwości i praworządności. Podczas okupacji był więziony w Oświęcimiu; od 1947 r. był profesorem prawa wyznaniowego i napisał szereg prac naukowych. Zmarł 22 marca 1970 r. w Warszawie. Na jego pogrzebie byli obecni przedstawiciele wszystkich wyznań mniejszościowych w Polsce. W cerkwi św. Mikołaja w Białymstoku była odsłuszona msza żałobna w obecności licznie zgromadzonych wiernych.

W latach 70-tych i 80-tych na Białostocczyźnie nastąpił szereg pożarów cerkwi: w Jaznie, Klejnikach, Kruszynianach i Czyżach, aż prawosławni sami złapali podpalacza, który spalił zabytkową cerkiew na św. Górze Grabarce. W dniu 15.06.1985 r. w podejrzanych okolicznościach zakończył proboszcz parafii prawosławnej w Narwi, o. Piotr Popławski, krótko po tym, jak, wyprowadzając zmarłego, wspominał o spokoju, jaki zapanał w kraju po wprowadzeniu stanu wojennego, a pani wojewoda białostocka nijak nie chce dać pozwolenia na postawienie krzyża-pomnika po 30-tu prawosławnych wozakach zamordowanych w 1945 r. koło wsi Puchały przez oddział polskiego zbrojnego podziemia. Z tego widać, jaką kruchą jest demokracja w Polsce. W roku 1989 pani Mirosława Papierzyńska-Turek napisała książkę pt. „Państwo wobec prawosławia 1918-1939”. Wg otrzymanych przez nas wieści i tej Szlachetnej Polce jest zatruwane życie przez siły ciemnogrodu i przefarbowanych „demokratów”, którzy głośno krzyczą o „naruszaniu praw człowieka” w innych krajach, ale naruszeń takichże praw w Polsce, w przeszłości i teraźniejszości, zauważać nie chcą. Ale to oddzielny obszerny temat.

Mikołaj Kopczuk

Ekumenizm słowa poetyckiego

Ten piękny zbiorek poetycki z powodzeniem można by określić słowami *czara miłości i przebaczenia*. Takie są bowiem przesłania ekumeniczne Aleksandry Szewello-Nowackiej, autorki zakonwiczzonej na rubieży Słowiańszczyzny Wschodniej i Zachodniej, na styku cywilizacji bizantyńsko-lacińskiej, czyli pograniczu bizantyńskiego Wschodu chrześcijańskiego z łacińskim Zachodem, w strefie zetknięcia się i wzajemnego przenikania się prawosławia cerkiewno-słowiańskiego i kościelnego katolicyzmu rzymsko-lacińskiego. Przyległość, sąsiedztwo i styczność na przestrzeni dziejów rodziły zarówno chęć wzajemnej współpracy, przenikanie się, oddziaływanie i wymianę społeczno-kulturalną, jak i różnego rodzaju awersje, nieporozumienia, wrogość i konflikty.

Aleksandra Szewello-Nowacka osobście oraz poprzez różnego rodzaju przekazy (rodzinne, krewnych i sąsiadów) doskonale się orientowała w rzeczywistych problemach pogranicza etnicznego i cywilizacyjnego, w zaszłościach dziejowych rzutujących na życie współczesne. Postanowiła przeto sięgnąć do źródeł pojednania – zgodnego współżycia, tolerancji, pokoju, miłości, braterstwa i wzajemnego przebaczenia. Znalazła je w Piśmie Świętym i w nauce Jezusa Chrystusa. Obserwując życie i analizując wydarzenia coraz bardziej utwierdzała się w przekonaniu, że tylko prawdziwe chrześcijaństwo, a więc rozumiane jako religia miłości, ma rację bytu. Każdy bowiem człowiek zawiera w sobie boski pierwiastek miłości, która budzi miłość u innych, a Bóg, który przebudził się w jednym człowieku, wzywa do pobudzenia takiego Boga i u innych, a środkiem zwalczania zła powinno być nie przeciwstawienie się mu przemocą, a zło można i należy zwyciężać jedynie poprzez dobro i jego upowszechnienie.

Nasza autorka wiąże swoje nadzieje na odrodzenie chrześcijaństwa w duchu pojednania, tolerancji i wzajemnego zrozumienia z ekumenizmem. Dlatego też niezwykle czynnie włączyła się do ruchu ekumenicznego stając się jego rzeczniczką.

Samo pojęcie *ekumenizm* pochodzi od słowa greckiego *oikoumene*, co oznacza świat powszechny, zaludniony, zamieszkały. Używano też go jako terminu na określenie greckich krajów i posiadłości w Cesarstwie Bizantyńskim. Obecnie *ekumenizm* ma zastosowanie dla charakterystyki ruchu głoszącego porozumienie,

pojednanie i współpracę między wyznaniem i zmierzającymi do przywrócenia jedności wszystkich chrześcijan poprzez stopniowe eliminowanie podziałów konfesyjnych.

Wyrazem zbliżenia kościołów chrześcijańskich stają się wspólne ekumeniczne nabożeństwa odprawiane przez duchownych kilku wyznań w intencji zjednoczenia chrześcijan. Temu celowi też służą wzajemne wizyty duchownych i działaczy ruchu ekumenicznego. Znajduje też on swój dobitny wyraz w życiu intelektualnym i kulturalnym społeczności chrześcijańskiej w wielu krajach: koncerty muzyczno-wokalne, śpiewy ekumeniczne, literatura piękna, malarstwo, grafika, rysunek, architektura etc. Widowym tego przykładem jest twórczość poetycka Aleksandry Szewello-Nowackiej. *Przesłanie ekumeniczne* – to modlitwa do Boga, której przyświeca wysoce humanistyczna idea pokoju i braterstwa między ludźmi.

Istotę, sens i przesłanie humanizmu ekumenicznego znakomicie autorka wyraziła we wspaniałym wierszu *Chcę być..*

Wnikliwie obserwując życie doczesne autorka widzi wyraźnie ile w nim uprzedzeń i fałszywych stereotypów, kłamstw i obłudy, zagrożeń i niepewności, frustracji i przejawów rozpacz, jak nienawiść w określonych sytuacjach staje się motorem działania. Zło wypływa najczęściej ze słabości, a nie z założeń programowych. Ludzie ze swej natury wolą angażować się w budowę dobra, choć zło przychodzi zawsze łatwiej, częstokroć nieoczekiwanie, wbrew zamiarom człowieka. Nadchodzi jednak czas opamiętania się. Pisz o tym w *Pokutnym trakcie*.

Autorka czerpie inspiracje z zasad ekumenizmu i jego doktryny etyczno-społecznej, służy wartościom ekumenicznym, choć droga do nich nie jest ani prosta, ani łatwa. Wspomina więc o wadach i przywarach ludzkich, choć czyni to z taktem, wyczuciem i dyskrecją, co też jedynie zachęca do usuwania niewiedzy i upowszechnienia prawdy ewangelicznej, która w żadnym wypadku nie może być pomijana milczeniem. Propagowanie określonych wzorów w ruchu ekumenicznym, kształtowanie świadomości ekumenicznej i jej misja dziejowa powinny przekonywać, że nowy kształt życia, realizacja wzniosłych dążeń i ideałów zależy od samych ludzi, ich charakteru, odwagi i niezłomności. A z tej drogi wiodącej do zbawienia pod żadnym pozorem zejść nie

wolno. Te właśnie myśli autorka wypowie najdobitniej w wierszu *Kapłanowi*.

„Drogę zbawienia” ukazują nauka Chrystusa i Pismo Święte, stanowiące podstawę ruchu ekumenicznego. One też stwarzają podstawę dla pojednania i jedności wszystkich wyznań chrześcijańskich. Jedność ta ujawnia się i występuje w wielości i różnorodności, heterogeniczności, wielobarwności i różnorodności, ale w żadnym wypadku nie może znajdować się w przeciwieństwach, antagonizmach, sprzecznościach i rozbieżnościach. Chodzi tu o jedność faktyczną, nie fałszywą, wydumaną czy też pozorowaną. Otóż taka jedność pozwala zachować tożsamość narodową i odrębność kulturalną oraz własny wkład do historii i kultury ogólnoludzkiej. Rozumie to doskonale poetka, co też zostało udokumentowane w cyklu *Pejzaże bliskie*. W autorskiej percepcji zarówno cerkwie, jak i kościoły oraz klasztory prawosławne czy też katolickie spotykane na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim świadczą – mimo różnych form i kształtów architektonicznych – o niewzruszonej jedności idei chrześcijańskiej.

W postawie Aleksandry Szewello-Nowackiej i w całej jej sylwetce, w jej ludzkich słowach i gestach, w jej wielkiej inwencji i nieskazitelnej dobroci wyczuwa się określoną charyzmę postaci o wysokim poczuciu odpowiedzialności, skupionej wewnętrznie, oddanej szlachetnej idei wieszczona ekumenicznej prawdy. Do lektury jej poezji zachęca czytelnika swoim stylem i formą wiersza, unikającym robienia wrażenia, że to, co pisze, ma charakter rozwiązań ostatecznych. Odwieczny problem dobra i zła poszerza horyzonty intelektualne autorki. Swe myśli i odczucia przedstawia w formie poetyckiej w sposób wyrazisty i skrótowy, z subtelną dyskrecją, ale plastycznie i obrazowo.

Żywy i prosty język sprawia, że Aleksandra Szewello-Nowacka myśli swe wyraża jasno, a jej poezja jako całość jest w pełni przejrzysta i klarowna. Temu właśnie służy odpowiednia forma wiersza białego i wolnego adekwatnie dyscyplinująca wersy, tropy, obrazy i myśli. Forma bowiem rzadko da się oderwać od komponowanej treści. Nie chodzi tu o trudne pisanie, ale o odpowiedzialne stawianie ważkich problemów powodujących przełamywanie barier. Autorka zaprezentowała poprzez nowe ujęcia zarazem nowy model poezji i aspiracji twórczych. Jej dokonania poetyckie wnoszą do literatury nowe i niepowtarzalne wartości ekumeniczne.

Bazyli Białokozowicz

Aleksandra Szewello-Nowacka

Kurhan

Wrony
kraczą nad kurhanem
skwar ku niebu
niesie
ciężki smutek
dawną chwałę
ciasny warkocz
pieśni
przy nim starcy –
bandurzyści
żałość wyśpiewali
przeminęły czasy
chwały
popioły zostały...
gdzieś w muzeach
zbroje wojów
pod ścianami
stały
w mrok odeszły
stare matki
co po nich płakały –
lepiej żeby ich
nie było
nigdy nie sypali
żeby ziemia gładka
była
niechby ją orali!

Chcę być...

Chcę być
waszą Siostrą –
nie przeganiajcie
on chce być
Bratem –
nie zabijajcie!
nie bądźcie ścianą
lecz ciepłem
serdecznym
bo tylko miłość
się ostanie
bo tylko ona będzie
z Wiecznym!

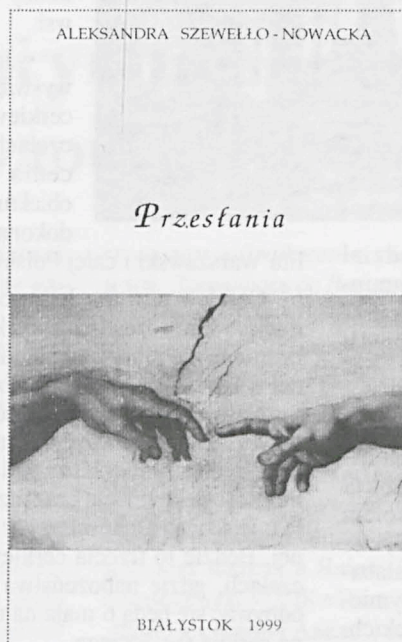
Kapłanowi

To przecież ciebie miał
na myśli mówiąc:
„Idźcie
i nauczajcie...”
odtąd trudy i mozoly
znaczą ranki i wieczory
twoich dni
lecz nie masz
zwątpienia
wiesz –
że nie iść
za Nim znaczą
zejść z drogi
zbawienia!

Obczyńniane wspominki

Jeszcze pulsuje
krwawą raną
jądro słów
ojczystych...
wraca szepty
dwugłos
Ojca - Matki
bez początku
i końca
„dąbrowicka
epopea”...
niepomni zmierzchów
ni świtów
przewijali zdartą
taśmę
przebijając mur
niepamięci
do początku
początku
początku...
latami bombardowali
obcą ciszę
pamiętasz
pamiętasz
pamiętasz?...

Przesłania

Jak to się ma

Jak to się ma
do
Ojcie Nasz...
pochody złości
nienawiści
palenie kukiel
ludzi żywych
stawianie zniczy
przed domami
gdzie nie pomarli –
jeszcze są
do
... odpuść nam jako
i my im
odpuszczamy...
jak to się ma?

Deesis

Świta...
świadomość zdziera
resztkę snu
kończy się
noc
przeminął nów...
drgnęły powieki
zwarły usta
oczy spoczęły
na ikonie
co ranny ją
rozświecił brzask
głęboki ziemny
pokłon – i
spłynęło szeptem
„Otcze nasz...”

Pokutny trakt

Jesteśmy
po trosze każdym
synem marnotrawnym
Marią Magdaleną
i tą
którą miano osądzić...
nikt nie rzucił
kamieniem –
nie byli bez winy...
pokorni albo
shardziali
idziemy za Tobą
Panie –
wielkim pochodem –
Twoje dzieci

Przesłanie ekumeniczne

Ty jesteś Jeden
i świat jeden
imion masz wiele –
nazbyt wiele
i gardel tyle
co Cię chwala
a potem
nienawiścią zioną
do brata swego
siostry swej!
Boże! Ty litość
nad swym ludem
miej!
Każ jedno imię
Twoje czcić
jednym językiem
jedną chwałą!
daj pokój
ludziom skolatanym!
daj znak
nam Boże
rzekłszy tak:
to Siostra twoja,
a to – Brat.

Хроніка земель над Бугом і Нарвою

• 2 czerwca br. w ramach obchodów Dni Bielska odbyły się uroczystości związane z nadaniem nazwy «Leśna Polana» Samorządowemu Przedszkolu Nr 9 w Bielsku Podlaskim, gdzie znaczna część dzieci w ramach programu „Ku tradycji” kontynuuje naukę języka i tradycji ukraińskich.

W uroczystościach wzięli udział przedstawiciele władz miejskich i gminnych, kierownicy i pracownicy referatów Oświaty i Kultury, przedstawiciele innych placówek oświatowych miasta. Przedszkole to jest drugim przedszkolem w Bielsku i drugim w nowym województwie podlaskim, które posiada swoją nazwę - mówi dyrektor przedszkola Elżbieta Nielipińska. Pierwszym przedszkolem było Samorządowe Przedszkole Nr 5, które otrzymało nazwę „Krasnała Hałabaly”. Obecnie do nadania nazwy przymierza się jedno z przedszkoli białostockich.

• Tragiczny w skutkach dzień 16 czerwca 1942 roku mieszkańcy Rajsa pamiętają po dziś dzień. W afekcie zemsty za zamordowanie 5-ciu niemieckich cywilów przez czterech partyzantów z rozbitej Armii Czerwonej owego upalnego dnia hitlerowcy zamordowali 149 osób. Spoczywają w zbiorowej mogile nieopodal wsi. Najmłodszy z rozstrzelanych miał zaledwie 15 lat.

W 57 rocznicę tragicznych wydarzeń uroczystości żałobne ku pamięci pomordowanych rozpoczęły się panichidą, którą nad mogiłą pomordowanych odprawił ks. Jarosław Godun. Pośród mieszkańców wsi, rodzin pomordowanych, bliskich obecni byli przedstawiciele władz gminnych w osobie wójta Jerzego Ignatiuka oraz przedstawiciele organizacji kombatanckich.

• W niedzielę 13 czerwca w dzień

Wszystkich Świętych Ziemi Ruskiej Promieniających miało miejsce wmurowanie kamienia węgielnego pod budowę cerkwi przy cmentarzu w Szastalach, miejscowości położonej 5 km od Bielska Podlaskiego. Sam kamień węgielny został przywieziony z Jerozolimy, a aktu wmurowania dokonał biskup bielski Grzegorz. W uroczystości wzięło udział duchowieństwo prawosławne Bielska Podlaskiego i okolicznych parafii, władze samorządowe oraz mieszkańcy pobliskich wsi.

• 17 czerwca wyświęcono nową cerkiew w Kleszczelach. Wyświęcenia nowego obiektu sakralnego dokonał metropolita Warszawski i całej Polski Sawa.

Cerkiew p.w. św. Jerzego stała na miejscu starej drewnianej cerkiewki, która spłonęła wraz z częścią ulicy Kościelnej w latach 20-tych naszego stulecia.

Na uroczystości wyświęcenia cerkwi przybyli księża prawosławni okolicznych parafii, mieszkańcy Kleszczel, władze samorządowe, harcerze oraz przedstawiciele miejscowej Ochotniczej Straży Pożarnej. Będzie to trzecia cerkiew w Kleszczelach, gdzie nabożeństwa odpustowe odbywać się będą 6 maja na cześć patrona cerkwi św. Jerzego.

• Katarzyna Łaskowska do niedawna była studentką Pedagogiki Kulturoznawczej na Uniwersytecie Warszawskim w Białymstoku. 22 czerwca br. obroniła pracę magisterską. Jej praca była zarejestrowana na kasecie video i poświęcona programowi edukacyjnemu „Ku tradycji”. Program ów realizuje się w Samorządowym Przedszkolu „Leśna Polana” w Bielsku Podlaskim m. in. poprzez naukę języka i obrzędowości ukraińskiej oraz warsztaty z twórcami ludowymi. Film był prezentowany w tymże przedszkolu dzień po obronie pracy, a główną rolę zagrały dzieci kończące w tym dniu rok przedszkolny.

• Zespół dziecięco-młodzieżowy „Ranok” koncertował poza granicami Podlasia. 5 - 6 czerwca wystąpił na Festiwalu Ukraińców-Rusinów Słowacji w miejscowości Kamionka.

• 23 maja w Hajnówce rozpoczął się XVIII Międzynarodowy Festiwal Muzyki Cerkiewnej. Jest to wydarzenie o najwyższej renomie artystycznej w regionie. Tradycyjnie Festiwal otworzył laureat poprzedniego roku chór „Tawriczeskij Błahowist” z Symferopola na Ukrainie. Przesłuchania konkursowe rozpoczęły się 25 maja i trwały do 29 maja br.

• Od 3 lat w Szkole Podstawowej Nr 4 w Bielsku Podlaskim dzieci, uczęszczające na fakultatywne lekcje języka ukraińskiego obchodzą Dzień Matki. Mimo, że przypada ono na 26 maja, w tym roku odbyło się ono dwa dni wcześniej, w poniedziałek w godzinach wieczornych. W obecności swych mam wystąpiły dzieci z programem autorskim Elżbiety Ryżyk-Tomczuk, nauczycielki języka ukraińskiego w tejże placówce oświatowej. Wiersze dedykowane mamom były przeplatane pieśniami w wykonaniu zespołu „Ranok”, który w tej szkole działa już 6-ty rok. Atmosfera tego roku była szczególnie. Dzieci częstowały swe mamy kawą, herbatą, ciastem, a na zakończenie programu podarowały swym mamom serwetki z własnoręcznie wyhaftowaną dedykacją.

• Już po raz piąty odbył się wiosenny rajd rowerowy zorganizowany przez Związek Ukraińskiej Młodzieży Niezależnej w Białymstoku. Rajd ma już swoją historię. Wykształcił się na bazie wcześniejszych pieszych rajdów „Podlasie”. Od pięciu lat odbywa się rokrocznie w dniach 1 - 3 maja.

Wiosenna przejażdżka rowerowa ma na celu zawiązanie bliższych więzi wśród młodzieży z różnych miejskich ośrodków Polski oraz charakter poznawczy. Bliższe poznanie tajników kultury materialnej i duchowej, folkloru i obrzędów mieszkańców Podlasia jest nie lada atrakcją.

W tym roku oprócz gospodarzy z Białegostoku w rajdzie wzięła udział młodzież z Przemyśla, Krakowa i Gdańska. Rozpoczął się on tradycyjnym ogniskiem przy wiatrak w Koźlikach n/Narwią. Następnie szlakiem wsi podlaskich rajd udał się do Czeremchy, gdzie nastąpiło zakończenie rajdu.

• 3 lipca nad zalewem „Bachmaty” odbyło się tradycyjne święto nocy kupańskiej. Na scenie wystąpiły zespoły „Polisianka” i „Dzereło” z Ukrainy oraz „Ranok”, „Rodyna” i „Berozki” z Podlasia. Impreza zgromadziła ok. 4 tys. osób z okolic Bielska, Hajnówki i Siemiatycz.

**Tłumacz przysięgły
języka ukraińskiego**

Janusz Bakunowicz

Parcewo 104

17-106 Orla

Tel. (0-85) 730 78 34

KASETY Z MUZYKĄ UKRAIŃSKĄ

szeroki wybór ukraińskiej sceny folk, pop,
folkloru autentycznego, muzyki tanecznej

można nabyć w siedzibie

„Nad Buhom i Narwoju”

przy ul. Widowskiej 4,

w Bielsku Podlaskim

oraz w pokoiku

Bractwa Młodzieży Prawosławnej

przy ul. Liniarskiego 4

w Białymstoku

Православні українці Канади допоможуть у будові церкви в Янівці

Від літа 1997 р. у селі Янівка на Південному Підляшші будується церква св. Димитрія Солунського, яка буде пам'ятником 50-ліття сумозвісної акції „Вісла”.

Про підтримку цього почину нечисленних православних мешканців Янівки єпископ люблінський і холмський Авель звернувся також до православних українців у Канаді. У спеціальному зверненні до вірних Української Православної Церкви в Канаді (надрукованому у „Віснику”) владика Авель пише м. ін.:

Звертаюсь до Вас як архипастир Холмицини і Підляшшя – багатотрагедальної землі, де традиція Православ'я та української культури має понад 1000 років. Зараз на цій землі проживають вже нечисленні православні українці. Наша старовинна єпархія, заснована у XIII ст., відродилась щойно недавно – у 1989 р. За цей час відбулось пожвавлення церковного життя, створюються нові парафії, відбудовуються церкви, активно працює молодь. За 10 років існування єпархії вибудовано і посвячено 9 храмів, будуються також чергові.

Одним з них є Св.-Дмитрієвська церква у підляському селі Янівка. (...) Янівська церква стане пам'ятником у 50-річчя цієї трагічної події (акції „Вісла” - ред.) і водночас

символом відродження рідної традиції та віри на цій землі. Звертаюсь до Вас з гарячим проханням підтримати цю нечисленну громаду в її стараннях і скласти пожертви на побудову Св.-Дмитрієвської церкви у Янівці. Нехай Ваші пожертва буде символом духовного зв'язку між бра-тами одної віри і одної крові за словами св. апостола Павла „один одного тягар носите”. (...)

Першоєпарх Української Православної Церкви в Канаді митрополит Вінніпегу і всієї Канади Василій благословив проведення серед вірних своєї Церкви збірки пожертв на побудову церкви в Янівці (про що повідомив „Вісник”). В Консistorії УПЦК в Вінніпегу створено навіть спеціальний „Фонд Єпископа Авеля”, на який мають бути вплачувані пожертви на будову церкви в Янівці. (ят)

До відома наших читачів у Канаді та інших країнах Америки подаємо координати „Фонду Єпископа Авеля”:

„Bishop Avel' Fund”

c/o Ukrainian Orthodox Church of Canada

9 St. John's Avenue, Winnipeg,

Manitoba, R2W 1G8

Жертводавці з Польщі можуть вплачувати гроші на банківський рахунок православної парафії у Янівцю

Parafia Prawosławna św. Dymitra Soluńskiego w Janówce

Nadbużański Bank Spółdzielczy

21-517 Hanna

nr 80280004-1951-27016-11

PRENUMERATA

Roczną prenumeratę „Nad Buhom i Narwoju” należy zamawiać wpłacając na konto wydawcy (Związek Ukraińców Podlasia, PBK S.A., O/Bielsk Podlaski, nr 11101167-5018-2700-1-24) kwotę 17.00 zł za prenumeratę krajową, zaś w przypadku prenumeraty zagranicznej równowartość 29 USD (poczta zwykła) lub 36 USD (poczta lotnicza).

